

Forollhogna

– frodige fjell og seterdaler

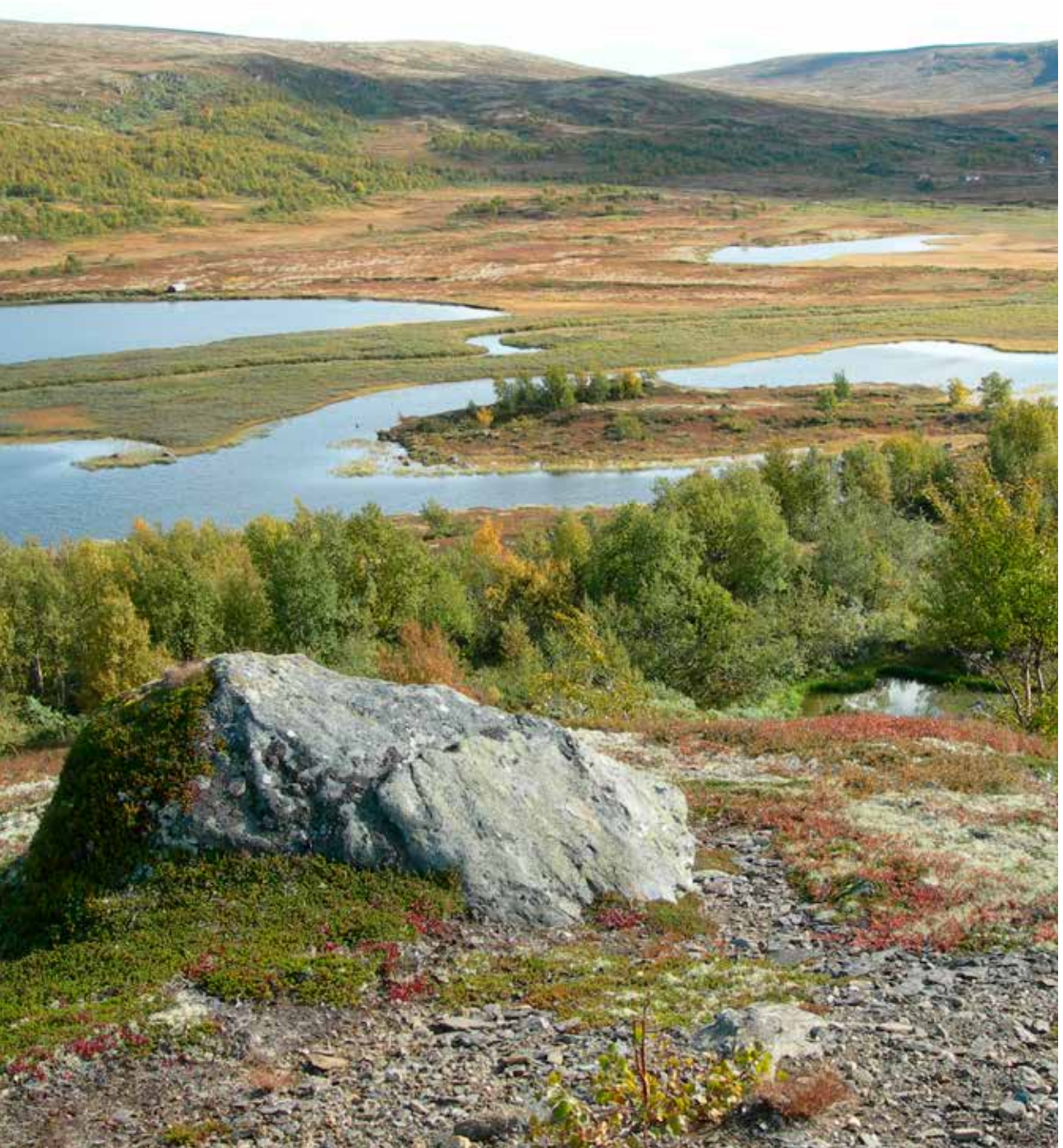

**Nasjonalparkstyret
for Forollhogna**

Velkommen ut!

**Besøksstrategi for verneområdene
i Forollhogna – kunnskap, opplevelser
og lokal verdiskaping**

Godkjent: NP-styret nov. 2017, Miljødirektoratet jan. 2020

Nasjonalparkstyret for Forollhogna

Velkommen inn!

Et mål for Miljødirektoratets merkevare- og kommunikasjonsstrategi er at vi skal ønske besøkende «Velkommen inn» i naturen og i verneområdene våre. Da må vi legge til rette for gode bærekraftige opplevelser der både natur- og kulturarv ivaretas og lokale hensyn og interesser, samtidig som økt besøk bidrar til lokal verdiskaping.

Forord

Besøksstrategi for Forollhogna-området er utarbeidet med utgangspunkt i de 10 verneområdene som Nasjonalparkstyret for Forollhogna forvalter: Forollhogna nasjonalpark med 8 tilliggende landskapsvernområder og Grøntjønnan naturreservat. Disse verneområdene danner en naturlig helhet som må forvaltes i sammenheng.

I Forollhogna er det korte avstander mellom fjell, seterdaler og bygder. Randsona til verneområdene med de nærliggende bygdene er derfor en naturlig del av besøksstrategien. Nasjonalparkstyrets formelle ansvar er knyttet til verneområdene, men bruken av arealene utenfor har også betydning for forvaltningen av verneverdiene.

Forollhogna-området har mange kvalitetsstatuser som helt eller delvis overlapper hverandre. Arbeidet med en besøksstrategi krever at vi ser disse statusene i sammenheng. De ulike aktørene utfordres til å samordne sin innsats til beste for området som helhet.

Besøksstrategien har som mål å finne balansen mellom det å ivareta natur- og kulturarv, legge til rette for opplevelse og bidra til lokal verdiskaping. Samtidig skal dette bidra til lokal forståelse for vernet. Lokal forankring og deltagelse i arbeidet med strategien og oppfølgingen av denne ser vi på som en forutsetning for å lykkes.

Bred kunnskapsformidling om natur- og kulturarven er sentralt i besøksstrategien for Forollhogna-området. Planen retter seg derfor mot alle brukere, besøkende og forvaltere av Forollhogna-området. Kunnskap om natur- og kulturarv og utfordringene i området er avgjørende for å ta vare på verdiene, og for å tilrettelegge for ulik bruk, opplevelse og verdiskaping.

Gjennom strategien ønsker vi å definere og synliggjøre hva Forollhogna-området er. Hva slags unike kvaliteter er det som kjennetegner dette området i forhold til andre verneområder i landet? Hva er det vi skal ta vare på, formidle, oppleve og videreutvikle i verdiskapingsammenheng? Hva slags utfordringer har vi? Ønsker vi å tilrettelegge for mer besøk og i såfall hvor, for hvem og på hvilken måte? Har vi nok kunnskap til å forvalte verdiene på en god måte?

Prosjektet «*Ferdseil og bruk av Forollhogna villreinområde*» (ferdselsprosjektet) ble igangsatt av NINA og en bredt sammensatt styringsgruppe i 2014, samtidig med at nasjonalparkstyret gjennomførte bygdemøter for å diskutere besøksforvaltning. Første versjon av besøksstrategien ble utarbeidet og sendt på høring vinteren 2015-2016, og formelt behandlet og godkjent i nasjonalparkstyret i mars 2016. Besøksforvaltning har vært tema i mange lokale møter i perioden 2014 – 2017, og i den årlige Forollhogna-konferansen.

Endelig slutføring av besøksstrategien har avventet resultatene fra ferdseilprosjektet som ble slutført våren 2017. NINA-rapport 1331 oppsummerer dette prosjektet. Rapporten støtter opp om de valg man tidligere har gjort i besøksstrategi, tiltaksplan og i regional plan for villrein i Forollhogna, og forsterker grunnlaget for de valg som er gjort ytterligere.

Nasjonalparkstyret vedtok i møte i desember 2017 en revidert utgave av strategien, med supplerende opplysninger fra NINA-rapporten. Mål, prinsipper og tiltak er de samme som tidligere vedtatt i styret, men det er gjort et forsøk på å samle tiltakene under 5 *prioriterte strategier* for å forenkle og tydeliggjøre de strategiske valgene som er foretatt i forvaltningen av området.

Besøksstrategien ble oversendt Miljødirektoratet for godkjenning i 2018, og formelt godkjent i brev av 23.01.2020, ref. Miljødirektoratet 2018/10163.

Nasjonalparkstyret for Forollhogna

Den grønne nasjonalparken

Forollhogna nasjonalpark blir også kalt «den grønne nasjonalparken» med bakgrunn i områdets frodighet. Den frodige vegetasjonen har gitt gode betingelser for høsting av utmarksressursene gjennom lang tid til slått, setring og beite. Utmarksbeitet i fjell og seterdaler er av landets beste, og har derfor vært og er fortsatt svært viktig for landbruksnæringa (storfe og sau) i bygdene rundt Forollhogna. Rundt 40 000 sau beiter i Forollhogna-området, og flere besetninger fra rovdyrutsatte områder flytter hit om sommeren. Potensialet for økt beite er stort. Gjennom forskning blant annet i Budalen er det påvist bedre smak og kvalitet på kjøtt fra sau som har gått på frodig fjellbeite.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	7
1.1 Hva er besøksforvaltning? Hva er en besøksstrategi?	7
1.1.1 Merkestrategi for Norges nasjonalparker og andre verneområder	7
1.1.2 Nasjonalparkstyrets rolle og oppgaver i besøksforvaltningen	8
1.2 Bakgrunn – hvorfor behov for en besøksstrategi i Forollhogna?	9
1.3 Viktige definisjoner for arbeidet med besøksstrategi i Forollhogna	10
1.4 Rammebetingelser, kunnskapsgrunnlag og arbeidsmetode	14
1.4.1 Verneformål og vernebestemmelser	14
1.4.2 Økonomiske og administrative ressurser og rammebetingelser	14
1.4.3 Kunnskapsgrunnlag	14
1.4.4 Arbeidsmetode	15
2. Situasjonsanalyse	17
2.1 Verneverdier i Forollhogna (natur- og kulturarv)	17
2.1.1 Verneområder og verneformål	17
2.1.2 Andre kvalitetsstatuser som berører området	18
2.2 Verdiskaping i Forollhogna	21
2.2.1 Landbruk, matproduksjon, setring og beite	21
2.2.2 Reiseliv og utmarksnæring (jakt og fiske)	22
2.2.3 Muligheter og utfordringer	24
2.3 Hvem besøker og bruker området i dag? Hva ønsker de besøkende?	29
2.3.1 Hvem er de besøkende og hva ønsker de?	29
2.3.2 Informasjon og tilretteleggingstiltak (<i>status og utfordringer</i>)	31
2.4 Utfordringer i forvaltningen av verneverdiene	37
2.4.1 Helhetlig forvaltning og profilering av verneområdene	37
2.4.2 Opprettholde nasjonalparkens «urørthet» uten fysiske tilretteleggingstiltak	37
2.4.3 Langsiktig og helhetlig forvaltning av villreinens leveområder	39
2.4.4 Utfordringer med «Forollhogna-aksen» (Vangrøftdalen – Synnerdalen)	41
2.4.5 Forvalte natur- og kulturarv i sammenheng, ta vare på seterdalenes kvaliteter	42
2.4.6 Skape lokal forståelse for vern og innsats for å ivareta verneverdiene	43
2.4.7 Formidling av kunnskap og kompetanse	45
3. Mål, strategier og tiltak for Forollhogna-området	47
Strategi 3.1: Helhetlig og langsiktig arealforvaltning («å verne om»)	48
Strategi 3.2: Sikre og formidle kunnskap og kompetanse («å kjenne»)	51
Strategi 3.3: Tilrettelegge for friluftsliv og opplevelser nært bygdene («å oppleve»)	53
Strategi 3.4: Helhetlig politikk og profilering for bred lokal verdiskaping («å leve av»)	56
Strategi 3.5: Lokalt vertskap og lokal styring («å leve med»)	59
4. Merking, skilting og plakatinformasjon	65
4.1 Generelle råd	65
4.2 Skilting fra hovedvegnett	65
4.3 Skilting i bygdene – finne frem	66
4.4 Anbefaling om felles skilting til turmål	66
4.5 Bruk av Miljødirektoratets merkevare og designprofil for verneområdene	67
Utfyllende informasjon	69

Nasjonalparkstyret for Forollhogna

Rik vegetasjon og stort artsmangfold

Forollhogna med fjell og seterdaler blir også kalt «en botanikers mekka» med bakgrunn i områdets rike berggrunn og frodige vegetasjon. Dette har gitt gode betingelser for plante- og dyreliv med et stort artsmangfold og en livskraftig villreinstamme. Fjellreven er i ferd med å etablere seg igjen i området. En rekke arter og naturtyper som er nasjonalt eller regionalt truet finnes i dette området. Mange av disse finner vi i kulturlandskapet i seterdalene (eks. svartkurle, beitemarks-sopp, slåttemark). Beite av husdyr i utmarka er en forutsetning for å ta vare på kulturlandskapsverdier, artsmangfold og beitekvalitet.

1. Innledning

1.1 Hva er besøksforvaltning? Hva er en besøksstrategi?

1.1.1 Merkestrategi for Norges nasjonalparker og andre verneområder

Miljødirektoratet lanserte våren 2015 en ny merkevare – og kommunikasjonsstrategi for Norges nasjonalparker. Den nye merkevarestrategien legger til rette for at samme logo og design blir benyttet for informasjon om alle typer verneområder, nasjonalparksenter, nasjonalparklandsbyer og nasjonalparkkommuner. Det er et mål at den besøkende, uavhengig av hvilken nasjonalpark eller verneområde som besøkes, på samme måte skal ønskes velkommen og få en sterk opplevelse av verneområdets kvalitet og verneverdi.

Merkestrategi for Norges nasjonalparker legger rammer for den visuelle utformingen av eks. skilt, tavler og brosjyrer. Nasjonalparkstyret er hovedansvarlig for informasjonstiltak innenfor verneområdene.

Innfallsporter

Forvaltningsmyndigheten skal prioritere innfallsporter til verneområdene. Begrepet innfallsport brukes om summen av utendørs tilrettelegging som møter og kanaliserer besøkende fram til en opplevelse av hele eller deler av verneområdet. Tiltakene kan avhengig av funksjon og innhold, deles inn i tre kategorier/nivåer av anlegg:

1. Utkikkspunkt* (i denne sammenheng et nokså omfattende tilretteleggingstiltak).
2. Informasjonspunkt (helhetlig utendørs-informasjon om verneområdet til besøkende)
3. Startpunkt

For at et utkikkspunkt skal oppfylle kvalitetskravene til merket må det være adkomstmulighet og parkering for bil og buss, synlighet fra hovedferdselsåre, tilgang til toaletter med daglig renhold og gode sanitære forhold. Etablering av en godt organisert innfallsport vil normalt involvere flere aktører enn forvaltnings-myndigheten. Toalettanlegg, turistinformasjon, matservering, kiosk, guiding og andre servicetilbud er supplerende tilbud som gjennom godt samarbeid og samordning med andre aktører vil kunne løfte opplevelsen av innfallsporten. Tilrettelegging av innfallsporter skjer i randsona til verneområdet, ikke innenfor vernegrensa.

* I Forollhogna bruker vi begrepet ”utsiktspunkt” for prioriterte turer til steder med god utsikt. Må ikke forveksles med merkevarens utkikkspunkt.

Utdrag fra «Veileder for besøksforvaltning i norske verneområder» (M-415/2015)

Besøksforvaltning

Besøksforvaltning i norske verneområder har som mål å finne en balansegang i forvaltningen av et verneområde mellom å ta vare på verneverdiene, gi gode opplevelser for den besøkende og bidra til størst mulig lokal verdiskaping. Dette skal igjen gi økt forståelse for vernet.

Besøksstrategi

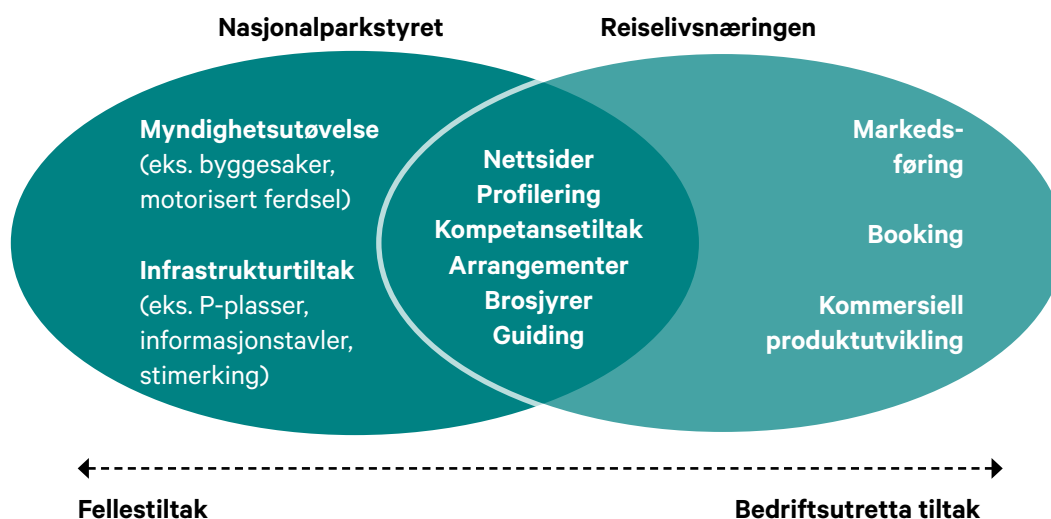
En besøksstrategi er en plan for hvordan forvaltningsmyndigheten (Nasjonalparkstyret for Forollhogna) vil gjennomføre besøksforvaltning for verneområdet. En besøksstrategi skal inneholde kunnskap om både de besøkende, reiselivet, naturverdier og sårbarhet. I tillegg skal planen sette mål og strategiske hovedgrep, samt inneholde en tiltaksplan. Besøksstrategien skal vise hvilke tiltak (informasjon, fysisk tilrettelegging, sonering, oppsyn etc.) som er nødvendig for å balansere verneverdier, besøkende og lokal verdiskaping i et verneområde, slik at alle tre interesser får størst mulig nytte av strategien. Anbefalingen fra besøksstrategien blir førende for hvor stor effekt hvert verneområde kan ta ut av Miljødirektoratets merkevare- og kommunikasjonsstrategi for Norges nasjonalparker.

1.1.2 Nasjonalparkstyrets rolle og oppgaver i besøksforvaltningen

Nasjonalparkstyret har ansvar for utarbeiding av en besøksstrategi for sitt/sine verneområde(r). Styrets primære oppgave er å ta vare på verneverdiene, og sørge for gjennomføring av tiltak som er nødvendig for å ivareta verdiene. Nasjonalparkstyret kan *legge til rette for at verneområdenes potensial for verdiskaping* utnyttes innenfor rammen av verneforskriftene og naturmangfoldloven. Besøksstrategiene skal avklare i hvilken grad det er ønskelig å tilrettelegge for økt besøk i og i tilknytning til verneområdene og om dette er forenlig med verneverdiene. De mange verneområdene i landet har ulike utfordringer. Dette krever derfor ulik tilnærming i forvaltningen og tilretteleggingen av det enkelte verneområde.

Nasjonalparkstyret skal ikke opptre som næringsaktør. Besøksforvaltning i verneområder vil fra nasjonalparkstyrets side ha fokus på *fellestiltak*, ikke tiltak mot en enkelt bedrift. Ansvar for bedriftsretta tiltak ligger hos næringsaktørene. Nasjonalparkstyret kan bidra sammen med flere aktører for å få til gode *infrastrukturtiltak* knyttet til verneområdene (og i randsona) som P-plasser, informasjonstavler, rasteplasser og stimerking. Styret kan være med på å tilrettelegge for gode opplevelser og kunnskapsformidling knyttet til natur- og kulturarv gjennom formidling via sosiale medier, via brosjyrer, kart, gjennom naturveiledning, kurs og møter etc.

Oppgavefordelingen mellom nasjonalparkstyret og reiselivsnæringa kan illustreres slik (figur utarbeidet av Miljødirektoratet):

Gjennom besøksstrategien skal styret vurdere behov for og nødvendig gjennomføring av skjøtsel-, informasjon-, forvaltnings- og tilretteleggingstiltak. Det skal foretas årlige prioriteringer av tiltak basert på prioriteringer i en flerårig tiltaksplan. Kunnskap om verneverdier og utfordringer, kunnskap om dagens besøkende til området, tren-der i reiselivet og kunnskap om bygdens behov og utfordringer vil sammen danne grunnlaget for videre vegvalg.

Nasjonalparkstyret vil prioritere sin ressursbruk i og «nærmest» verneområdene, men samtidig se dette i forhold til andre statuser (utvalgte kulturlandskap, nasjonalparksenter/infosenter, nasjonalparklandsby, nasjonalparkkom-mune, verdensarv, nasjonalt villreinområde).

1.2 Bakgrunn – hvorfor behov for en besøksstrategi i Forollhogna?

Nasjonalparkstyret for Forollhogna vedtok allerede våren 2013 at de skulle lage en informasjons- og besøksstrategi for verneområdene i Forollhogna: «*Nasjonalparkstyret vil utarbeide en informasjons- og besøksstrategi for Forollhogna nasjonalpark med tilhørende landskapsvernområder. Strategien skal ta utgangspunkt i områdets behov for informasjon mot ulike brukergrupper, lokal forankring og formidling av områdets natur- og kulturressurser.*» (Møte 17.04.2013, sak 17/2013)

Bakgrunnen for behovet for en besøksstrategi var flere. Økt ferdsel til Forollhogna-toppen fra nord og sør etter vernet førte til behov for reparasjons- og tilretteleggingstiltak på stien til toppen. Det ble også behov for styring og tilrettelegging for parkering og rast i de indre deler av seterdalene for å begrense ulemper av økt biltrafikk for setring og beitebruk. I tillegg ble man tidlig bekymret for om den økte ferdselen på akse Synnerdalen – Forollhogna – Vangrøftdalen sommerstid ville føre til konsekvenser for villreinens muligheter for trekk og bruk av de omkringliggende arealene. Man ønsket derfor å nedtone fokuset på Forollhogna-toppen som besøksmål og attraksjon. Samtidig med dette pågikk det en «drakamp» om å få nasjonalparksenter til «sitt/sin» område/innfallssport. Mange innfallsporger gjorde dette til en utfordrende oppgave å bli enige om.

Forollhogna-området har mange kvalitetsstatuser (verdensarv, vern, utvalgte kulturlandskap, nasjonalparklandsby, nasjonalt villreinområde osv.). Flere ulike offentlige planer, satsinger og prosjekter berører derfor området, samt flere merkevarelogoer, profiler og skiltmaler. Det er derfor et behov for å se de ulike verdiene, statusene og planene i sammenheng. De ulike kvalitetsstatusene gir også området muligheter i forhold til verdiskaping og profilering. Hvordan kan vi samordne alle planer og virkemidler til felles beste og for felles mål? (Mest mulig verdiskaping av hver krone som settes inn). Det er behov for å se området i sammenheng og finne ut hva slags informasjon og kunnskapsformidling man skal ha hvor, for hvem og på hvilken måte. Verdiskaping er mye mer enn reiseliv. Besøksstrategien ønsker også å synliggjøre dette.

Ut fra verneverdiene har man ønsket å skjerme de sentrale delene av fjellområdet mot økt ferdsel for å ivareta områdets kvaliteter, villreinens leveområder og sårbart fugle- og dyreliv. Lokalt har man vært bekymret for at ensidig fokus på og profilering av nasjonalparkene som besøksmål vil føre til forringelse av verneverdiene på sikt. Det har heller ikke vært ønskelig med profilering av villrein som særskilt reiselivsattraksjon eller tilrettelegging for aktivitet som innebærer direkte oppsøkende virksomhet mot villrein (med unntak av jakt). Det er ønskelig å forvalte og profilere nasjonalparken og landskapsvernområdene som en naturlig helhet, og i større grad løfte frem områdets rike natur- og kulturhistorie med opplevelser og aktiviteter i bygdenære områder. Det er derfor behov for å ha et bevisst forhold til hvordan området markedsføres, profileres og tilrettelegges for besøkende.

Hva vil vi avklare gjennom strategien?

Gjennom arbeidet med strategien ønsker vi å definere og synliggjøre hva Forollhogna-området er. Hva slags unike kvaliteter er det som kjennetegner dette området i forhold til andre større verneområder i landet? Hva er det vi skal ta vare på, formidle, oppleve og videreutvikle i verdiskapingssammenheng? Nasjonalparkstyret ser det som særlig viktig å se nærmere på «det lokale handlingsrommet» - hva vil bygdene, rettighetshaverne, næringsaktørene og utviklings-miljøene rundt Forollhogna? Ønsker vi mer besøk? Hvor ønsker vi besøk? Hvilke verneverdier er bygdene opptatt av å ta vare på? Hva vil vi vise fram? Hvordan ønsker vi at området skal profileres? Hvordan kan vern og verdiskaping gå hånd i hånd? Hvordan skal vi informere og bidra med kunnskapsformidling både til de besøkende og den oppvoksende slekt (de framtidige lokale forvalterne)? Hvordan og i hvilken grad ønsker vi å kommunisere og ta i bruk Miljødirektoratets «merkevare» for verneområdene – sett i forhold til øvrige verdistatuser som området har? Og hvordan balanserer vi målene om ivaretagelse, opplevelse og bruk?

1.3 Viktige definisjoner for arbeidet med besøksstrategi i Forollhogna

Mål for besøksforvaltning i Forollhogna

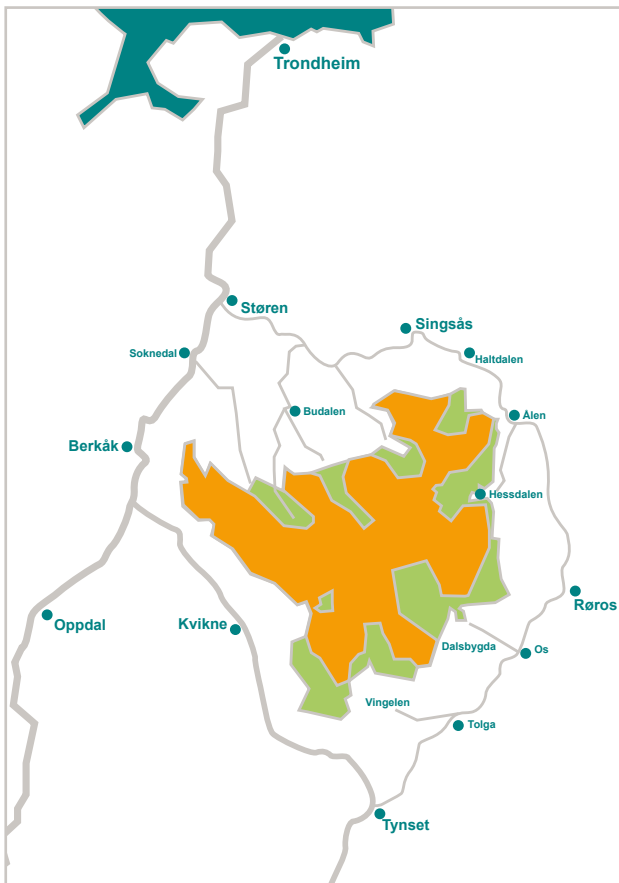
For verneområdene i Forollhogna er det særlig viktig å se de fire målsettingene for besøksforvaltning i sammenheng – og ikke hver for seg.

Besøksstrategien skal forene følgende fire målsettinger (Vi vil):

- Ta vare på natur- og kulturarv («å verne om»)
- Legge til rette for opplevelser og kunnskapsformidling («å kjenne»)
- Legge til rette for bred lokal verdiskaping («å leve av»)
- Bidra til lokalt engasjement og eierskap i forvaltningen av området («å leve med»)

Besøksforvaltning i Forollhogna handler om å ivareta og forvalte natur- og kulturarv i sammenheng, spre kunnskap gjennom gode opplevelser og gode fortellinger, og legge til rette for bred lokal verdiskaping i bygdene rundt fjellet. Lokalt engasjement og eierskap er en forutsetning for å få dette til.

Arbeidet med en informasjons- og besøksstrategi for Forollhogna tar utgangspunkt i følgende avgrensninger/ definisjoner:

Geografisk avgrensning av Forollhogna-området

Besøksstrategien tar utgangspunkt i de verneområdene som nasjonalparkstyret forvalter men utfordringene og løsningene ses i sammenheng med randsona rundt. Forollhogna-området defineres derfor som området innenfor hovedvegnettet/hovedvassdragene rundt området (samme som plangrense for regional plan for villrein).

Forollhogna-området avgrenses i sør-vest av Riksveg 3 mellom Tynset (Motrøkrysset vest for Tynset) og Ulsberg (E6), i vest av E6 mellom Ulsberg, Berkåk og Støren, i nord og øst av fylkesveg 30 (Fv30) mellom Støren, Røros og Tynset. Rørosbanen går langs området østside mellom Tynset og Støren, mens Dovrebanen går i vest mellom Ulsberg og Støren. I kjernen av dette området ligger Forollhogna nasjonalpark med 8 tilliggende landskapsvernområder, og et naturreservat. Fra Støren i nord er det rundt 5 mil til Trondheim, fra Røros er det ca. 15 mil til Trondheim som nærmeste by. Det er 28 mil rundt området langs hovedvegene.

Natur- og kulturarv skal ses i sammenheng

Strategien skal ikke ha ensidig fokus på nasjonalparken, men på verneområdene og verneverdiene/ kvalitetsstatusene som helhet. Dette innebærer at fjell, seterdaler og bygder i randsona må ses i sammenheng. Naturarv, kulturarv og landbruk må ses som en naturlig helhet. De ulike kvalitetsstatusene området har må ses i sammenheng.

Forollhogna har en svært interessant historie og mang kulturminner knyttet til natur- og kulturarv og bruk av ressursene gjennom tidene. Det er derfor et klart behov for å se natur- og kulturarvsverdier i sammenheng. Det er behov for å se verdiene i verneområdene som helhet, og der det settes større fokus på området verdi som kulturpåvirket landskap (med kulturminner, biologisk mangfold og tradisjonsbruk).

Kunnskapsformidling som viktig del av strategien

Besøksforvaltning er mye mer en tilrettelegging og utvikling av infrastruktur (skilt, plakattavler, bord/benker, klopplegging) for de besøkende. Formidling av kunnskap om verneverdiene og utfordringene, om lokal historie og bruk gjennom tidene er avgjørende for å ta vare på verdiene, og for å tilrettelegge for ulik bruk, opplevelse og verdiskaping.

Besøksstrategien vil ha spesiell fokus på kunnskapsformidling og opplevelser knyttet til barn og unge som viktige målgruppe (de fremtidige forvalterne og vertene i området). I dette inngår også kunnskap om immateriell kulturarv og videreføring av ferdigheter (tradisjonell bruk og høsting).

Bred målgruppe for strategien

Strategien retter seg mot *alle brukere/besøkende* og forvaltere av Forollhogna-området, enten det er lokalbefolkning, rettighetshavere, hytteeiere, lokalt næringsliv, turister fra inn- og utland, offentlige myndigheter eller sentrale politikere. Og med besøk mener vi både de som besøker området fysisk, men også de som tilegner seg kunnskap og opplevelser fra området på andre måter eks. som besøker området «virtuelt» og tilegner seg kunnskap og gode opplevelser på nett.

Bred lokal verdiskaping

Verdiskaping i Forollhogna-området har vi valgt å definere vidt. Verdiskaping er både tiltak som fremmer levende bygder (stedsutvikling, identitet, tilhørighet og bo-lyst), aktivt landbruk og seterdrift og høsting av utmarksressursene (inklusive jakt og fiske). Dette danner igjen et viktig grunnlag for utvikling av lokalt reiseliv. Attraktive lokalsamfunn er også attraktive reisemål.

Med bred verdiskaping menes miljømessig, sosial, kulturell og økonomisk verdiskaping som gjensidig er avhengig av hverandre. Den verdimesse økningen skjer ikke alltid i pengemessig forstand. For eksempel vil en miljømessig verdiskaping for villreinen kunne skje dersom menneskeskapte barrierer reduseres eller fjernes, slik at villreinen kan gjenoppta gamle trekkruiter og få økte beitemuligheter. Det samme vil gjelde tiltak for å styre ferdsel som i dag fører til ulemper for setring og beitebruk. Aktiv bruk av området til setring, skjøtsel og beite er avgjørende for å ivareta kvalitetene i seterlandskapet. Når tiltak for styring av ferdsel kombineres med tilrettelegging av opplevelser vil dette bidra til lokal verdiskaping – som igjen kan gi næringsmessig gevinst på sikt.

I Forollhogna ligger det store muligheter i verdiskaping knyttet til landbruket og utnyttning av utmarksressursene i form av beite og produksjon av mat. Mat (produksjon, høsting og foredling) er en viktig del av verdiskapingen i området. Kunnskapsformidling og historiefortelling om natur- og kulturarv er et viktig grunnlag for utvikling av identitet/tilhørighet, bo-lyst og lokalsamfunnsutvikling. «Merkevaren Forollhogna» må derfor drøftes bredt både i forhold til markedsføring av lokal mat, opplevelser og andre produkter fra området basert på bærekraftig bruk av lokal natur- og kulturarv.

Foto: Trond Are Berge. Motiv: Håsjøen i Forollhogna nasjonalpark (Midtre Gauldal)

VERNEVERDIER: GI ROM FOR BRED VERDISKAPING

KUNNSKAP OM: Kunnskapsformidling til andre besøkende om områdets samlede verdier

VERDISKAPING: Utvikle attraktive besøksmål, turer og opplevelser med utgangspunkt i bygda

VERNEVERDIER: LEVENDE BYGDER

KUNNSKAP OM: Kunnskapsformidling

til barn og unge gjennom gode opplevelser

VERDISKAPING: Tilrettelegging for opplevelse og læring, skape tilhørighet, identitet og bo-lyst og gode vertskap

VERNEVERDIER: AKTIVT LANDBRUK

KUNNSKAP OM: Bygda og dagens landbruk og rammebetingelser for landbruket og distrikts-Norge

VERDISKAPING: Økt satsing på landbruk med gode rammebetingelser for fjell-landbruket og aktiv bruk av utmarka til beite.

VERNEVERDIER: KULTURLANDSKAPET

KUNNSKAP OM: Sammenhenger naturverdier – kulturarv – aktiv bruk/skjøtsel. Sammenheng gard og utmark.

VERDISKAPING: Foredling og salg av lokale ressurser fra utmarka mat (ost, kjøtt, smør, skjørøst, rømme, tjukk mjølk...), redskap, skinn etc.

VERNEVERDIER: TRADISJONSBRUK/HØSTING

KUNNSKAP OM: Knyttet til tidligere tiders bruk og høsting

VERDISKAPING:

Høsting av utmarksressurser; beite, slått, setring, måsså, torv, ved, byggematerialer.

VERNEVERDIER: NATURGRUNNLAGET

KUNNSKAP OM: Om naturen; geologi, vegetasjon, dyre- og planteliv, artsmangfold

VERDISKAPING: Tidlig bruk som jakt, fangst, fiske, bær, sopp

1.4 Rammebetingelser, kunnskapsgrunnlag og arbeidsmetode

1.4.1 Verneformål og vernebestemmelser

Nasjonalparkstyret skal forvalte verneområdene i samsvar med internasjonale forpliktelser, natur-mangfoldloven og verneforskriftene for det enkelte verneområde. Verneformål og verneverdier fremgår av kapittel 2.1.1. Styret har ansvar for en helhetlig forvaltning av verneområdene hvor ivaretagelse av verneverdiene og verneformålet er hovedoppgaven.

Noen viktige vernebestemmelser for nasjonalparken om ferdsel

(ingen ferdselsbestemmelser i landskapsvernområdene):

- All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner
- Bestemmelsene i denne forskrift er ikke til hinder for tradisjonell turvirksomhet til fots i regi av turistforeninger, skoler, barnehager, ideelle lag og foreninger (§3, punkt 4.2).
- Annen organisert ferdsel og ferdselsformer som kan skade naturmiljøet må ha særskilt tillatelse av forvaltningsmyndigheten jfr. forvaltningsplan. (§3, punkt 4.2)
- Sykling, organisert bruk av hest, eller kjøreturer med hest, er bare tillatt på eksisterende veger eller trasèer som er særskilt utpekt av forvaltningsmyndigheten (§ 3, punkt 4.3). Tillatte trasèer fremgår av forvaltningsplan for nasjonalparken.
- Av hensyn til naturmiljøet eller kulturminner kan forvaltningsmyndigheten legge om eller legge ned løyper og stier.
- Innenfor nærmere avgrensede deler av nasjonalparken kan Miljødirektoratet ved forskrift regulere eller forby ferdsel som kan være til skade for naturmiljøet.

Friluftsliv er ikke en del av verneformålet i Forollhogna nasjonalpark, og det er som utgangspunkt ikke tillatt å merke stier eller trasèer innenfor nasjonalparken. Eneste trasè som er tillatt merket er *Pilegrimsleden – St. Olavsvegene til Trondheim/Østerdalsleden*. Villrein er spesifikt nevnt i verneformålet for nasjonalparken. Større arrangement er søknadspliktig, og fysisk tilrettelegging i form av o-poster, trimposter ol regnes som søknadspliktige tiltak jfr. forvaltningsplan. Det samme gjelder organisert virksomhet (også til fots) dersom dette ikke skjer i regi av turistforeninger, skoler, barnehager og ideelle lag og foreninger.

1.4.2 Økonomiske og administrative ressurser og rammebetingelser

Plan må ses i lys av forvaltningsmessige/administrative og økonomiske rammebetingelser. Ressursene i verneforvaltningen til forvaltning og tiltak i dag er relativt små samlet sett, og Forollhogna har få midler til rådighet når vi ser utfordringene under ett. Da er det enda viktigere å bruke ressursene riktig, og samarbeide og samordne seg med andre aktører, slik at man får mest mulig ut av hver eneste krone. Planen bør forsøke å samordne ressurser der det er mulig og riktig, og ellers avklare hvem som skal ha hovedansvar for ulike satsinger og tiltak. Nasjonalparkstyret vil ha en viktig politisk rolle i å utøve «press» på sentrale myndigheter for økte ressurser til viktige tiltak i området, samt for å utforme en politikk som ivaretar verneverdiene.

1.4.3 Kunnskapsgrunnlag

Besøksstrategien tar utgangspunkt i gjeldende kunnskap om natur- og kulturverdier da det er foretatt betydelig kartlegging og sammenstilling av kunnskap i området tidligere gjennom blant annet utarbeiding av regional plan for villrein i Forollhogna. Store deler av området er vegetasjonskartlagt (naturtypekart, beitekart) og det er foretatt omfattende registreringer over mange år av kulturminner, sårbare arter, hekkelokaliteter ol. Det er gjennom arbeidet med besøksstrategi foretatt kartlegging av delstrekninger mht. vegetasjon/botanikk for å vurdere muligheter for tilrettelegging av alternative turer. Det foreligger også betydelig kunnskap om reiseliv og lokale næringsaktører fra flere gjennomførte verdiskapingsprosjekt i Forollhogna. Se oversikt i vedlegg.

Viktige notat og presentasjoner som vedlegg til besøksstrategien:

- Oppsummering av bygdemøter og spørreundersøkelse høsten 2014
- Notat turapp Forollhogna (nå: Outtt.com/forollhogna), prinsipper og strategier
- Prosjektbeskrivelse: Utvikling av Outtt i Forollhogna som formidlings- og forvaltningsverktøy
- Status reiseliv i Forollhogna, Notat om og oversikt over reiselivsaktører i Forollhogna-området (siste utgave høst 2017)
- Gjeldende tiltaksplan

NINA-rapport 1331

Gjennom prosjektet «*Ferdsel og bruk av Forollhogna villreinområde*» er det innhentet ny kunnskap om både de besøkende, om lokalsamfunnene og om utfordringer i forvaltningen av fjellområdet og spesielt villreinen. Resultatene av prosjektet er oppsummert i NINA Rapport 1331, utgitt 2017. Rapporten gir klare råd om hvilke strategier og tiltak som er viktig å prioritere for å balansere bruk og vern. Oppsummeringer og anbefalinger fremgår av kapittel 5 i rapporten.

1.4.4 Arbeidsmetode

Gjennom arbeidet med besøksstrategien er det innhentet kunnskap om «*det lokale handlings-rommet*» i bygdene gjennom bygdemøter, spørreundersøkelse, dialogmøter, samtaler, arbeid med turapp/Outtt (utvikling av nettside og app) mv. Forollhogna-konferansen har vært et viktig møtepunkt for å formidle kunnskap og diskutere muligheter og utfordringer i området med de ulike aktørene. Arbeidet med strategien har pågått i perioden 2014 – 2017 med 5 bygdemøter rundt området høsten 2014, og høring av besøksstrategi med mål, strategier og tiltak vinteren 2015/2016. Det har vært bred lokal deltagelse i NINA-prosjekt om villrein og ferdsel (2014 – 2017), besøksstrategi som tema i den årlige Forollhogna-konferansen (2013-2017) og lokale møter og samtaler med grunneiere, rettighetshavere, bygdeutviklingslag, lokale lag og foreninger, reiseliv og lokale næringsaktører.

Sentralt i arbeidet er god lokal forankring og samarbeid mellom de ulike forvaltningsaktørene, rettighetshavere, grunneiere, skoler, næringsaktører og lokale ressurs- og utviklingsmiljø. Alt for mange prosjekter og satsinger starter «ovenfra og ned», mens erfaringene viser at om man skal lykkes på lang sikt, så må engasjementet for tiltak komme motsatt veg dvs. «fra rota og opp». Lokal interesse, engasjement og entusiasme er derfor grunnleggende viktig. De offentlige aktørene må imidlertid positivt støtte opp om det lokale engasjementet og legge til rette for verdiskaping, bidra med økonomisk støtte, hjelp, råd og oppmuntring til de som vil noe. Eventuelle fellesprosjekter i Forollhogna-området må forankres lokalt og drives lokalt, slik at mest mulig av økonomisk støtte går direkte til de det gjelder.

Outtt-nettside og app

Innholdet i Outtt.com/Forollhogna (nettside og app, tidligere turapp Forollhogna) er utarbeidet og videreutvikles som en del av arbeidet med besøksstrategien. Gjennom arbeidet med strategien og Outtt avklares:

- Viktige natur- og kulturarvsverdier (hovedtema) som kjennetegner området
- Hvordan vi ønsker at området skal «profileres»/formidles til besøkende
- Hvor og hvordan kunnskapsformidling og tilrettelegging for opplevelser og aktivitet kan skje, samtidig som verneverdiene ivaretas
- Hvordan tilrettelegge for besøk samtidig som det gir muligheter for lokal verdiskaping
- Hva slags verdiskaping og aktiviteter som er naturlig å prioritere

Nasjonalparkstyret for Forollhogna

Levende bygder – nært fjellet

Forollhogna nasjonalpark med tilliggende landskapsvernområder er nært knyttet til fjellbygdene rundt området. Det er korte avstander mellom bygdene, fjellet og verneområdene. «Vernet ligger tett på» bygdesamfunnene. Spesielt gjelder det bygdene Kvikne, Vingelen, Dalsbygda, Budalen og Hessdalen. Felles kjennetegn ved bygdene Vingelen, Kvikne, Dalsbygda og Budalen/Enodd er at de er levende bygder med aktivt landbruk, lokalbutikk, grendeskole, barnehage, samfunnshus, møteplasser, idrettsanlegg mv.

2. Situasjonsanalyse

2.1 Verneverdier i Forollhogna (natur- og kulturarv)

2.1.1 Verneområder og verneformål

Nasjonalparkstyret for Forollhogna forvalter 10 verneområder (pr. desember 2017); Forollhogna nasjonalpark med 8 tilliggende landskapsvernområder (seterdaler) og Grøntjønnan naturreservat. Nasjonalparken og landskapsvernområdene ble vernet samlet gjennom kgl. res. 21 desember 2001. Grøntjønnan naturreservat ble vernet i 1981. Totalt areal ca. 1500 km², der landskapsvernområdene utgjør rundt 500 km².

Vernet berører to fylker og 7 kommuner: Røros, Midtre Gauldal, Holtålen og Rennebu kommuner i Trøndelag fylke og Os, Tolga og Tynset kommuner i Hedmark fylke. Røros kommune er ikke berørt av nasjonalparken. Storparten av arealene i Trøndelag er på statsalmenning, mens hovedparten av verneområdene i Hedmark fylke er på privat grunn. Oversikt over verneområdene ses av tabellen nedenfor.

OVERSIKT OVER VERNEOMRÅDER I FOROLLHOGNA (OMRÅDER SOM FORVALTES AV NASJONALPARKSTYRET PR. DESEMBER 2017)			
	Navn	Areal	Berørt(e) kommune(r)
1	Endalen landskapsvernområde	35,6 km ²	Midtre Gauldal
2	Budalen landskapsvernområde	33,6 km ²	Midtre Gauldal
3	Forddalen landskapsvernområde	30,9 km ²	Midtre Gauldal og Holtålen
4	Ledalen landskapsvernområde	26,2 km ²	Holtålen
5	Øyungen landskapsvernområde	72,1 km ²	Holtålen og Røros
6	Vangrøftdalen og Kjurrudalen landskapsvernområde	126,0 km ²	Os
7	Londalen – Ørvilldalen landskapsvernområde	49,7 km ²	Tolga
8	Magnilldalen – Busjødalen landskapsvernområde	77,8 km ²	Tolga og Tynset
9	Grøntjønnan naturreservat	5,4 km ²	Tynset
10	Forollhogna nasjonalpark	1059, 3 km ²	6 kommuner ¹
	Sum areal	1516,6 km²	

¹Røros kommune er ikke berørt av nasjonalpark

Forollhogna er Norges 19.de nasjonalpark. Pr. desember 2017 er det 46 nasjonalparker i Norge, herav 7 på Svalbard og 39 på fastlandet.

I tillegg er det 11 naturreservat (barskog-, myr- og våtmarksområder) i randsona (innenfor hovedvegnettet) som forvaltes av fylkesmennene. Til sammen er det dermed 21 verneområder (!) innenfor den geografiske avgrensingen til besøksstrategien.

Verneformål Forollhogna nasjonalpark (verneforskriftens § 2):

- Å bevare et stort, sammenhengende og i det vesentlige urørt fjellområde
- Å bevare i naturlig tilstand landskapsformer og det biologiske mangfoldet med en variert vegetasjon med stort innslag av kravfulle plantearter og er rikt dyreliv med en høyproduktiv villreinstamme
- Å verne om kulturminner og kulturlandskapsinnslag

Verneformål Grøntjønnan naturreservat:

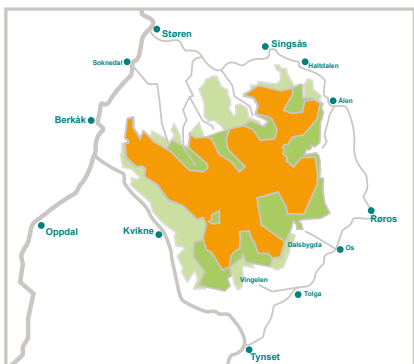
Formålet med fredningen av Grøntjønnan naturreservat er å bevare et viktig våtmarksområde i sin naturlige tilstand og å verne om vegetasjonen, det spesielt rike og interessante fuglelivet og annet dyreliv som naturlig er knyttet til området.

Verneformål landskapsvernområdene (nokså likt formulert for 8 områder):

Formålet med vern av seterdalene er «å ta vare på et særpreget og vakkert natur- og kulturlandskap, der seterlandskap med seterbebyggelse og setervoller, vegetasjon og kulturminner, skapt gjennom aktiv jordbruksdrift, utgjør en vesentlig del av landskapets egenart».

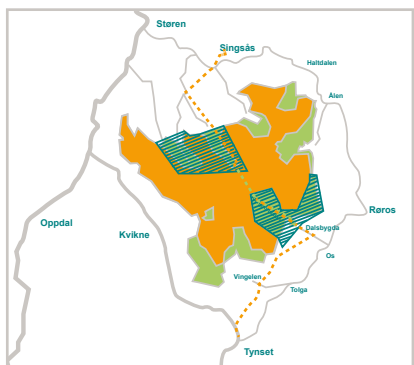
2.1.2 Andre kvalitetsstatuser som berører området

Forollhogna-området er «berørt» av mange kvalitetsstatuser knyttet til natur- og kulturarv. Det finnes derfor mye kunnskap om området i fagrapporter og forvaltningsplaner fra ulike instanser, og ikke minst behov for samordning og forenkling av forvaltning, ressursbruk, profilering og informasjon.

Nasjonalt villreinområde

Forollhogna villreinområde har status som nasjonalt villreinområde og er foreslått innlemmet i Europeisk villreinregion nord. Leveområdene for villrein i Forollhogna omfatter til sammen 1843 km² (farget areal på kart til venstre). Innenfor dette området finner man nasjonalparken på ca. 1000 km², samt naturreservat og landskapsvernområder på ca. 500 km². Områdene inngår i Regional plan for villrein i Forollhogna. Mer informasjon om regional plan finnes på følgende nettside: <http://www.villrein.no/forollhogna-1/>

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

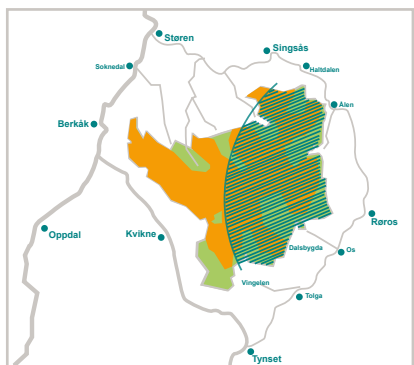
Satsningen Utvalgte kulturlandskap i jordbruket er en oppfølging av et nasjonalt mål fra 2004 om at «spesielt verdifulle kulturlandskap skal være kartlagt og få en særskilt forvaltning innen 2010». Formålet er å sikre langsiktig forvaltning av et utvalg landskapsområder med svært store biologiske og kulturhistoriske verdier som er formet av langvarig og kontinuerlig tradisjonell bruk. 2 av landets utvalgte kulturlandskap i jordbruket og de desidert største utvalgte områdene i landet ligger i Forollhogna-området. Deler av Forollhogna nasjonalpark inngår i områdene, samt 4 seterdaler med status som landskapsvernområder:

Vangrøftdalen og Kjurrudalen i Os/Hedmark. Det er rundt 130 setre i området. På 40 av disse drives det aktiv setring på tradisjonelt vis med melkeproduksjon (ca. 25 i drift innenfor landskapsvernområdet). I tillegg et stort antall setre i bruk til slått og beite.

Budalen og Endalen i Midtre Gauldal/Trøndelag. Seterlandskap i tilknytning til elvene Bua og Ena. Registrert rundt 140 setre og utslåtter. (Ca. 10 setre i tradisjonell drift innenfor landskapsvernområdet). I tillegg et stort antall setre i bruk til slått og beite.

Berggrunnen i disse områdene består av kalkrike kambrosilurbergarter som har gitt opphav til et næringsrikt jordsmonn og svært rik vegetasjon. En rekke arter som er nasjonalt eller regionalt truet forekommer i disse

områdene. Her finnes mange kulturbetingede arter og naturtyper som er avhengige av at områdene er i aktiv bruk til beite og slått. For mer informasjon – se landbruksdirektoratets hjemmeside, link her. Det er utarbeidet en egen merkevere og designprofil for utvalgte kulturlandskap.

Verdensarven Røros og cirkumferensen

Store deler av Forollhogna nasjonalpark, samt 5 av de 8 landskapsvernområdene er helt eller delvis innenfor Verdensarven Røros og cirkumferensen (innenfor buffersonen). Disse områdene inngår dermed i regional plan for Røros bergstad og cirkumferensen med tilhørende handlingsprogram/tiltaksplan. Egen merkevere og designprofil for verdensarv.

UNESCO, FNs organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon vedtok i 1972 konvensjonen for vern av verdens kultur- og naturarv. Gjennom denne konvensjonen ble listen World Heritage List etablert, en liste over steder som på grunn av sin universelle verdi anses som verdensarv for kommende generasjoner og hele menneskeheten. Bergstaden Røros kom på listen i 1981. Det er trehusbebyggelsen og bykjernen som står på Verdensarvlisten, men 333 års bergverksdrift på Rørosvidda har satt spor etter seg i et mye større område. Rundt det første store malmfunnet ved Storwartz ble det trukket en sirkel med radius fire gamle norske mil (45,2 km). Innenfor denne sirkelen – cirkumferensen – fikk Røros Kobberverk kontroll med skog, vann, malmer, mineraler og all arbeidskraft. Derfor opererer man også med begrepet cirkumferensen i forbindelse med verdensarven på Røros.

Pilegrimsleden – St. Olavsvegene til Trondheim/Østerdalsleden

Østerdalsleden er den eneste merkede leden gjennom Forollhogna-området og nasjonalparken. Pilegrims-leden har gjennom Europarådet fått status som Europeisk kulturvei. Egen merkebare og designprofil for merking av leden. Pilegrimsleden – St. Olavsvegene til Trondheim, er et nettverk av autentiske, historiske veier fra alle himmelretninger til Olav den Helliges gravkirke, Nidarosdomen. En av disse er Østerdalsleden, som har lange tradisjoner for pilegrimsvandring. I senmiddelalderen var det stor trafikk her mellom Trondheim/Nidaros (Hellig Olavs by) og Vadstena i Sverige (Hellig Birgittas by). Østerdalsleden går fra Rena og Klarälvdalen i Sverige, møtes på Åkre i Rendalen og går videre nordover gjennom Tynset, Tolga, Os, over Forollhogna, videre til Midtre Gauldal og Melhus til Trondheim.

Vingelen nasjonalparklandsby og Midtre Gauldal nasjonalparkkommune

En nasjonalparklandsby skal være et tettsted som danner en naturlig innfallsport til en nasjonalpark, hvor du kan få informasjon, handle og overnatte, og ha som utgangspunkt for egne turer eller organiserte aktiviteter. Fjellbygda Vingelen i Tolga kommune er en av fem nasjonalparklandsbyer i Norge. Sentrale deler av bygda har også status som nasjonalt utvalgt kulturlandskap. Vingelen ligger ca. 720 m.o.h. tett opp mot fjellet og i randsona til Forollhogna nasjonalpark.

Kommuner som har en viss andel av sitt areal vernet som nasjonalpark kan søke om status som «nasjonalparkkommune». Midtre Gauldal har en slik status. For både nasjonalparklandsbyene og nasjonalparkkommunene er målet med sertifiseringen å stimulere til økt lokal verdiskaping, og må sees i sammenheng med merkevaren «Norges nasjonalparker».

Andre kvalitetsstatuser/forekomster innenfor området:

Det er flere lokaliteter av svartkurle (prioritert art) og slåttemark (prioritert naturtype) innenfor verneområdene og i randsona. Det finnes også freda bygninger og bygningsmiljø (garder og seter) etter kulturminneloven i verneområdene og randsona.

Nasjonalparkstyret for Forollhogna

Seterlandskap og aktiv seterdrift

Dalførene inn mot nasjonalparken er vernet som landskapsvernområder «der seterlandskap med seterbebyggelse og setervoller, vegetasjon og kulturminner utgjør en vesentlig del av landskapets egenart». Seterbruket står fortsatt sterkt i området. I 2014 var det ca. 115 setrer i drift med melkeproduksjon innenfor Forollhogna-området som helhet. 42 av setrene med melkeproduksjon ligger innenfor landskapsvernområdene. De fleste har kua på utmarksbeite. I tillegg er et betydelig antall setre forøvrig i bruk med slått og/eller beite. Dette er unike tall på landsbasis!

2.2 Verdiskaping i Forollhogna (status, muligheter og utfordringer)

2.2.1 Landbruk, matproduksjon, setring og beite

Landbruket i og rundt verneområdene i Forollhogna er betydelig. Den største verdiskapingen i dag og det største potensialet for verdiskaping i tilknytning til verneområdene ligger i utnytting av et særlig godt utmarksbeite både i fjell og seterdaler. I tillegg kommer verdiskaping knyttet til jakt og fiske (se punkt 2.2.2). Ser vi på verneområdene i Forollhogna i landssammenheng er det nok ingen andre verneområder som har så store beiteressurser for husdyr, så mange setre i fortsatt aktiv bruk innenfor verneområdene, så mange husdyr på utmarksbeite (både ku og sau), og så mange kvalitetsstatuser i samme område knyttet til kombinasjonen natur- og kulturarv.

I Forollhogna-området beiter rundt 35 000 sau og et betydelig antall storfe. I 2014 var det fortsatt 114 setrer i aktiv drift med melkeproduksjon innenfor Forollhogna-området som helhet, herav 42 setre i drift med melkeproduksjon innenfor verneområdene. De fleste er enkeltsetre der kua går på beite i utmarka. I tillegg kommer aktiv bruk av et betydelig antall setervoller til beite og slått. Det er ut fra beitekvalitet og beiteressurser fortsatt plass til en betydelig økning i antall beitedyr i området som helhet. Det flyttes også besetninger av sau fra rovdyrutsatte strøk til Forollhogna med godt resultat.

Potensialet for økt setring og beitebruk er stort, men sterkt avhengig av norsk landbrukspolitikk. Vi trenger en landbrukspolitikk som gir gode betingelser for fjellandbruket, for aktiv setring og som stimulerer og legger til rette for aktiv bruk av utmarksressursene til beite. Dette er avgjørende for ivaretagelse av verneverdiene i seterdalene og i fjellet. Uten et aktivt landbruk vil utmarka og landskapet gro igjen. Redusert beitetrykk fører til redusert beitekvalitet i de frodige skogliene (engbjørkeskog), viktige kulturmarkstyper (eks. hagemark, slåttemark) går tapt og artsmangfold vil reduseres. Mange rødlistede/truede arter er knyttet til kulturlandskapet (kulturbetingede arter som eks. beitemarksopp og svartkurl). Ingen kan erstatte den jobben beitedyra gjør for å holde kulturlandskapet åpent og for å ta vare på artsmangfold og beitekvalitet. Innenfor verneområdene i Forollhogna er det rundt 1700 bygninger (!) – i det vesentlige bygninger knyttet til setring og annen utmarksbruk. Uten aktiv landbruksdrift vil særlig driftsbygninger stå i fare for å forfalle. De mange bygningene gir også potensiale for tilleggsnæring og verdiskaping i området. Dette krever ressurser til veiledning og midler til istandsetting av enkeltbygninger og verdifulle bygningmiljø.

Matproduksjon og tilleggsnæring til landbruket (Landbruk+)

Mye av verdiskapingen i bygdene i dag er med basis i landbruket, seterlivet og utmarksressursene, enten det er turisme, matproduksjon, inn-på tunet/grønn omsorg. Gards- og seterbygninger benyttes til utleie, produkter fra landbruket (eks. kjøtt, melk, skinn) foredles og selges, og det blir stadig større fokus på lokal mat og økologisk mat. Her står fjellregionen/Forollhogna-området i en særstilling. Bruk av tilhørighetslogoer til nasjonalparken og/eller landskapsvernområdene både for lokalt handverk (eks. skinn), mat, opplevelser og aktiviteter gir nye muligheter for å profilere området og produktene. Samtidig er merkevaren «Rørosmat» så sterk og samlende, spesielt på sør-siden av fjellet, at det kanskje er mer historien om produktenes opphav i nasjonalparken og de øvrige verneområdene det er naturlig å formidle som en del av dette merket.

Mange av produsentene i Rørosmat er i randsona til verneområdene i Forollhogna og innenfor besøks-strategiens geografiske avgrensning (Hognabrygg, Hognamat, Eggen Gardsysteri, Moseng Søndre, Kvikne hjemmebakkeri, Galåvolden Gård, Røros Kjøtt). Røros Kjøtt (og Røros Slakteri) tar i mot storfe og småfe fra gårdene i Røros-traktene/fjellregionen, og en betydelig del av dette kommer fra produsenter med tilknytning til Forollhogna-området.

På mange av setrene rundt området er det turister fast hvert år (spesielt i rypejakt og reinsjakt) uten at dette fremkommer av noen offisiell statistikk. Dette gir mulighet for tilleggsinntekt også for de setrene som er i drift om sommeren. Bruken av setrer i seterdalene er fortrinnsvis knyttet til sommerhalvåret (sommer og høst), men også noe vinterstid i vinterferie og påske. Det finnes noe tilbud om seterferie, overnatting, mat, aktiviteter, pub, konserter og sommerleir knyttet til setrene rundt området.

2.2.2 Reiseliv og utmarksnæringen (jakt og fiske)

Den største omsetningen i området i dag (utenom tradisjonelt landbruk) er nok knyttet til jakta. Salg av jaktkort/ jaktfelt/ (rein, rype, hare, elg, hjort, rådyr..) og noen steder «jaktpakker» med overnatting, guiding, mat og frakt etc. er en viktig og betydelig del av verdiskapingen i bygdene rundt Forollhogna. Forollhogna-området er et kjent navn i jaktkretser og regnes i villreinsammenheng som «Storbukkens rike» og i forhold til rype som «det gyldne triangel». Området er også attraktivt for treningssamlinger for fuglehunder/ekvipasjer som igjen innebærer økt lokal overnatting. De fleste tilreisende (jegere og fiskere) bor lokalt og leier seg inn på garder, setre og buer i området. Dette er ofte faste folk som kommer igjen år for år, og har et forhold til områdene gjennom lang tids bruk. Jakta om høsten markedsfører seg selv, og det er rift om rypefelt /jaktkort på rype og jakt på villrein. Potensialet for økt omsetning/verdiskaping knyttet til jakt er til stede (eks i form av overnatting, aktiviteter, guiding, mat, frakt etc). Samtidig er jakt og fiske viktig grunnlag for bosetting og for hytteiere i området.

Fiske er en populær aktivitet som kan utnyttes bedre for området som helhet, både i forhold til salg av fiskekort, og for utleie av husvære. Her ligger det muligheter i bedre tilrettelegging for fiskerne gjennom felles fiskekort for større områder, bedre informasjon om muligheter for overnatting osv, og økt samarbeid om produktutvikling og markedsføring mellom aktørene som forvalter jakt/fiske og de som kan tilby overnatting, mat, guiding, transport mv. Fiske etter laks i Gaula og harr i Glåma er attraktivt. Hit kommer fiskere fra mange land (se fishspot.no). Vangrøfta i Os er også et populær fiskeelv.

Tilbydere

Ser vi bort i fra Røros som overnattingssted og turistdestinasjon i randsona til Forollhogna, så er reiselivet relativt beskjedent. Reiselivet rundt Forollhogna er i stor grad preget av mange små aktører med begrenset sesong. Langs hovedvegene og vassdragene Glåma, Gaula, Orkla og Ila /Sokna finnes det flere campingplasser der hovedaktiviteten er fiske. Ellers finnes det hotell på Tynset, noen gjestegårder, gjestegiveri og mindre overnattingssteder i tilknytning til hovedvegnettet forøvrig.

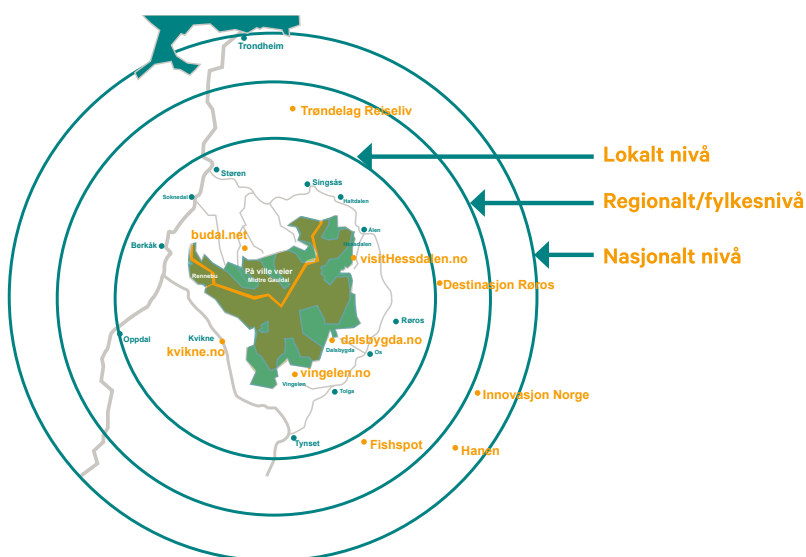
I nasjonalparklandsbyen Vingelen er det eget gjestegiveri og flere garder som tilbyr helårs overnatting, i tillegg til utleie av hytter og seterhus. I de øvrige bygdene inn mot verneområdene er det muligheter for overnatting på garder, setrer, leie av hytter, buer mv., men tilbudet er ulikt markedsført, og kan være vanskelig å finne for den som ikke er kjent. Det er behov for å synliggjøre disse aktørene bedre. Overnattingstilbudet på gardene vil også variere mer («til og fra») i forhold til situasjon på garden, behov for eget husvære, familieforhold mv. det er derfor behov for å finne enkle og fleksible ordninger i forhold til markedsføring av tilbudet.

Mest dagsbesøk (flestep besøkende) innenfor verneområdene er i dag knyttet til to «besøksmål» i hovedinnfallsportene til Forollhogna-toppen: på Storbekkeøya museumsseter i Budalen landskapsvernområde og på Utstuvollen (freda seter) i Vangrøftdalen (landskapsvernområde). Disse setrene er ikke i drift, men flotte besøksmål i seterdalene, med mat, aktiviteter og formidling. Det finnes noen få rene aktivitetsleverandører (guiding, sykling, ridning) i randsona til verneområdene. I tillegg er det noen som har mulighet til å ta møtevirksomhet, selskaper, arrangement ol.

Organisering og formidling av reiseliv og utmarksnæring (jakt og fiske)

Forollhogna-området er på mange måter delt i to når det gjelder organisering av reiselivet (utenom ren utmarksnæring) (se gul strek på skisse nedenfor). Enkeltbedriftene i Holtålen, Røros og kommunene Tolga, Os, og Tynset er organisert gjennom Destinasjon Røros, mens bedriftene i Midtre Gauldal er organisert gjennom prosjektet «på ville veier» og inngår formelt i Oppdalsregionen. Samlet sett går begge områdene inn under Trøndelag Reiseliv. Flere små og sesongbaserte bedrifter/tilbud er ofte ikke medlem av noen destinasjon, og er generelt lite synlige i markedet, så fremt de ikke løftes opp gjennom en eller annen «satsing» (ofte prosjektbasert og avgrenset i tid). Det betydelige tilbudet knyttet til jakt og fiske i fjellet med tilhørende overnatting formidles via nettsidene til fjellstyrer, grunneierlag, utmarkslag, lokale bygdesider og fishspot, huntspot og inatur. Flere og flere benytter seg av Facebook for markedsføring av sin virksomhet/sine tilbud.

Det er ingen felles nettsider for Forollhogna-området knyttet til overnatting, aktiviteter og opplevelser i dag. Erfaringene fra tidligere prosjekt viser at de mange små aktørene ikke har ressurser til å drifte en egen felles nettside for området, og at de lett «drukner» blant de store. Samtidig er det viktig å være synlig flere steder og samarbeide med etablert reiseliv.

NETTSIDER SOM FORMIDLER OVERNATTING, OPPLEVELSER OG AKTIVITETER I OMRÅDET FOR FLERE:	
Bygdesider:	
Budal bygdeutvikling (overnatting, mat og aktiviteter)	www.budal.net
Vingelen (overnatting, mat, aktiviteter)	www.vingelen.no
Dalsbygda (bygdeside)	http://dalsbygda.no
Dalsbygda jaktlag (jakt, fiske, overnatting)	www.dalsbygda.no
Bygdesider Kvikne (overnatting, mat, aktiviteter)	www.kvikne.no
Kvikne Utmarksråd (jakt, fiske, overnatting i buer)	www.kvikneutmarksrad.no
Hessdalen	www.visithessdalen.no
Ålen og Haltdalen fjellstyrer (jakt, fiske, overnatting i buer)	www.alenfjellstyre.no
Innset-Ulsberg grendelag	www.innset.no
Opplev Rennebu	www.opplevrennebu.no
Andre kommunale, regionale og nasjonale sider:	
Turistinfo Holtålen kommune	www.holtalen.kommune.no/turistinfo1/
Inatur – landsdekkende side (fiske, jakt, hytter)	www.inatur.no
Fishspot (Røros, Os, Tolga og Tynset mfl) (fiske, overnatting)	http://fishspot.no
Formidler jaktmuligheter, tilhørende overnattingsmuligheter og guider	https://www.huntspot.no
Destinasjon Røros (Holtålen, Røros, Os, Tolga, Tynset (og Alvdal))	www.roros.no
På ville veier i Midtre Gauldal	www.pavilleveier.no
Trøndelag reiseliv	www.trondelag.com
Hanen - viser vei til Norges bydeperler	www.hanen.no
Innovasjon Norge / Visit Norway	www.visitnorway.no
Den Norske Turistforeningen	www.ut.no

Sidene www.forollhogna.no (Midt-Norsk reiseliv) og www.seterlandet.com er nedlagt.

2.2.3 Muligheter og utfordringer

Verdiskapingsprosjekt i reiselivet

Det er gjennomført flere prosjekt i Forollhogna som har hatt som mål å bidra til økt verdiskaping i reiselivet i randsona rundt verneområdene. De fleste reiselivsaktørene rundt Forollhogna er små og sårbare både i forhold til økonomi, personlige forhold, sesong og annen virksomhet. De har i liten grad økonomiske ressurser til å være med «mange steder» for å markedsføre seg. De er avhengige av at andre jobber med «infrastruktur» (kommune, nasjonalparkstyre, fylkeskommune mv), informasjon og formidling av området som helhet. Det er viktig at man nå evaluerer det arbeidet som er gjort i tidligere prosjekter sammen med de aktørene som har vært med, slik at nye prosjekt og satsinger kan bygge videre på det man allerede har erfart. Det er også lagt ned betydelig med midler i utvikling av nettsider som www.forollhogna.no (*midt-norsk reiseliv*) og www.seterlandet.com. Sider som nå er ute av drift.

Seterlandet – der natur og kultur møtes

Seterturisme kan være så mangt, fra muligheten til overnatting på ei seter, deltagelse i fjesstell, seterflytting, matservering, videreforedling og salg av produkter fra setra, kulturarrangement på setra, aktiviteter osv. Seter-turismen er et utfordrende konsept spesielt for de som driver aktivt med melkeproduksjon på setra og samtidig tilbyr lokalmat/servering. Konseptet «Alltid ei åpen seter» er lettere å drive, da man er flere som «drar lasset sammen». Markedsføring av små sesongbaserte aktiviteter vil imidlertid være en utfordring over tid. Seter-turisme kan være mye annet også – og maten trenger ikke å være i fokus hos alle. For en barnefamilie vil det være nok å grille pølser, pinnebrød eller steke pannekaker på bålet. Dyr og aktiviteter vil være viktig, og kanskje er det lettere å få til enkle konsept på setrer som ikke er i drift med melkeproduksjon.

Det er svært positivt for landbruket at noen står på og formidler positive og viktige verdier som det er viktig å ta vare på og synliggjøre utad. Det er viktig for seterkulturen at noen viser den fram for andre, slik at videre tilskudd til landbruk og seterdrift opprettholdes. Det er spesielt viktig å synliggjøre betydningen av aktiv setring og beitebruk som grunnlag for å ta vare på verneverdiene.

Det er et potensiale i utleie av setre til overnatting, men markedsføring må til, og utleie på mer enn døgnbasis for at dette skal bli lønnsomt. Seterferie – bør kunne utvikles til å bli innlandets «rorbu-ferie», men da må det tilrettelegges for turer, aktiviteter og opplevelser i nærområdet og i bygda. Det er viktig at tilrettelegging for økt besøk i seterdalene ikke kommer i konflikt med tradisjonell seterdrift og beitebruk. Seterferie kombinert med sykling og turer i seterdaler og fjell bør være mulig i vårt område, men det fordrer at de som eier setrene virkelig ønsker å leie ut, og at de samordner seg med andre i markedsføringen.

Mange av de setrene som ikke brukes til landbruksformål, brukes av eierne til fritid (som hytte). Utfordringene med seterferie er at sesongen er kort, og mange små aktører har lite ressurser til å markedsføre seg og drive nettverksbygging. Setrene har også muligheter for bruk vinterstid, men dette stiller større krav til tilgjengelighet (eks. brøyta veg, scooterskyss, fremføring av strøm, skiløype) og vil gi økt press på standardheving på bygningene og vinterbrøyting av veger. Samtidig kan det enkle og rolige liv i seterdalene være en viktig kvalitet for mange.

Villrein – verdiskaping eller reiselivsattraksjon?

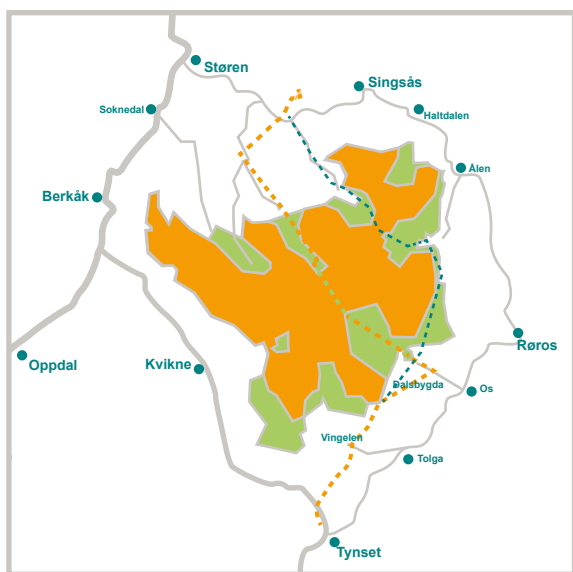
Nasjonalt villreinområde i Forollhogna er foreslått innlemmet i Europeisk villreinregion nord, der et av målene er å bidra til økt verdiskaping i forhold til villrein. Det er også et økt press på «oppsøkende virksomhet» i tilknytning til villrein for fotografering, filming etc. Det er særlig naturfotografer som har blitt mer «innpåslitne» i forhold til villreinen i jakttid, brunsttid og kalvingstid for å få tatt de mest spektakulære bildene. Villrein-interesserte blir gjerne «sendt til Forollhogna» fordi villreinen her er mindre sky enn i andre områder (eks. Rondane). Samtidig har villreinen i Forollhogna lite areal å «boltre» seg på, og det er kort avstand mellom dalførene på hver side av fjellet. Det er ikke ønskelig å legge særskilt til rette for og profilere «oppsøkende virksomhet» i forhold til villrein, samtidig som området må tilrettelegges for kunnskapsformidling om villreinen slik at de som ferdes i fjellet tar nødvendige hensyn.

Opplevelse og kunnskapsformidling om villreinen kan skje på mange måter gjennom film og bildevisninger i infopunktene, gjennom guiding og formidling i randsona til nasjonalparken og ved bruk av kikkert på utkikkspunkt i randsona, og ikke minst er det arbeidet som skjer gjennom skolene viktig for forståelsen for villreinens behov.

Nasjonalparkstyret har behandlet flere søknader om guiding i forhold til villreinen, og det har også vært drøftet om man skal få lov til å markedsføre begrep som «villreinsafari», fotosafari med tema villrein (fotosafari i villrein-fjellet) osv. Nasjonalparkstyret har lagt seg på en praksis der det ikke gis tillatelse til oppsøkende virksomhet der det er viktig å komme nærmest mulig villreinen.

Guiding og markedsføring av turer i «villrein-fjellet» har imidlertid en litt annen klang enn «villreinsafari» og «villrein som reiselivsattraksjon». I bygdene rundt Forollhogna bør det være et slags guide-korps som kan påta seg oppdrag om guiding både i bygdene, seterdalene og fjellet for formidling av natur- og kulturarv generelt. I et slikt konsept vil også kunnskap om villreinen inngå naturlig som en del av en større helhet. Kunnskap om verneverdiene vil være en viktig forutsetning for virksomheten. Å se villrein på langt hold vil også være en stor opplevelse for mange, og i flere tilfeller vil man kunne komme nært på villrein uten å forstyrre (dersom man oppfører seg som en god og ansvarlig jeger). Men det bør ikke bli et konsept der det forventes at man skal se eller oppsøke villrein aktivt på nært hold. Guiding som del av jaktpakker gir også muligheter for lokal verdiskaping.

Hvordan kan Pilegrimsleden utvikles?

Pilegrimsleden går langs den samme utfordrende «aksen» gjennom Forollhogna nasjonalpark. Den enkle pilgrim må fortsatt kunne vandre her, men dersom man skal tilrettelegge for økt bruk og verdiskaping, organiserte turer mv. knyttet til leden bør man vurdere alternative trasé gjennom nasjonalparken lenger øst (via Kjurrudalen), alternativt tillate et begrenset antall organiserte turer og vurdere å legge om traséen til å følge Synnerdalen frem mot museumssetra. (se NINA-rapport 1331). Et begrenset antall organiserte turer langs Pilegrimsleden vil kunne være tilrådelig, men med utgangspunkt i at de vandrer en større del av leden (ikke kjører inn seterdalene) og samarbeider med lokale aktører som tilbyr overnatting, mat, guiding mm. Bærekraftig bruk, kunnskapsformidling og lokal verdiskaping bør «smeltes sammen».

Målsettingene for Pilegrimsledene er at de skal øke ferdselen betydelig i åra som kommer, samtidig er de opp-tatt av at Pilegrimene og *pilegrimsferdselen skal være bærekraftig*. Den «ekte» pilgrimen trenger liten grad av tilrettelegging, bor og spiser enkelt. Dersom man ønsker å utvikle «pakker» for de pilgrimene som ønsker høyere standard og mer komfort, eller guiding er det ønskelig å se på alternative ruter for dette som også legger til rette for økt verdiskaping i bygdene rundt.

«Olavsbrevet» kan man få ved å sykle de siste 20 milene til Trondheim. Kanskje det er noe å tenke på? Dvs. ikke sykling gjennom nasjonalparken forbi Forollhogna, men se på muligheter for andre traséer for den syklende pilgrim (eks. aksene Tynset – Dalsbygda – Kjurrudalen – Øyungen – Forddalen - Singsås gjennom Forollhogna-området). Forutsetning for slik tilrettelegging er at den er skånsom for naturen, og kun innebærer enkle tilretteleggingstiltak i form av rydding av sti, enkel merking og begrenset klopplegging. Dette krever nærmere kartlegging og utredning som grunnlag for verdiskaping og økt besøkstrykk.

Bygdene som utgangspunkt for verdiskaping

Det er viktig å ha tilbud om overnatting, aktiviteter og opplevelser i bygdene, da dette gir et bedre grunnlag for næring året rundt, og større mulighet for positive ringvirkninger for andre aktører lokalt. Tidligere spørreundersøkelser og intervju med næringsaktørene, hytteeiere og besøkende i randsona forteller at mange av de besøkende til randsona kommer for å oppleve ro og stillhet, lokal natur og kultur, ekte seterliv og bygdeliv, få den gode fortellingen om livet før og nå, samt spise god mat. De lokale brukerne er også opptatt av å ta vare på de samme kvalitetene. De ønsker tilrettelegging nært bygda, slik at man oppnår en «vinn-vinn»-situasjon av tilretteleggingen. Da kan turer og opplevelser både være for bygdefolk og tilreisende, og legge grunnlag for lokal verdiskaping. Økt samarbeid mellom de ulike aktørene i bygda om produktpakking og markedsføring vil være viktig. Når det drives turisme i kombinasjon med gardsdrift vil det ofte være lettere å tilby overnatting og aktiviteter i vinterhalvåret.

Seterkultur, mat og historiefortelling

Nasjonalparkstyret for Forollhogna

Formidling av landbruk, seterkultur, lokal matkultur og historiefortelling er viktig i reiselivet rundt Forollhogna. Et betydelig antall bygninger i randsona til nasjonalparken og i bygdene gir muligheter til lokal verdiskaping, både i det tradisjonelle landbruket men også til overnatting, mat, servering, arrangement mv. Forutsetningen er at setrene og gardene ikke fradeles til fritidsformål.

Vingelen nasjonalparklandsby – hva slags rolle for Forollhogna?

Pr. i dag er det kun Vingelen nasjonalparklandsby som har «vertshjulet» på plass dvs. de har en god nettside på vegne av fellesskapet (der mange aktører er med i finansieringen), flere lokale utviklingsaktører, et informasjons-senter som er tilgjengelig året rundt, supplert med museets info sommerstid. I bygda er det muligheter for overnatting, mat, opplevelser, guiding mv. Flere turmål i nærmiljøet er merket med info-tavler og enkel stimerking, og mange av turene er lagt inn i Outtt.com/Forollhogna (nettside og app).

I videreutviklingen av Vingelen nasjonalparklandsby er det viktig å sørge for at det er «navet» i bygda som bringer statusen videre og utvikler nasjonalparklandsbyen med god støtte av kommunen, nasjonalparkstyret og Miljødirektoratet. Som nasjonalparklandsby skal man være et godt vertskap for nasjonalparken. I Forollhogna vil det være viktig at nasjonalparklandsbyen er et godt vertskap for Forollhogna-området. I dette bør det ligge at ressursmiljøet i Vingelen bidrar til å utvikle de andre bygdene og vertskapene i samme retning, slik at alle hovedinnfallsporene til verneområdene i Forollhogna utvikler gode vertskap og nav for sin bygd. Vingelen nasjonalparklandsby kan dermed også være navet som drar de ulike «hjulene» i samme retning – få hjulene til å fungere i et samspill der man hjelper hverandre til å bli *gode vertskap* for hele Forollhogna-området, og eks. fremmer felles verdiskapingsprosjekt. Nasjonalparklandsbyen kan da være en utviklingsaktør for området, som også sørger for felles informasjon og kunnskapsformidling på vegne av fellesskapet eks. kan ha en driftsrolle i forhold til Outtt/forollhogna og Forollhogna-området på Facebook (se under sosiale medier), gjennomføring av vertskapskurs, nettverkssamlinger, eventuelt vurdere en felles overbyggende «inngangsside» for området mv. Det bør vurderes å etablere en kontaktgruppe/ nettverksgruppe på vegne av utviklingsmiljøene rundt Forollhogna som kan kobles nærmere på nasjonalparklandsbyarbeidet. Utvikling av vertskapskurs og guidekurs kan også være en del av landsbyarbeidet.

Muligheter i kombinasjonen mat, natur- og kulturarv (jakt, fiske og friluftsliv)

Ut fra områdets mange kvalitetsstatuser bør det være mange muligheter for å profilere området i reiselivssammenheng om det er ønskelig. Aktørene i bygdene rundt fjellområdet profilerer seg på jakt, fiske, mat, historiefortelling, natur- og kulturarv og bør slik sett kunne se nærmere på muligheter som ligger i samarbeid om markedsføring og profilering. Nærhet til Røros og Trondheim gir også muligheter for å utnytte dette markedet bedre. Destinasjon Røros er en viktig motor for reiselivet i deler av området (Rørosregionen), mens Budalen i nord drar større vekst på å henvende seg nordover mot Trondheim (Visit Trøndelag). På Røros er det et stort kundegrunnlag som de nærliggende områdene i større grad kan utnytte. Det er også et betydelig antall vinterturister i denne regionen. Kvaliteter som stabil vinter, skiløyper, hundekjøring, hesteskys og spark, stillhet, fred og ro kan gi muligheter både i forhold til norske og utenlandske turister.

Området har mange kvaliteter særlig knyttet til jakt og fiske, vandring og sykling på sti og seterveger, stabil vinter med skigåing/vinteraktiviteter, ridning/kanefart og kulturopplevelser. Natur, kultur, mat og historiefortelling står generelt sterkt i formidlingen av reiselivet i Trøndelag og i Forollhogna-området. I Hessdalen (i randsona til Øyungen landskapsvernområde og Forollhogna nasjonalpark) i Holtålen ligger det i tillegg muligheter til utvikling av turisme i tilknytning til *Hessdalsfenomenet*.

Oppsummering

Samlet sett er reiselivet i Forollhogna-området relativt beskjedent, og i hovedsak knyttet til sommersesongen. Den totale verdiskapingen i området er imidlertid stor når man ser setring, beitebruk, tilleggsnæring til landbruket (mat, handverk, overnatting), jakt, fiske og turisme under ett. Reiselivsaktørene er små og sårbare og har utfordringer knyttet til å markedsføre seg. De små aktørene trenger hjelp til å løfte frem. Nettverksbygging og samarbeid for synliggjøring er viktig uten at dette krever for mye ressurser fra den enkelte. Aktørene er også avhengige av et godt nettverk lokalt – og flere som heier dem frem. Vi ser at bygdene er viktige nav for formidling og synliggjøring av det totale tilbudet i bygda si, samtidig er det behov for å løfte frem de som ønsker å satse mer og bli mer synlig i markedet.

Aktørene er ikke opptatt av å bli «store», men å skaffe et stabilt inntektsgrunnlag som det er mulig å leve av, ofte i kombinasjon med landbruksnæring/annen inntekt. Noen vil holde aktiviteten på dagens nivå, mens andre vil «vokse sakte» uten å bli store. De ønsker å ha lokal kontroll over utviklingen og vil holde fast ved det produktet de selv ønsker å levere og formidle. Historiefortelling, kvalitet, ekthet, lokal tilhørighet, bærekraft, tilknytning til landbruk, lokal mat etc. er viktige stikkord for området som helhet.

Nasjonalparkstyret for Forollhogna

Friluftsliv, jakt og fiske

Selve nasjonalparken er ikke tilrettelagt med merkede turløyper eller turisthytter for overnatting. Den eneste trasèen som er tillatt merket i dag er Pilegrimsleden (Østerdalsleden). Det finnes et nett av gamle stier og veger i randsona til nasjonalparken som er egnet for sykling og vandring. Lettgåtte fjell gjør området attraktivt for barnefamilier på tur. Om vinteren er det mange fine skiløyper i randsona til nasjonalparken. Ferdselen i nasjonalparken ellers er begrenset, spesielt vinterstid. Jakt på villrein, elg og rype er viktig for de som bor i bygdene rundt og for lokal verdiskaping. Mange jegere overnatter på setrene rundt området under jakta. Fisken i fjellvannene er kjent for å ha god kvalitet.

2.3 Hvem besøker og bruker området i dag? Hva ønsker de besøkende?

2.3.1 Hvem er de besøkende og hva ønsker de?

Det vises til NINA-rapport 1331 «Ferdse og bruk av Forollhogna villreinområde». Gjennom prosjektet er det i perioden 2014 – 2016 innhentet kunnskap om ferdsel i området, fortrinnsvis ferdsel knyttet til nasjonalparken. Kunnskap om de besøkende er innhentet gjennom utsetting av svarkasser i de viktigste innfallsporene, ferdselstellers, svarskjema på buer, etterundersøkelser mv. Rapporten viser at det er få folk i nasjonalparken som helhet, og spredt ferdsel, men økt ferdsel langs «Forollhogna-aksen» til Forollhogna-toppen fra nord (Budalen/Synnerdalen) og sør (Dalsbygda/Vangrøftdalen).

Noen hovedresultat fra prosjektet/rapporten:

- En stor andel (33 %) av de besøkende kommer fra lokalkommunene rundt Forollhogna. Andel lokalbefolkning er høy i forhold til mange andre nasjonalparker. I sør domineres bruken av lokalbefolkning (dvs. innbyggere i lokalkommunene/regionen) og hytteeiere.
- Hytteeiere er en viktig brukergruppe av Forollhogna, og de utgjør en stor andel av de som besøker Forollhogna-toppen. Hytteeiere foretar i likhet med lokalbefolkningen gjerne flere turer i løpet av sommeren, og det er viktig å kunne tilby alternative turmuligheter for denne gruppen.
- Fra nord kommer mange besøkende fra Trondheimsregionen. Her har vi å gjøre med relativt store befolkningskonsentrasjoner innen rimelig geografisk avstand som gir stort potensiale for videre økning i besøkstallene.
- Forollhogna har en spesielt stor andel nordmenn (93 %) og liten andel utlendinger (7 %) i forhold til andre nasjonalparker. Forollhogna er av de nasjonalparkene som har færrest nasjonaliteter representert (samme antall nasjonaliteter som Femundsmarka)
- Det er lav andel flerdagsturer, men lange dagsturer og mange turer knyttet til høstingsaktivitet. Flerdagsturer og langturer er gjerne knyttet til jakt og fisketurer i området.
- Det er en god voksen befolkning på tur (45+) men det er forholdsvis stor andel med barn i turfølget i Forollhogna. Dette er en viktig indikator for fremtidig bruk.
- Svært få førstegangs-besøkende, mange har vært i området tidligere og er godt kjent. De fleste kommer hit fordi de har hørt om området fra andre (delt opplevelser).
- De besøkende setter pris på at området er lite tilrettelagt og de «liker å være alene» på tur. Andelen som ikke ønsker tilrettelegging og ikke ønsker å møte andre folk i nasjonalparken/fjellet er høy (lik andel som Varangerhalvøya).
- De fleste besøker området sommer og høst (juni – oktober). Vinterstid er det lite besøk, men noe mer besøkende om våren (vinterferie - påske).
- I forhold til antall besøkende i nasjonalparken er det to hovedinnfallsporer som skiller seg ut – Budalen/Synnerdalen (Midtre Gauldal) og Vangrøftdalen/Såttåhaugen (Os).
- Fotturer er den klart vanligste aktiviteten, samt toppturer, fiske og skitur.

Hvorfor besøkte de Forollhogna-området? (basert på etterundersøkelse)

- De viktigste årsakene til at de besøkte området var:
- Mange turmuligheter
- Området har en spesiell betydning for meg
- Terrenget er lett å ferdes i (lettgåtte fjell)
- Har vært i området tidligere
- Muligheter for å se dyre/fuglelivet

Nesten samtlige oppga i etterundersøkelsen at de ville brukt området på samme måte dersom det ikke hadde vært vernet som nasjonalpark. Etterundersøkelsen viser at 71 % av førstegangsbesøkende oppga at besøket i Forollhogna var hovedformålet med turen. 13 % besøkte Forollhogna mens de var på rundreise, mens 16 % oppga at de var på vei til et annet hovedreisemål og stoppet i Forollhogna som en avstikker på vei dit. Dette kan indikere at Forollhogna er en selvstendig «attraksjon»/reisemål som en bestemmer seg for å reise til ganske nært opp til besøket. En stor del av ferdselen er knyttet til «Forollhogna-toppen» (fra nord og sør).

Hovedparten av de som besøker selve nasjonalparken «utenfra» går på Forollhogna-toppen, eller er i fjellet på jakt eller fiske. Forollhogna-toppen er også dagsturmål fra Røros og Trondheim.

Informasjonsinnhenting og bruk av sosiale medier

De fleste (65%) av respondentene hadde ikke innhentet informasjon på forhånd og trengte det heller ikke. Dette faller trolig sammen med at mange er godt kjent fra før. Dette er det overordnede resultatet når det gjelder lokalbefolkning og informasjon. De som henter inn informasjon gjør det via venner/slektninger bekjente eller via internett. Nesten 60 % av disse foretrakk informasjon på parkeringsplass/innfallsport til selve området, mens en knapp tredel foretrakk å få det hjemme. Hjemme var internett foretrukket informasjon, mens de på veg til Forollhogna foretrakk informasjon på app i mobilen eller via internett.

Følgende informasjonskanaler ble foretrukket:

Hjemme – internett og mobil (app)

På veg til reisemål – internett og mobil (app)

På innfallsport – informasjonstavle

Inne i området – brosjyrer på hytter og buer, samt ved viktige turmål. (I tillegg info fra naturoppsyn og gjennom app)

I alt 40 % oppgir at de har delt opplevelsene sine i Forollhogna via sosiale medier. Facebook er den klart vanligst benyttede kanalen, deretter Instagram og Snapchat.

Vi ser at det er behov for å formidle alternative turer til Forollhogna-toppen. Det er behov for å være til stede digitalt, der folk formidler turopplevelser, for å styre folk til «ønskede» turmål og for å informere om gode og alternative opplevelser i området. Gode bilder/film og gode historier er viktig. I forhold til besøkende «utenfra» (turister) viser undersøkelser fra mange aktører at folk generelt søker informasjon på nett og app før turen – som grunnlag for valg av reisemål og opplevelser, og at brosjyrer, kart ol. mer er et ønsket supplement når de kommer til innfallsport eller besøksmål. I forhold til den «rene turisten» som ønsker overnatting og aktiviterer med utgangspunkt i bygdene er den lokale verten viktig for opplevelsen og for formidling av kunnskap om området.

Det er stor tilslutning blant lokalbefolkning, hytteeiere og de tilreisende at selve fjellområdet skal skjermes mot markedsføring, tilrettelegging og næringsutvikling. Dette skal heller skje i seterdalene og i bygdene. For å lykkes med en slik strategi er det avgjørende at man utvikler gode tilbud til hele spekteret av besøkende. Det er viktig å ikke bare tenke kulturopplevelser, tilrettelegging og aktiviteter i randsonen, men også at man har tilbud til de som ønsker uberørthet, stillhet og toptur/utsiktspunkt. Vi konkluderer med at et rikt tilbud på opplevelser langs gradienten sterk til ingen tilrettelegging i randsonen vil kunne fungere avlastende for ferdsel inn i selve nasjonalparken. Dette betinger god kvalitet og god markedsføring av tiltakene, og at man lykkes i å kanalisere de besøkende til steder som innehar de opplevelsene som etterspørres. (NINA-rapport 1331)

Lokal bruk

I kommunene rundt Forollhogna er det ca. 25 000 innbyggere og rundt 10 000 hytter. Et fåtall av hyttene ligger i randsona til nasjonalparken, men avstandene er likevel overkommelige for å ta utflukter til området. Bygdene rundt Forollhogna ligger «tett på vernet» og særlig seterdalene og randsonene til nasjonalparken brukes aktivt av lokalbefolkning og hytteeiere til turer og trening, spesielt når det foretas enkle tilretteleggingstiltak nært bygda (merking av tursti, trimbok, sykkelposter etc). Turforeninger, trimgrupper og o-grupper i regionen har også poster og trimkasser innenfor verneområdene. I bygdene og hovedinnfallsportene Vingelen, Kvikne, Dalsbygda og Budalen er det ca 2000 innbyggere totalt som har verneområdene som del av sitt nærmiljø. Hovedbruken av selve fjellområdet er knyttet til jakt, fiske og turgåing, og ferdsel i forbindelse med næringsvirksomhet (tilsyn og sankning av dyr på beite). Det er et betydelig antall jegere i fjell og seterdaler om høsten i forbindelse med jakt på villrein, elg, rype, hare). Buer ved fiskevann er mye brukt om sommeren i forbindelse med fiske. Det er begrenset bruk av de indre deler av fjellområdet vinterstid, men randsonene er i aktiv bruk der det er tilrettelagt med skiløyper. Ferdsele, trafikken og aktiviteten i mange av seterdalene er i stor grad knyttet til landbruksvirksomhet og fritidsbruk av de mange setrene, og ellers på utvalgte turmål og opplevelssteder (eks. Storbekjøya museumseter i Budalen).

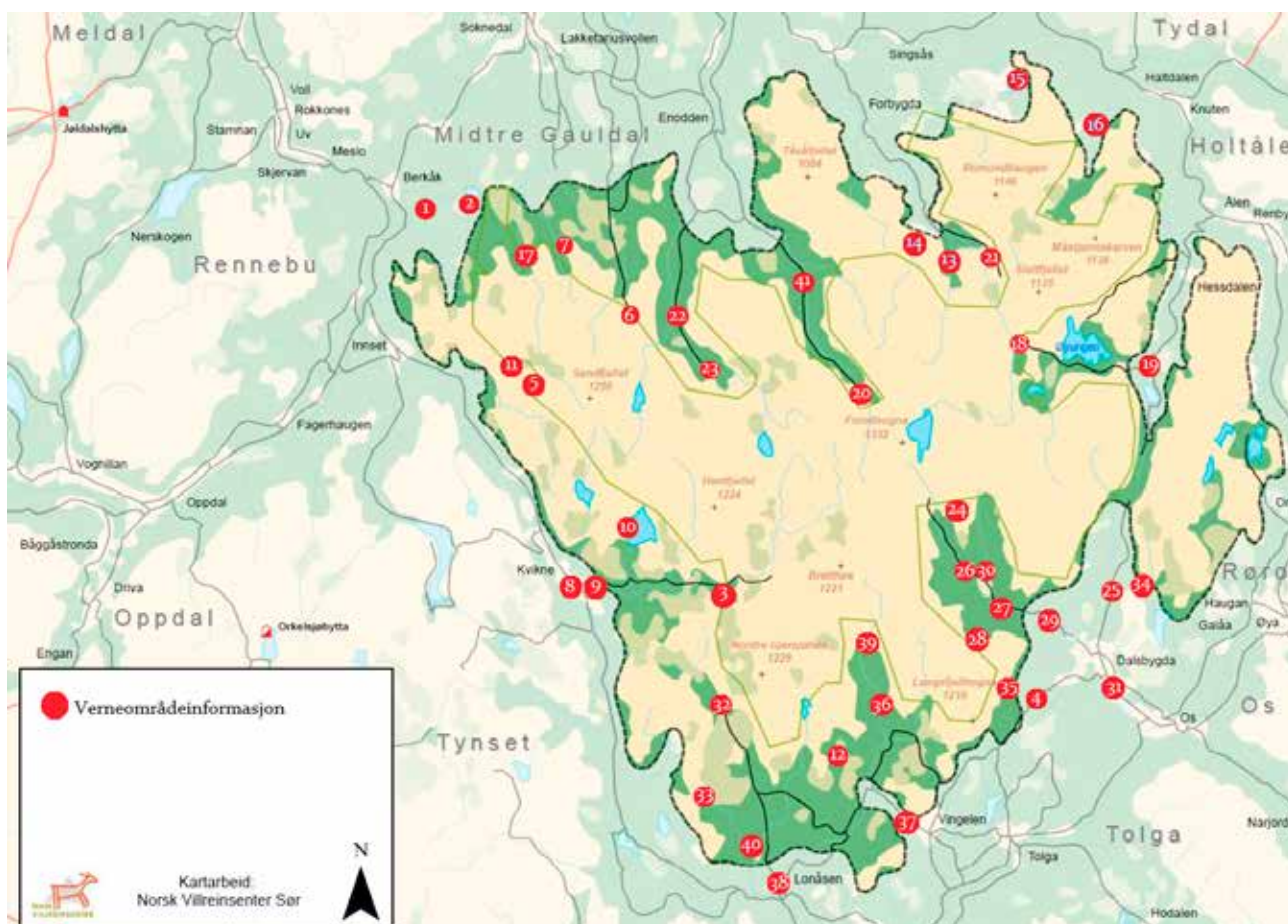
Utdrag fra NINA-rapport 1331:

«Forollhogna er et særegent fjellområde når det gjelder ferdsel og bruk. Området har svært lav grad av tilrettelegging og det er bare Pilegrimsleden som er merket gjennom nasjonalparken. Ferdselen er på et lavt nivå, og den er spredt på mange umerkede stier og tråkk i terrenget. Det er en spesielt stor andel lokale brukere i Forollhogna, og andel internasjonalt besøkende er den laveste som er målt i norske fjellområder, kun 7%. Tradisjonell bruk står spesielt sterk, knyttet til landbruk, jakt, fiske, bærplukking og enkle fotturer i området. Det er også spesielt at brukerne i stor grad ønsker liten grad av tilrettelegging og heller ikke ønsker å treffe mange andre besøkende på turen. Det er stor tilslutning til å bevare Forollhogna slik som den er i dag.»

2.3.2 Informasjon og tilretteleggingstiltak (status og utfordringer)

Eksisterende informasjonstavler (plakatinformasjon vern)

Det er satt ut en betydelig mengde informasjonsplakater om verneområdene rundt Forollhogna etter vernet i 2001 (ca. 45). Plakatene er fortrinnsvis satt opp på bomtavlene ved innfallsportene til seterdalene, på rasteplasser, og ved aktuelle utgangspunkt for turer (enden av vegene og ved tilrettelagt parkering). Plakatene er i brukbar stand og trenger slik sett ikke utskiftning. Plakatinformasjon med generell informasjon om verneområdene blir i liten grad lest. Erfaringene er at folk er interessert i konkret informasjon/kunnskap om det stedet de er på, fortrinnsvis knyttet til kart; turmuligheter, opplevelser og severdigheter. Generelt bør antall tavler reduseres betydelig i verneområdene, og kun knyttes til prioriterte opplevelsesområder/fokusområder (tematavler), innfallsporter og info-senter. Det bør lages en langsiktig plan og prioritering for hvor man skal erstatte eksisterende plakatinformasjon med ny informasjon – og hva slags informasjon det er behov for. Dette arbeidet må gjøres i samarbeid med lokale aktører.

Eksisterende informasjonscenter/info-punkt

Det er etablerte utstillinger og informasjon om verneområdene i Forollhogna på følgende steder:

INFORMASJONSSENTER OG UTSTILLINGER	STED
Bunåva og Forollhogna informasjonssenter*	Vingelen nasjonalparklandsby, Tolga kommune
Vollan Gård/Kvikne nasjonalparksenter*	Kvikne, Tynset kommune
Gaula natursenter	Støren, Midtre Gauldal kommune

*evaluering av utstillingene inngår som del av masteroppgave i kulturminneforvaltning («Nasjonalparkutstillinger – hvordan og hvorfor») ved NTNU (2016) av Anne Marit Slette

Ingen av disse stedene har formell status som nasjonalparksenter. Femundsmarka nasjonalparksenter på Røros har ingen formell rolle for Forollhogna og har ingen særskilt utstilling knyttet til området i dag. I tillegg finnes det flere lokale info-punkt, museum/besøksmål med informasjon og formidling av natur- og kulturhistorie fra området:

INFORMASJONSPUNKT/MUSEUM/FORMIDLING/AKTIVITETER	STED
Kølbua kafè/Meierigarden bygdasenter	Dalsbygda
Vingelen kirke- og skolemuseum	Vingelen nasjonalparklandsby
Storbekkeøya museumsseter	Budalen landskapsvernområde
Utistuvollen (freda seter)	Vangrøftdalen og Kjurrudalen LV
Ålen bygdemuseum	Ålen
Petran museum	Haltdalen
Nordøsterdalsmuseet	Tynset
Besøksenter nasjonalpark Femundsmarka og Rørosmuseet	Røros

Behov for info-punkt i bygdene

I Forollhogna er det flere naturlige innfallsporter, og de mest besøkte innfallsporene er via Budal i nord og Dalsbygda i sør mot Forollhogna-toppen. Samtidig ønsker vi å forsterke bruken av randsona, bygdene og seterdalene. Det er derfor ikke naturlig å satse på ett nasjonalparksenter for Forollhogna-området som helhet, men heller flere informasjonspunkt/infosteder i de mest aktuelle innfallsporene (Kvikne, Dalsbygda, Vingelen, Budal, samt Hessdalen) og et tettere samarbeid/erfaringsutveksling mellom disse og besøkssentrene på Støren og Røros. I og med at kulturhistorien er så sterk i området, vil det også være naturlig å se på et samarbeid om formidling med et fremtidig verdensarvsenter på Røros.

Dersom vi ønsker fokuset noe bort fra nasjonalparken, kan det være riktig at dagens to hovedinnfallsporter (Budalen og Dalsbygda) i større grad bruker Forollhogna-navnet til å formidle seterdalenes status som landskapsvernområder og «utvalgte kulturlandskap», der tilrettelegging for opplevelse og aktivitet i hovedsak skjer i seterdalene og i bygda. Samtidig kan man tilrettelegge for «nasjonalpark-turisten» ved å fremme gode alternative turmål i randsona til nasjonalparken nærmere bygda. Dette krever et møtepunkt/info-punkt sentralt i bygda, der man formidler informasjon om natur- og kulturarv, opplevelser, overnattingstilbud og aktiviteter i området. Informasjon må også finnes digitalt for å nå de besøkende på et tidligst mulig tidspunkt.

Eksisterende opplevelses- og formidlingsområder

Nasjonalparkstyret har tidligere gjennom tiltaksplan for Forollhogna prioritert noen opplevelses-/formidlingsområder rundt Forollhogna-området. Disse områdene skal samlet sett vise Forollhogna-området mange kvaliteter og verdistatuser, samtidig med at de er med på å styre ferdsel og trafikk.

Det er og ønskelig at disse områdene kan brukes aktivt i formidlingssammenheng, og kan bidra til lokal verdiskaping. Seterbruk, slåttehistorie, kulturminner knyttet til jakt og fangst, gruvehistorie og samisk historie er viktig å synliggjøre. Flere av de utvalgte «opplevelsesområdene» krever aktiv skjøtsel og/eller tilsyn. Områdene ligger lett tilgjengelig ved veg.

Disse områdene bør utvikles videre i forhold til fysisk tilrettelegging, skilting og formidling. Samordning med andre forvaltningsinstanser i samme område er viktig. Roller til de ulike instansene må avklares (hvilke områder tar nasjonalparkstyret hovedansvar, og hvilke områder er de kun en medspiller). I utvalgte kulturlandskap må det gjøres et valg i forhold til hvilken merkevare man ønsker å bruke i forhold til formidling eller om det finnes løsninger som forener merkevarene. De prioriterte slåtteområdene trenger jevnlig skjøtsel, mens områdene innerst i Vangrøftdalen og Synnerdalen krever tilsyn og vedlikehold i forhold til ferdsel (do og forsøpling).

Verneområdebrosjyre

Dagens brosjyre for Forollhogna nasjonalpark (utarbeidet av Direktoratet for naturforvaltning, i dag Mlljødirektoratet) har på framsida og i logoen fokus på villrein og Forollhogna-toppen, og brosjyren presenterer fortrinnsvis nasjonalparken. Eneste turtips i brosjyren er Forollhogna-toppen.

Det er behov for å gjøre området mer kjent for de kvaliteter området samlet sett har. Nasjonalparken og landskapsvernområdene må presenteres som en naturlig helhet. Det er ikke ønskelig med særskilt fokus på nasjonalparken, på Forollhogna-toppen, villreinen eller naturarven alene. Det er områdets samlede verdier det er ønskelig å fokusere på:

- levende bygder med aktivt landbruk, seterdrift og utmarksbruk
- frodige fjell og seterdaler med variert vegetasjon og høyt artsmangfold
- verdifulle natur- og kulturmarkstyper, mange kulturminner og en spennende og mangfoldig kulturhistorie

Formidling av kunnskap om området er derfor særlig viktig, både til de som skal forvalte området lokalt, til besøkende utenfra og til sentrale politikere og beslutningstagere.

Styring av ferdsel - tilrettelegge for lokal verdiskaping

På nettsidene til reiselivet og offentlig forvaltning formidles stort sett kun Forollhogna-toppen som turmål. Gjennom bevisst tilrettelegging i bygdene og formidling av turer og opplevelser på nett vil vi kunne lokke folk til flere andre gode turmål, som også kan bidra til lokal verdiskaping. Vi må nå de besøkende før de legger ut på tur. Økt tilrettelegging i randsona til nasjonalparken, i landskapsvernområdene og nær bygdene vil i større grad kunne bidra til lokal verdiskaping enn dagens ferdsel på Forollhogna. Undersøkelsene til NINA viser også at det er en stor grad av lokal trafikk i dag (folk fra bygdene rundt og i regionen), som viser at det bør være mulig å nå dagens besøkende gjennom god informasjon, tilrettelegging og kunnskapsformidling. All tilrettelegging bør ta utgangspunkt i de samme fire hovedmålene, og der tilretteleggingstiltak skjer i samarbeid med de lokalt berørte, og helst etter initiativ lokalt.

Sosiale medier, bøker, artikler ...

I dagens samfunn er det en stor del av informasjonen som foregår via nett – også den som går via venner. Turopplevelser formidles via Twitter, Facebook, Instagram mv. og lokker stadig nye folk til Forollhogna-toppen. I tillegg skrives det bøker med turforslag, det trykkes fine turbeskrivelser/ artikler i avisene, og det legges ut artikler, turbeskrivelser etc. på andre nettsider som eks. ut.no, der vi ikke har noen innflytelse på det som legges ut av informasjon. Samtidig kan dagens nettsamfunn ses på som positivt. Dersom folk får gode opplevelser andre steder i området vil gode opplevelser kunne spre seg på samme måte.

Nasjonalparkstyret for Forollhogna

Rikt fugleliv

Området har et rikt fugleliv med flere sjeldne og sårbare arter. Området er ideelt for mange fugler som svartand, havelle, bergand og sjørre. Fjæreplytten har Forollhogna som sin eneste hekkeplass i Hedmark.

I dag formidles kunnskap om natur- og kulturarv på følgende måte:

- formidling digitalt via Outtt.com/forollhogna (nettside) med tilhørende app med formål om å formidle bærekraftige opplevelser (styre ferdsel) og kunnskap om natur- og kulturarven for både lokale brukere og besøkende. Flere folk ut på tur oftere. Fortsatt under utvikling.
- Kunnskapsformidling gjennom skolene, uteskoleaktiviteter, fjellturer, prosjekter, organisasjoner mv.
- Informasjon på www.hognareinen.no om villrein og fjellområdet i regi av villreinutvalget, samt skoleopplegg/naturveiledning knyttet til jakt og fiske.
- Bladet Forollhogna-magasinet (tidligere Hognareinen) formidler kunnskap om hele området. Utgangspunkt villrein, men utvidet til å gjelde natur- og kulturarv i området.
- Mye god formidling på lokale nettsider og i lokale bygdeblad og gjennom historielag mv.
- Formidling og skjøtsel på viktige og prioriterte opplevelsessteder/opplevelsespunkt rundt nasjonalparken
- Informasjonstavler rundt Forollhogna
- Informasjon på Kvikne nasjonalparksenter (Vollan Gård), Gaula natursenter (Støren) og Forollhogna informasjonssenter (Vingelen)
- Naturveiledning i felt av SNO og fjelloppsyn

Skoler, barn og unge

Skolene i Forollhogna-området er viktige aktører for formidling av kunnskap om natur- og kulturarv. I Forollhogna er de særlig viktige fordi bygdene og skolene ligger tett på verneområdene. Det er de framtidige forvalterne av områdene som får viktig kunnskap gjennom skolenes arbeid. Det gjelder spesielt de skolene som ligger i de bygdene som er «tett på vernet» som Budalen, Vingelen, Kvikne og Dalsbygda, men også skolene i randsona for øvrig (inkl. ungdomsskoler og videregående skoler). Videreføring av skoleopplegg knyttet til opplevelser og kunnskapsformidling i verneområdene er derfor viktig.

Nasjonalparkstyret for Forollhogna

Frodige enbjørkeskoger

Utmarksslåtten har vært omfattende både i fjell og seterdaler, og var tidligere av grunnleggende betydning for oppbygging av gardene rundt området. Slåttene lå ofte tett i tett inn over dalene. Mye kulturhistorie er knyttet til denne bruken. I skogliene og på elvesletter finner du fortsatt buer og løer. Frodige enbjørkeskoger med høgstauder kjennetegner skogen opp mot fjellet. Det åpne parkprega kulturlandskapet som fortsatt finnes flere steder er avhengig av at områdene holdes i hevd. Flere sjeldne kulturbetinga arter er avhengig av at områdene brukes til slått og beite (eks. karplanter og sopp).

2.4 Utfordringer i forvaltningen av verneverdiene

2.4.1 Helhetlig forvaltning og profilering av verneområdene

Forollhogna nasjonalpark, tilliggende landskapsvernområder (8 i alt) og Grøntjønnan naturreservat utgjør en naturlig helhet som må forvaltes i sammenheng. Storparten av arealene i fjellet ligger mellom 1000 – 1200 m.o.h. og karakteriseres som lågfjell (fjellvidde). Fjellområdet preges av slake formasjoner, men er noe mer kupert i nord-øst. Lange seterdaler skjærer seg inn i mot det sentrale fjellområdet fra mange kanter. Det gjør at fjellarealene får en utpreget stjerneform, og det er relativt korte avstander over fjellet og mellom hver seterdal, bygd og innfallsport. Dette gjør også området sårbart for inngrep og økt ferdsel.

Forollhogna nasjonalpark kan betegnes som «den grønne nasjonalparken» der området biologiske kvaliteter er et viktig grunnlag for vern av området. Det er høy naturlig produktivitet med en variert vegetasjon med et stort innslag av kravfulle plantearter og et rikt dyre- og fugleliv. Områdets frodighet har gitt det mange tilnavn som: «storbukkens rike» (villrein), «det gyldne triangel» (rype), «en botanikers mekka», «den grønne nasjonalparken» osv. Fremfor alt kan Forollhogna – området karakteriseres som «seter- og slåttelandet» med langstrakte seterdaler og frodige engbjørkelier opp mot fjellet.

Det er ikke ønskelig med ensidig fokus på nasjonalparken, villreinen og Forollhogna-toppen i profilering av området. Det er heller ikke ønskelig å ha ensidig fokus på «Velkommen inn» i nasjonalparken, men vi ønsker å si velkommen til et område (Forollhogna-området) der nasjonalparken er en del av de kvalitetene området samlet sett har. Forollhogna-området bør ikke profileres som «villmark», men i større grad som et «landskap» der fjell og seterdaler, natur og kultur møtes, med spor etter lang tids bruk av utmarksressursene.

Fjellområdet er blitt brukt og utnyttet av mennesker i århundrer. Utmarksressursene har vært og er fortsatt svært viktige for bygdene rundt Forollhogna. Beiteressursene i dette området er betydelige. Setring og beitebruk, samt jakt og fiske, står for en betydelig verdiskaping i verneområdet i dag. Det er ønskelig med økt besøk til området, men økt besøk må bidra til lokal verdiskaping og ikke press på verneverdiene.

Området må forvaltes som en helhet, og profileringen av området må endres, slik at man får frem de mange kvalitetene området samlet sett har. Vi må gi de besøkende *innsikt* i områdets samlede kvaliteter og utfordringer. Dette er også viktig for å bidra til lokal forståelse for vern som virkemiddel for å ivareta verdiene.

Formidling til de besøkende- innsikt i kvalitetene

Forollhogna-området har mange kvaliteter og kvalitetsstatuser. I NINA-rapport 1331 vises det til at: *I stedet for utsikt og besøk til fjellområder bør de lokale aktørene innrette seg mot å gi de besøkende mer «innsikt». Med «innsikt» mener vi her fokus på det som utgjør det særegne med Forollhogna knyttet til stille og fredelige fjellområder, aktivt landbruk og seterdrift i kulturlandskapet i seterdal-ene. Også gruvehistorien i cirkumferensen er en viktig del av denne identiteten og noe som gir direkte kobling mellom bygdene og destinasjon Røros der tilførsel av mat og produkter har en svært lang tradisjon. Det er historiene rundt kulturhistorie, mat og matproduksjon, og det å ta vare på fjellet og de ressursene som finnes der, som bygdene rundt Forollhogna må formidle til de besøkende.*

2.4.2 Opprettholde nasjonalparkens «urørthet» uten fysiske tilretteleggingstiltak

Stillhet og ro som viktige kvaliteter ved området.

I Forollhogna er friluftsliv ikke en del av verneformålet i nasjonalparken. I forhold til andre fjellområder i Sør-Norge er stinettet i Forollhogna beskjeden. DNT har ingen merkede stier i området og heller ingen overnattingshytter. Helhetlig betraktet har området en svært beskjeden tilretteleggingsgrad for tradisjonell turvandring. Den eneste tillatte merkede stien gjennom området er Pilegrimsleden (Østerdalsleden).

Forollhogna-områdets «uberørte» preg er en kvalitet som det er viktig å ta vare på for framtida, både av hensyn til villrein og annet sårbart dyre- og fugleliv, men også fordi områdets urørthet (i forhold til tilretteleggingstiltak for ferdsel) er verdifullt i seg selv.

Nasjonalparkstyret for Forollhogna

Villreinen i Forollhogna

Villreinen har god tilgang på sommer- og vinterbeiter, og området er kjent for å ha store og fine dyr. Både fjell- og seterdaler er viktige beiteområder for villreinen. Jakt på villrein er viktig for lokalsamfunnene rundt Forollhogna, både for bosetting og for verdiskaping. Mange er derfor opptatt av å ta vare på villreinens leveområder, og hindre at den forstyrres unødige. Villreinen er spesifikt nevnt i verneformålet i nasjonalparken.

I fjellet ønsker også de besøkende minst mulig tilrettelegging. Dette er et område der de besøkende setter pris på at de får vandre i ro og fred uten merkede stier, for å jakte, fiske, plukke bær og for å nyte stillheten og det enkle liv.

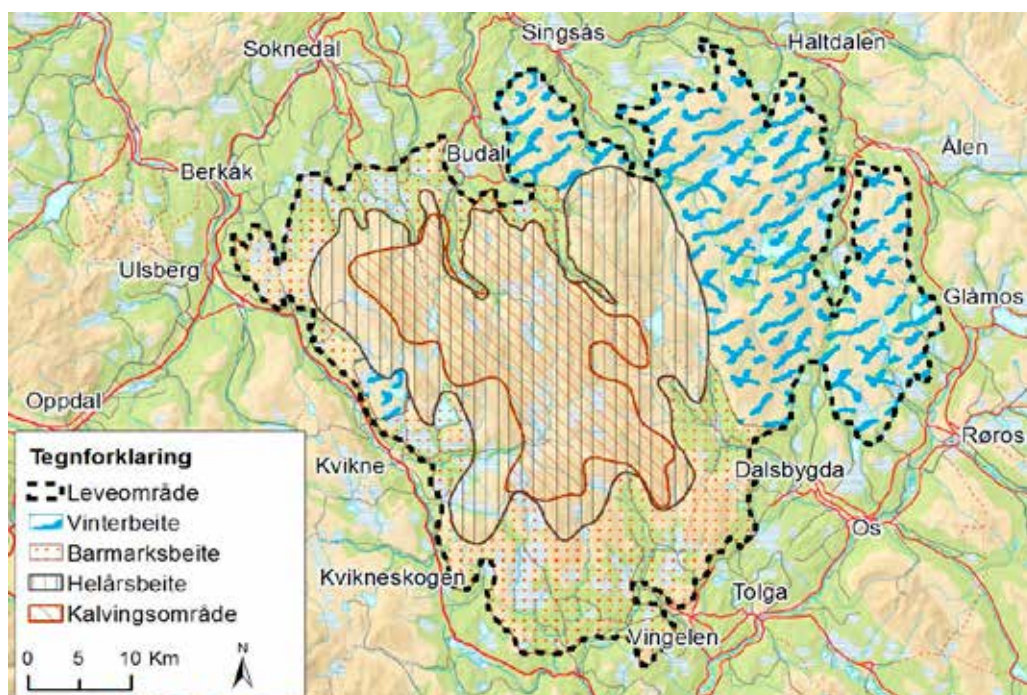
Det er i dag generelt lite ferdsel i fjellet både sommer- og vinterstid, og antageligvis vesentlig mindre ferdsel i området som helhet enn på 1800-tallet og tidlig 1900-tall når det var landbruksaktivitet i området til alle årstider. Det var tidligere utstrakt setring, beite, mosetak, slått og hogst i hele området, samt gruvedrift med tilhørende ferdselsveger, noe som satte sitt preg på landskapet.

Det er plass til flere i fjellet, men vi ønsker å skjerme sårbart fugleliv- og dyreliv mot forstyrrelse, og sårbar vegetasjon mot slitasje som følge av ferdsel. Det vil likevel være behov for informasjon om området slik at de som kommer får kunnskap om de hensyn som må tas ved gjennomføring av turer i fjellet. Generelt er det ikke ønskelig å legge til rette for «gjennomgående trafikk» i Forollhogna, slik at det utvikler seg et fast stinett med høyt besøkstrykk. Det er heller ikke ønskelig å fremheve nasjonalparken på en slik måte at det gir høy bruksintensitet og mye turisme. De mest urørte delene av området (av både nasjonalpark og av landskapsvernområdene) bør skjermes mot tilrettelegging og bruk som kan redusere verneverdiene.

Vi skal ønske folk velkommen til fjellområdet/nasjonalparken, men de som kommer må greie seg selv uten fysisk tilrettelegging i sentrale deler av nasjonalparken. Folk skal ønskes velkommen til fjells for jakt, fiske, vandring og skigåing, men særskilt fysisk tilrettelegging for opplevelser bør fortrinnsvis skje i randsona og nærmere bygdene.

2.4.3 Langsiktig og helhetlig forvaltning av villreins leveområder

Villreinen er en del av verneformålet i Forollhogna nasjonalpark. Derfor har vi også en ekstra forpliktelse i å ta vare på villreins leveområder og trekkmuligheter på lang sikt, unngå at området splittes opp med gjennomgående ferdselsakser, og unngå forstyrrelse av villrein. Dette krever en helhetlig og langsiktig forvaltning av fjellområdet, der store deler av seterdalene og også områder utenfor verneområdene er viktige areal for villreinen. Seterdalene som strekker seg inn i fjellområdet fra mange kanter er viktige beiteområder for villrein om våren. De lange dalene med rike og tidlige vårbeiter i bjørkeskogområdene er en av Forollhognas store kvaliteter for villreinstammen. Tilgang på seterveier inn mot villreinområdet og nasjonalparken er en nøkkelfaktor for å styre ferdselen til fjellområdet. Tidlig brøyting/åpning av vegene utgjør en betydelig forstyrrelse for villrein enkelte steder. Av hensyn til villrein og særlig fostringsflokkene bør en legge vekt på å unngå tidlig åpning av vegene for allmenn ferdsel. Tilgangen til seterveiene styres av grunneiere og rettighetshavere (og ikke minst vær og føreforhold) og må ses i sammenheng med landbrukets behov for tilgang til området i landbruksammenheng.

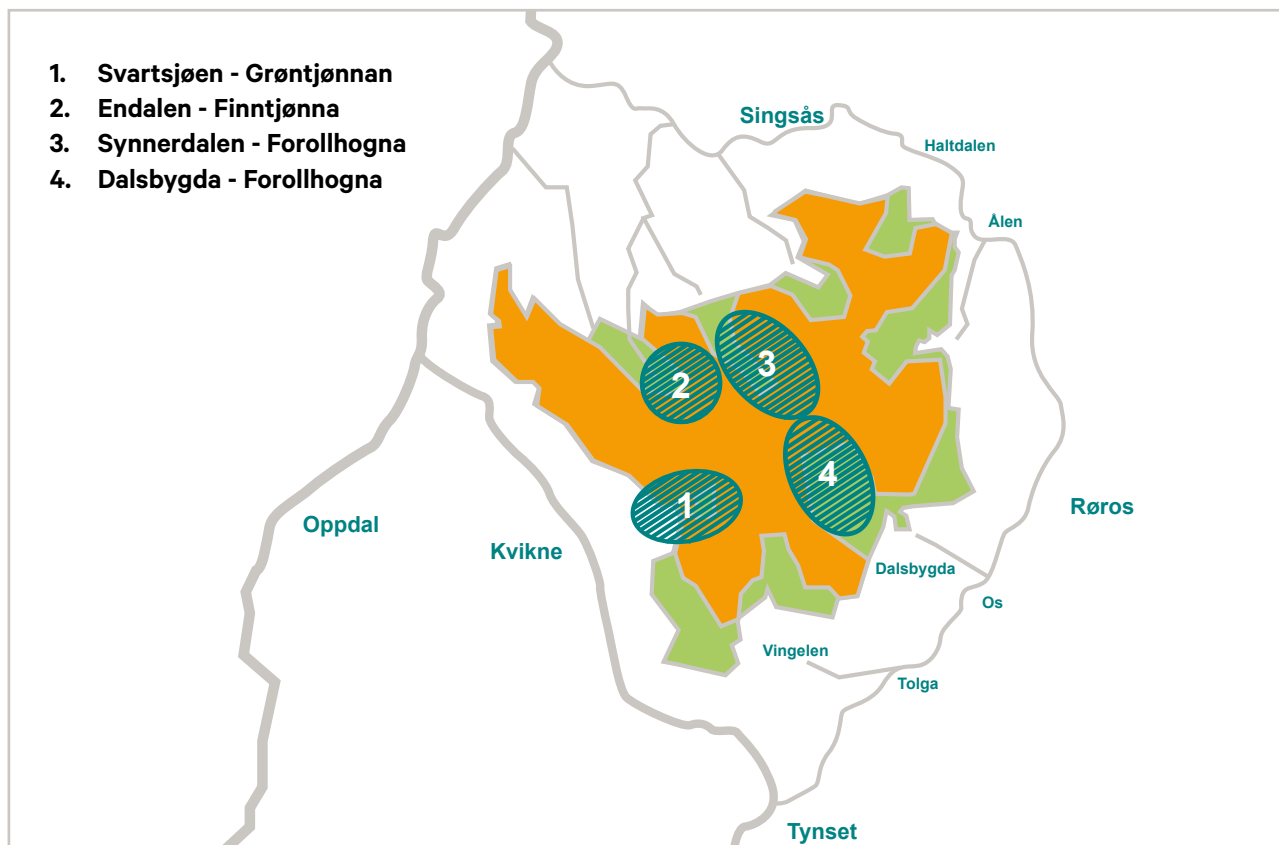

Fokusområder (se Regional plan for villrein og NINA-rapport 1331)

Det er få problemer i forholdet mellom ferdsel og villrein i Forollhogna, sammenlignet med andre villreinområder. Ferdselen er liten og spredt og utgjør i all hovedsak en tilfeldig forstyrrelse på villreinen.

Unntaket er fokusområdene langs aksen Synnerdalen-Vangrøftdalen, samt Grøntjønnan og innerst i Endalen, som er spesielt sårbare for villreinens arealbruk og trekk.

- Viktige anbefalinger i NINA-rapport 1331 for villrein generelt og spesielt i fokusområdene:
- Hindre økt bruk og ferdsel i de viktigste funksjonsområdene for villreinen i kritiske sesonger, spesielt i kalvingsperioden
- Hindre økt tilrettelegging og bruk i villreinens kjerneområder sommerstid
- Ivareta muligheter for villreintrekk mellom de østlige og vestlige områder av Forollhogna ved avlastende tiltak i randsona
- legge til rette og markedsføre andre toppturer og turmuligheter i fokusområdene Budalen/Synnerdalen og Dalsbygda/ Vangrøftdalen
- gjennomføre sårbarhetsanalyse på sti til Forollhogna-toppen, iverksette tiltak for å hindre stislitasje
- legge om Pilegrimsleden randsona utenom sårbar høyfjellsnatur med villrein og fjellrev, sekundært vurdere å legge leden ned i Synnerdalen for markedsføring og lokal næring
- følge/overvåke ferdselen mot Forollhogna-toppen med å etablere ferdselsteller langs stien hvis ferdselen overstiger definerte terskelverdier. Overvåke ferdsel i fokusområde Svartsjøen - Grøntjønnan og Endalen -Finntjønnan
- redusere tidsvindu for ferdsel ved bruk av bom i dalførene (styres av rettighetshavere)
- vårstenging av veg til om lag 1.juli (styres av rettighetshavere)
- Strengt vinterregime av vegene. Fortsatt ingen vinterbrøyting (styres av rettighetshavere)
- Videreføre tilrettelegging i fokusområdet Svartsjøen – Grøntjønnan
- Utvikle turisme og lokal næringsutvikling i randområdene
- Kunnskapsbasert forvaltning for å oppnå større legitimitet blant aktørene for forvaltningsmål og konkrete tiltak.

(Kilde: NINA-rapport 1331, s.17)

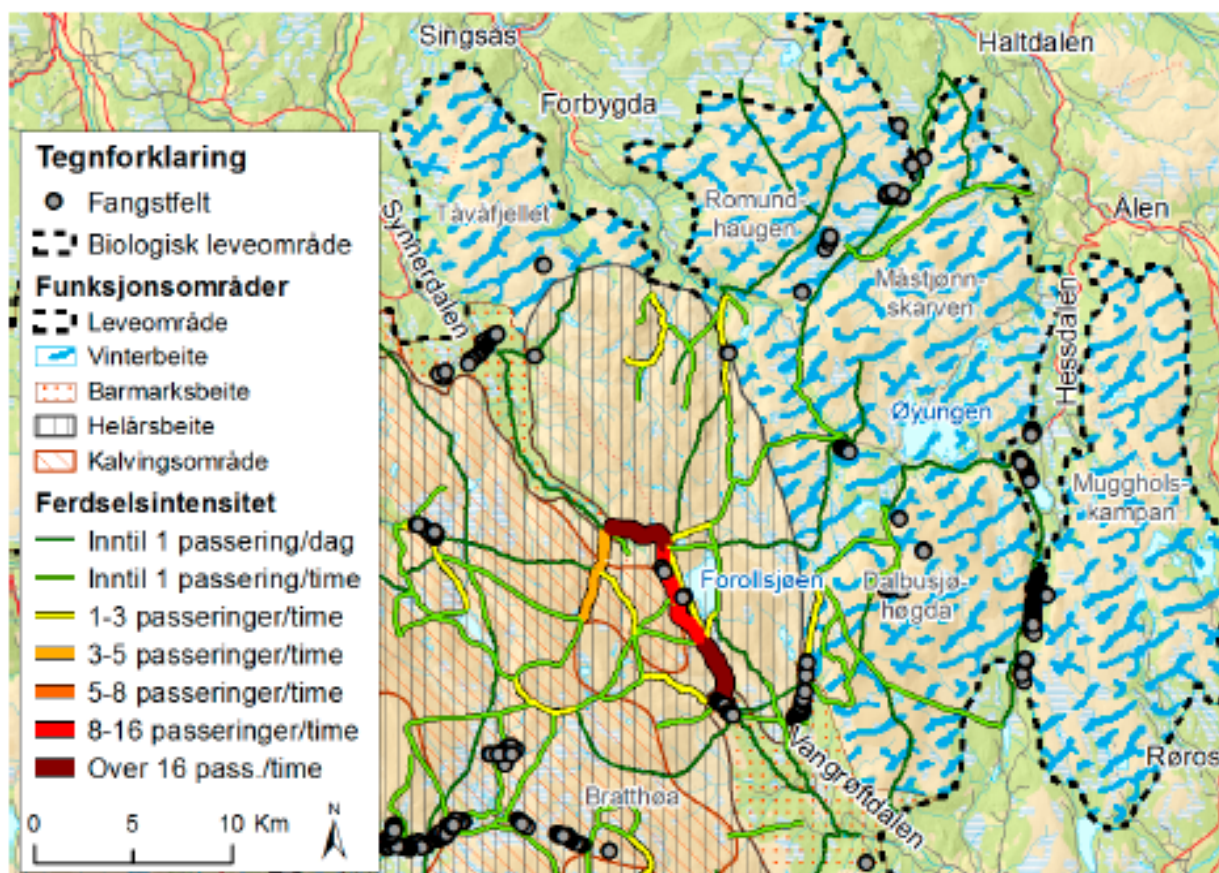
2.4.4 Utfordringer med «Forollhogna-aksen» (Vangrøftdalen – Synnerdalen)

«Forollhogna-aksen» - konsekvenser av økt ferdsel for verneverdier og lokal forståelse for vern

Etter vern av Forollhogna nasjonalpark med tilliggende dalfører har ferdselen i hovedsak økt til et sted – til Forollhogna-toppen (1332 m.o.h.) både fra nord (Synnerdalen/Budalen) og sør (Vangrøftdalen/Os). Dette har skapt en ferdselsakse som skjærer tvers gjennom nasjonalparken der den er på sitt smaleste. I 2015 ble det registrert 4450 passeringer (t/r) på strekningen inn mot Forollhogna fra sør og 2900 passeringer inn mot toppen fra nord. Avstanden mellom disse to seterdalene langs sti er ca. 12 km. Ferdselen innebærer også økt biltrafikk i bygdene og seterdalene som er innfallsporter til toppen. Dette er en ny form for bruk av området, der folk tidligere har spredt seg over større områder og der bruken i hovedsak har vært knyttet til høstingsaktivitet med utgangspunkt fra/og retur til den enkelte bygd. Den økte ferdselen har ført til opp-splittelse av villreinsens leveområde, behov for skjøtsel og tilretteleggingstiltak i fjell og seterdaler, reduserte jaktmuligheter øst for aksen, ulemper for landbruksdrift (setring og beitebruk) i seterdalene og redusert forståelse lokalt for vern som virkemiddel for å ta vare på verdiene.

Ferdselstellingene som er gjort på stisegmentene som leder opp til Forollhognatoppen er innenfor nivåer hvor en må regne med at ferdselen har negativ betydning for villreinsens trekk og vandring. Dette gjelder for barmarksseksjonen, og månedene juli, august og september. I periodene ut over disse tre månedene og vinterstid er det svært liten ferdsel i området. Villreinstammen bruker i dag begrensede arealer sommerstid i Forollhogna-området, og dette er uheldig for beitepåvirkning og slitasje. Med tanke på klimaendringer vil stammen være mer robust hvis den får bruke større arealer, og spesielt de mer høyereliggende områdene nord for Forollsjøen kan bli viktigere. I tillegg vil seterdalene i østområdet også være viktige vårbeiteområder, selv om vinterbeiteområdene også er gode.

Det er heller ikke ønskelig at ferdselen øker inn til toppen og sentrale deler av fjellområdet vinterstid. Dette kan fort skje dersom setervegene brøytes vinterstid. Områdene øst for Forollhogna er viktige vinterbeite-områder for villrein. Villreinsens bruk av områdene endrer seg over tid (ofte i 30-års sykluser) og bestandstørrelse har også betydning for hvordan områdenes tas i bruk. Det er betydelige areal for sommerbeite for villreinen øst for Forollhogna-aksen, som også står i fare for å gro igjen dersom områdene ikke beites. For å unngå gjengroing i fjellet og tap av artsmangfold og beite-kvalitet er det viktig med beite av både villrein og husdyr.

Figur 92. Østområdet med funksjonsområder, ferdselsintensitet og historiske fangstanlegg (Jordhøy 2007, 2008).

Det bør være et mål for fremtiden at villreinen på nytt tar i bruk østområdene. Av hensyn til villreinen er det viktig at den største ferdselen holder seg innenfor et tidsvindu fra 15. juli til 15. september, slik at villreinen kan trekke over resten av året. Samtidig er det for seterlivet og beitebruken i seterdalene viktig at ferdselen og biltrafikken ikke blir for stor i setersesongen, der flest setre er i drift i perioden 1. juli – 20. august.

I Sjøttåhaugen setergrend i Vangrøftdalen har den økte ferdselen til Forollhogna-toppen ført til betydelig økning i biltrafikken forbi og ved setrene med ulemper for seterdrift, beitebruk og småskala turisme (der blant annet ro og fred er viktige kvaliteter ved å være på setra). Innerst i Synnerdalen er det lagt til rette for parkering, informasjon og rast (Hognarasten). På dager med stor utfart blir parkeringsplassen for liten. Trafikken i områdene bør ikke bli så stor at parkeringsplassene blir det dominerende elementet i seterlandskapet. Med bakgrunn i «føre-var-prinsippet» og en helhetlig forvaltning av fjell og seterdaler vil det ikke være riktig å legge til rette for å forsterke Forollhogna-aksen ytterligere, aller helst forsøke å redusere ferdselen noe. Avbøtende tiltak for å redusere ulemper av biltrafikk og ferdsel i fokusområdene må prioriteres, samt tiltak for å redusere fokus på selve Forollhogna-toppen. Det er viktig at det tenkes strategisk og langsiktig slik at man kan skjerme fokusområdene for uheldig påvirkning. Det må legges sterke føringer for hvor ferdselen skal være i fremtiden, fortrinnsvis i randområdene, utenfor fokusområdene og utenfor villreinområdet.

Forollhogna som attraksjon

Forollhogna-toppen på 1332 m.o.h. ligger på fylkesgrensen mellom Trøndelag og Hedmark og skiller seg ut i landskapet med sin karakteristiske spisse form. Nasjonalparken har fått navnet sitt etter denne toppen, som har vist veg for farende over fjellet i lang tid.

Navnet på nasjonalparken og det at toppen er attraksjon i seg selv (selvstendig besøksmål) gjør at det lett vises til denne toppen som besøksmål fra mange aktører både via bøker, nett, app'er med videre. Trondheim turistforening har utviklet en egen app – der målet er å komme på den høyeste fjelltoppen i alle kommunene i «Sør-Trøndelag» (nå: Trøndelag), der Forollhogna er høyest i både Midtre Gauldal og Holtålen. I mange bøker som omtaler området; turbøker, praktbøker etc. viser til Forollhogna-toppen som attraktivt besøksmål. Flere turbøker og poster settes ut på toppen av lokale turforeninger og bedrifter, og det er ønske om å arrangere turer til toppen fra flere hold. Vi jobber dermed litt «motstrøms» i forsøket på å redusere fokuset og ferdselen. Det krever derfor tid og ressurser å forklare og formidle utfordringene i området. Vi må derfor gi folk innsikt i at Forollhogna-området og Forollhogna-navnet symboliserer så mye mer enn bare fjelltoppen.

2.4.5 Forvalte natur- og kulturarv i sammenheng, ta vare på seterdalenes kvaliteter

Formålet med vernet i seterdalene er å ta vare på seterlandskapet der bebyggelsen, setervollene, kulturminner, vegetasjon, naturtyper og artsmangfold inngår i en større helhet. Områdene er fortsatt preget av lang tids bruk til setring, slått, hogst og beite. Ingen andre verneområder i landet har tilsvarende høy landbruksaktivitet som i Forollhogna når man ser setring, beite og slått under ett! I profileringen av Forollhogna-området må disse unike kvalitetene synliggjøres bedre. Og de ulike kvalitetsstatusene området har må ses i sammenheng. Mange kulturminner i utmarka er knyttet til den betydelige slåtteaktiviteten som har vært i området. Seterdalene preges av rikmyrer og frodige engbjørkelier opp mot fjellet med et stort artsmangfold og betydelige beiteressurser. Både artsmangfold og kvalitet på beite går tilbake med redusert bruk. Innenfor verneområdene i Forollhogna er det rundt 1700 bygninger, de fleste knyttet til setring og utmarksbruk. Den største utfordringen i seterdalene er knyttet til gjengroing og tap av verdifulle utmarkshus, på tross av at aktiviteten i disse områdene er relativt høy sett i forhold til andre seterområder i landet.

En politikk som tilrettelegger for aktiv bruk av utmarka til beite for husdyr, til skjøtsel av skogen og ivaretagelse og bruk av setrene i landbruksnæring er den viktigste forutsetning for å ta vare på kulturlandskapsverdiene, naturtypene og artsmangfoldet i dette området. Støtte til istandsetting av bygninger og tilrettelegging for landbruksdrift og muligheter for tilleggsnæring er viktig. Historien om området og dagens bruk er viktig å fortelle! Tilrettelegging for økt besøk og turisme må imidlertid ikke gå på bekostning av landbruksnæringa som er selve «motoren» i området.

For å opprettholde «goodwill» for landbruket er det også viktig at bygdene og landbruksnæringa viser seg frem og synliggjør verdiene, slik at folk flest får en forståelse for dette. Kunnskap om natur- og kulturarv, tradisjonsbruken og høstingsmetodene og dagens drift er særlig viktig å formidle videre til framtidige brukere og forvaltere, samt til besøkende i området.

Utfordringer med økt biltrafikk og ferdsel i seterdalene

Økt ferdsel kan i flere tilfeller komme i konflikt med eksisterende næringsdrift. Ro og fred på setra er viktige kvaliteter i seterområdene. Økt biltrafikk vil være en ulempe for de setrene som ligger for nærme hovedseterveg (støy og trafikksikkerhet) eller dersom startpunkt for turer og parkering ligger for nært setrene/bebyggelsen. I mange områder er det også betydelig landbrukstrafikk (traktorer, tankbiler, dyrebiler) som opplever at de som kjører på tur «er i vege». Biltrafikken inn til enden av seterdalene *fører i liten grad til lokal verdiskaping*, og stedvis er trafikken en utfordring i forhold til aktiv seterdrift (parkering, forsøpling, løshunder, støv, støy). Det er også viktig å se sammenhengen mellom verneverdiene i seterdalene. Dersom økt trafikk fører til sterkt press på aktiv seterdrift vil dette også være med på å undergrave verneverdiene i området. Det er ønskelig å tilrettelegge for økt besøk når dette kan bidra til lokal verdiskaping, men tilrettelegging for besøkende må skje på en slik måte at det ikke undergraver eksisterende næringsvirksomhet, men isteden støtter opp om og styrker landbruksdrifta i området.

2.4.6 Skape lokal forståelse for vern og innsats for å ivareta verneverdiene

Det lokale «handlingsrommet» - ønsker bygdene mer besøk?

Det ble gjennomført 5 bygdemøter/framtidsverksted høsten 2015 der hovedtemaet for møtene var: «*Natur- og kulturarv som ressurs for bosetting og verdiskaping*». Møtene ble holdt følgende steder: Ålen, Dalsbygda, Vingelen, Kvikne og Budalen. Egen rapport med oppsummering fra møtene og spørreundersøkelsen foreligger vedlagt besøksstrategien. I møtene ble deltagerne spurt om de ønsker mer besøk, hvor og på hvilken måte?

Mer besøk?

«Bygdene» rundt Forollhogna ønsker seg mer besøk, men de ønsker at de besøkende skal bidra til lokal verdiskaping i bygdene rundt fjellet. De ønsker ikke at fjellområdet skal bli en «brukspark», der verdiskapingen skjer andre steder. Samarbeid, nettverksbygging, informasjon og tilrettelegging er viktig.

Noen felles prinsipper

Ut fra møtene ser det ut som deltagerne i hovedsak er enige om følgende momenter:

- Villreinen i Forollhogna er viktig og skal ivaretas. Fysisk tilrettelegging for opplevelse og aktivitet bør styres unna viktige områder for villrein (ses i forhold til aktivitet og årstid).
- Det er ikke ønskelig at villreinen er hovedtema i «markedsføring/ profilering» av Forollhogna-området.
- Seterdalene med natur- og kulturkvaliteter bør løftes fram og gruvehistorie er et gjennomgående tema.
- Tilrettelegging for opplevelse og aktivitet bør fortrinnsvis skje i seterdalene og i randsona til nasjonalparken og landskapsvernområdene. Dette både for å ivareta verneverdiene, men også for å bidra til lokal verdiskaping.
- Generelt ønskes aktivitet og tilrettelegging i randsona og «rundt» Forollhogna-området fremfor «gjennom» nasjonalparken.

Noen videre diskusjoner og avklaringer:

- Det er ønske om å kunne tilrettelegge noen turer i randsona som så vidt går innenfor nasjonalparken (eks. muligheter for topturer/utkikkspunkt) så fremt dette ikke kommer i konflikt med viktige naturverdier (villrein, fugleliv etc.)
- Hva gjør vi med aksene Vangrøftdalen – Forollhogna - Synnerdalen? De fleste uttrykker at ferdselen må ta hensyn til villrein, og at tilrettelegging i randsona kan bidra til mindre fokus på Forollhogna-toppen (selv om denne trafikken vil fortsette)
- Pilegrimsleden var ikke i særskilt fokus, men gamle ferdselsveger generelt – og fortrinnsvis de som ikke går i fjellet. Hvordan kan Pilegrimsleden utnyttes videre uten for stor fokus på den del av trasèen som går gjennom nasjonalparken forbi Forollsjøen?

Kvaliteter med området, temaer – profilering

Levende bygder ble fremhevet av alle. Levende bygder med fast bosetting, landbruk, skole, lokalbutikk, aktivt foreningsliv, næringsaktører, møteplasser osv. er en grunnleggende forutsetning for både å ta vare på områdets verdier og utvikle gode opplevelser for de besøkende. Aktivt landbruk er viktig for å ta vare på verneverdiene (byggningsarv, utmarksressurser, kulturlandskap). Det ble også påpekt viktigheten av andre utviklings- og næringsaktører slik at bygdene blir robuste. Folk er stolte av bygdene sine og ønsker å ta vare på natur- og kulturarven. De ønsker også å tilrettelegge for friluftsliv og opplevelse, men de vil skåne sårbare naturområder. Minst mulig tilrettelegging i nasjonalparken.

De samme hovedtemaene gikk igjen i møtene. Tema som ønskes løftet for området samlet er:

- «Den grønne nasjonalparken» med rikt plante- og dyreliv (der villreinen er en del av dette)
- Aktivt landbruk med beite, *seterdrift* og matproduksjon (lokalmat)
- Seter- og slåttelandskap (byggningsarv, tradisjonskunnskap, historie)
- *Kulturminner* (jernutvinning, fangstgraver)
- *Gruvehistorie* (verdensarv)
- *Gamle ferdselsveger*

Muligheter for verdiskaping knyttet til villrein ble drøftet i møtet på Kvikne, men i liten grad i øvrige møter. Det var likevel generell enighet i alle møtene om at villrein skal forvaltes på en god måte, og at større tilretteleggingstiltak og aktiviteter må styres unna viktige villreinområder.

Aktiviteter

Aktiviteter som løftes fram er:

- vandring og fjellturer i nærmiljøet og randsona
- sykling etter seterveger og gamle ferdselsveger
- skiturer i randsona
- jakt og fiske
- muligheter for tilrettelagte toppturer/utkikkspunkt i randsona
- opplevelsesområder der natur- og kulturarv ses i sammenheng (eks. Storbekkøya i Budalen)

Tilretteleggingstiltak må ses i sammenheng med lokale behov, slik at tiltakene er vel så mye for bygdefolket og hytteeiere som de tilreisende.

Skilt, merking og informasjon

I alle bygdemøtene var de opptatt av «manglende» skilting og informasjon generelt for å finne fram. Det er behov for bedre skilting fra hovedveger til bygdene, og bedre skilting generelt for å finne fram til områdene, opplevelser, turer og attraksjoner. Samtidig må skilting skje på en skånsom måte. Det er mange ulike former for skilting, der det må avklares hvem som har ansvar for hva. (vegskilting, skilting til turmål, navn på setrer osv.). Det finnes mange gode turmuligheter som ikke er synliggjort. Enkel merking av gode turmål, tilrettelegging for parkering etc. er viktig, og eventuell beskrivelse av tur fra utgangspunkt. Det er også behov for informasjonspunkt i bygdene og spesielt i hovedinnfalls-portene til Forollhogna. Samarbeid mellom bygdene ble fremhevet som viktig for å bidra med god informasjon til de besøkende.

Resultater fra spørreundersøkelse til lokalbefolkningen (NINA-rapport 1331) – type informasjon

I underkant av 10 % hadde vært på tur etter turkasser/turposter, noe som tyder på at dette er en viktig aktivitet lokalt. Behovet for informasjon var generelt lite, men informasjon hentes inn via venner/bekjente/slekt og via sosiale medier (Facebook, Instragram) og Internett. De foretrakk å få informasjon hjemme før avreise (via internett og mobiltelefon/app), eller ved innfallsport via informasjonstavle, deretter mobiltelefon/app).

Type næringsutvikling med høyest skår (viktige inntektsmuligheter i fremtida):

- lokalt produserte nisjeopplevelser knyttet til mat
- åpne setre
- småskala overnatting i randsonene
- tradisjonell landbruksdrift i seterdalene
- næring knyttet til jakt, fangst, fiske

2.4.7 Formidling av kunnskap og kompetanse

Kunnskap om verneverdiene

Kunnskap og kompetanse om natur- og kulturarv, helhet og sammenhenger, er en forutsetning for å ivareta verneverdiene. For å ta vare på verneverdiene (natur- og kulturarv) i Forollhogna-området er det sentralt og viktig at de som bor i området, de som forvalter og bruker området til daglig har tilstrekkelig kunnskap og kompetanse til å ivareta verdiene. Formidling av gode fortellinger fra området er viktig for å skape identitet og tilhørighet, samtidig som det gir grunnlag for formidling av gode opplevelser til besøkende.

Framtidas forvaltere, framtidas verter og vevisere vokser opp i dag. Kunnskap om verneverdiene bør tilegnes gjennom gode opplevelser og egne erfaringer i skole og på fritid. Nasjonalparkforvaltningen vil ha en viktig rolle i å tilrettelegge den kunnskap som finnes for bruk i hverdagen, i jobb/næring, skole og fritid, og samarbeide med aktører som driver formidlingsarbeid om utvikling av gode opplegg for læring. Det er derfor viktig å styrke samarbeid og erfaringsutveksling mellom ulike aktører; skoler, historielag, museer, offentlige instanser, fjellstyrer, grunneierlag, informasjonssenter, næringsaktører, SNO, lag og foreninger mv. Samarbeid med ulike eksterne fagmiljø for å utvikle ulike opplegg for forskning, læring og undring.

Kunnskap om tradisjonsbruk – Menneske og naturarven

I Forollhogna-området finnes det mye kunnskap om tradisjonsbruk; kunnskap om bruk og høsting av utmarksressursene gjennom tidene. Denne kunnskapen er det særlig viktig å ta vare på og tilrettelegge for bruk. Det er også spesielt viktig å videreføre ferdigheter knyttet til kunnskapen enten det er slåttetradisjoner, setertradisjoner, kunnskap om materialbruk etc. Immateriell kulturarv – historier fra tidligere tider er viktig å ta vare på og bringe videre. Formidling av denne kunnskapen bør stå sentralt i Forollhogna-området, både i skolene, til forvaltere, reiselivsaktører og til de besøkende.

Gjennom prosjektet «Menneske og naturarven – ståk i dal og lier» i Dalsbygda (i 2013 – 2014) kom det frem ønske om å etablere et «digitalt skatoll» for bygda, som mal for hele Forollhogna-området, der hver bygd etterhvert kan få sin egen «inngangsdør» til historien. Grunntanken er at kunnskapen må tas vare på (*sikres*) og *gjøres tilgjengelig* på en publikumsvennlig måte, både for læring og som grunnlag for verdiskaping.

Det finnes mye kunnskap om natur- og kulturarv fra området, men det er behov for å sikre og tilrettelegge kunnskapen på en slik måte at den blir tatt i bruk – at kunnskapen skaper nysgjerrighet og grunnlag for læring. Og det er viktig å foreta dette arbeidet, mens noen faktisk husker hvordan det virkelig var. Det finnes både foto, intervju, film, rapporter, artikler mv. i «hopetall» fra ivrige natur- og kulturinteresserte rundt Forollhogna-området. I tillegg finnes det et betydelig antall registreringer, rapporter og litteratur om området fra forskning og forvaltning som er lite tilgjengelig for folk flest.

Nasjonalparkstyret for Forollhogna

Innenfor verneområdene finnes det en betydelig bygningsmasse med rundt 1700 bygninger, der en vesentlig del av bygningene er SEFRAK-registrert og knyttet til utmarksbruk som setring, slått og beite. Bygningene er en viktig del av landskapet og verneverdiene. Spesielt viktige bygningsmiljø og enkeltbygninger bør søkes ivaretatt, da de er med på å formidle en viktig del av historien knyttet til landskapet.

3. Mål, strategier og tiltak

Mål for verneverdiene

Forollhogna nasjonalpark skal opprettholdes som et område med liten grad av fysisk tilrettelegging for friluftsliv og ferdsel. All ferdsel og aktivitet skal ta hensyn til sårbart plante- og dyreliv. Ro og fred i naturen skal være viktige kvaliteter med området. Seterdalene skal opprettholdes som levende kulturlandskap der det stimuleres aktivt til setring, skjøtsel og beitebruk. Det er et mål at antall husdyr på beite i utmarka økes og at det stimuleres til ivaretagelse av seter- og utmarksbygninger som en viktig del av verdiskapingen i området.

Mål for kunnskapsformidling og opplevelser

Brukere og besøkende, både fastboende og tilreisende skal få gode opplevelser og økt kunnskap om natur- og kulturarven i området. De gode opplevelsene skal gi økt tilhørighet til områdene, bidra til god lokal forvaltning av verneområdene, samt gi økt innsikt i landbrukets betydning for å ivareta kulturlandskaps-verdiene. Ivaretagelse og formidling av tradisjonskunnskap skal tillegges særlig vekt. Det er et mål å videreføre kunnskap om og ferdigheter knyttet til tradisjonsbruk.

Mål for verdiskaping

Forollhogna-områdets verdier som helhet skal synliggjøres og profileres bedre for å bidra til økt verdiskaping både i bygdene, i landbruket og i reiselivssammenheng. Merkevaren Forollhogna nasjonalpark skal bidra til å profilere reiselivssatsing knyttet til bygdene i randsona, til seterdalene og til bruk og høsting av utmarksressursene. Lokal mat, kulturminner og historiefortelling er en viktig del av dette.

Mål for medvirkning og lokalt eierskap

Det er et mål å skape lokalt engasjement og eierskap til forvaltningen av området. Tiltak for oppfølging av målsettingene i besøksstrategien skal derfor være godt forankret lokalt og være basert på lokalt engasjement og eierskap (fra rot til topp). Det er et mål å fremme godt samarbeid mellom de ulike aktørene som forvalter verdiene i området.

Hovedstrategier (kortversjon)

Strategi 3.1: Helhetlig og langsiktig arealforvaltning («å verne om»)

– skjerm fjellet og villreinens leveområder, ivareta hensyn til seterdrift og beitebruk

Skjerm fjellområdet for en utvikling som fører til økt ferdsel i sårbare områder - med forstyrrelse av dyreliv eller slitasje på naturen. Styre ferdsel og aktivitet til områder som tåler det. Føre en helhetlig og langsiktig arealforvaltning for å ta vare på verneverdiene i både fjell og seterdaler.

Strategi 3.2: Sikre og formidle kunnskap og kompetanse («å kjenne»)

Sikre og formidle kunnskap og kompetanse om natur- og kulturarv med særskilt fokus på barn og unge og formidling/videreføring av tradisjonskunnskap og ferdigheter («Menneske og naturarven»)

Strategi 3.3: Tilrettelegge for friluftsliv og opplevelser nært bygdene («å oppleve»)

Legge til rette for ferdsel og opplevelser i randsonene og nærmere bygdene som grunnlag for friluftsliv i hverdagen (fysisk fostring/god helse) og som grunnlag for bred lokal verdiskaping i bygdene rundt Forollhogna.

Strategi 3.4: Helhetlig politikk og profilering forbred lokal verdiskaping («å leve av»)

Arbeide for en helhetlig politikk for området, der ivaretagelse og formidling av natur- og kulturarv og tilrettelegging for verdiskaping innen landbruk og reiseliv (inkl. jakt og fiske) ses i sammenheng. Tilrettelegge for erfaringsutveksling, nettverksbygging og økt samarbeid om gjennomføring av tiltak, informasjon og formidling rundt Forollhogna.»

Strategi 3.5: Lokalt vertskap og lokal styring («å leve med»)

Ha fokus på bygdene som utgangspunkt og «nav» for tilrettelegging, formidling og informasjon. Alle tiltak må komme fra «rota og opp» (forankres lokalt) og samarbeid mellom de ulike aktørene er viktig, både i den enkelte bygd og mellom aktørene rundt fjellet.

Strategi 3.1: Helhetlig og langsiktig arealforvaltning («å verne om») – skjerme fjellet og villreinens leveområder, ivareta hensyn til seterdrift og beitebruk

Vi vil:

- Vi vil forvalte nasjonalpark og landskapsvernområder som en naturlig helhet («Forollhogna – det hele fjellet») der utgangspunktet for all aktivitet og tilrettelegging for friluftsliv og ferdsel er at verneverdiene i både fjell og seterdaler skal ivaretas. Samarbeid om arealforvaltning og tilretteleggingstiltak er derfor særlig viktig.
- Prioritere avbøtende tiltak og overvåking av utviklingen i ferdselen i fokusområdene (jfr. NINA-rapport 1331).
- Vi vil forsøke å nedtone fokuset på Forollhogna-toppen som besøksmål, og prioritere nødvendige tiltak for styring av ferdsel i hovedinnfallsportene Vangrøftdalen og Synnerdalen. Dette for å ivareta muligheter for villreintrekk mellom vestlige og østlige områder av fjellet i et langsiktig perspektiv, men også for å redusere ulemper av økt biltrafikk i seterdalene (spesielt i setersesongen). Aktiv seterdrift, skjøtsel og beitebruk er en forutsetning for å ivareta verneverdiene i landskapsvernområdene, og er også viktig for å hindre gjengroing i fjellet.
- At fysisk tilrettelegging for ferdsel og organiserte aktiviteter styres til randsona av fjellet og nærmere bygdene (jfr. strategi 3.1). Dette både for å skjerme fjellet og mer uberørte områder, men også for å legge til rette for økt lokal verdiskaping (strategi 3.4). Tiltak og aktivitet skal legges til områder som ikke fører til forstyrrelse av dyreliv, slitasje på naturen eller ulemper for seterdrift og beitebruk.

Foto: Ståle Solem

«Bedre føre var – enn etter snar»

Retningslinjer for forvaltning og tilrettelegging i verneområdene:

Vi ønsker å skjermes nasjonalparken og fjellet mot fysiske tiltak som skilting, merking, klopplegging mv. Merking av stier er som utgangspunkt ikke tillatt jfr. verneforskriften. Unntak kan vurderes for turer og utkikkspunkt i randsona/ytterkant av nasjonalparken når dette ikke er i konflikt med viktige naturverdier (eks. villrein, fjellrev, fugleliv, sårbare naturtyper). Unntak kan også vurderes når det er nødvendig for å styre ferdsel eller reparere skader.

Det er ikke ønskelig å legge til rette for og profilere faste *gjennomgående turer* i sentrale deler av Forollhogna nasjonalpark, spesielt ikke i områder som er av betydning for villrein. Vi ønsker ikke at det utvikles et fast tur-nett gjennom sentrale deler av nasjonalparken.

«*Bedre føre var – enn etter snar*». Det er ikke ønskelig å legge generelt til rette for, informere og profilere aktiviteter i nasjonalparken som kan føre til behov for reparasjonstiltak, fysiske tilretteleggingstiltak eller behov for ulike informasjonstiltak i ettertid. Vi ønsker isteden å aktivt tilrettelegge for og informere om turer og gode opplevelser i randsona og i seterdalene der forholdene til de ulike interesser er avklart på forhånd.

Utsetting av tur-o-poster, turbøker, opplegg med geocaching etc. i nasjonalparken må avklares i forhold til viktige verneverdier og langsiktig arealforvaltning, og spesielt i forhold til arter som er sårbare for forstyrrelse. Sentrale og sårbare deler av villreinområdet skal som utgangspunkt skjermes for denne type tilrettelegging (årstidsavhengig). Det er ønskelig å få utarbeidet egne retningslinjer eller sonekart for hvor, når og hvordan slike poster kan settes ut for å forenkle arbeidet for de som gjør en positiv innsats for tilrettelegging for friluftsliv og opplevelse.

Ferdsel langs aksene *Vangrøftdalen – Forollhogna – Synnerdalen* ønskes ikke forsterket. Det skal ikke settes ut særskilte turbøker, turposter ol. på Forollhogna-toppen ut over den faste turboka. Dette både av villreinhensyn, men også for å dempe økningen i biltrafikken inn til endepunktet i seterdalene. Økt trafikk i seterdalene fører til utfordringer for setring og beitebruk, og fører til at seterdalene taper noe av sine kvaliteter (stillhet, ro og fred).

Tilrettelegging for økt ferdsel i verneområdene skal skje på en slik måte at det ikke fører til ulempe for seterdrift og beitebruk. Det bør tilrettelegges for alternative turer og opplevelser lenger frem i seterdalene og nærmere bygda for å imøtegå et økt besøkstrykk. Besøkende kan gjerne stimuleres til økt bruk av setervegene til sykling da vegnettet i seterdalene og bygdene rundt Forollhogna er omfattende.

I dagens verneforskrift for Forollhogna nasjonalpark er sykling som utgangspunkt ikke tillatt jfr. § 3, punkt 4.3. Det er gjennom verneforskriften gitt rom for sykling på eksisterende veger eller trasèer definert gjennom forvaltningsplanen. Av hensyn til verneverdiene i området ønskes det ikke en generell åpning for sykling i nasjonalparken. Vurdering av eksisterende og nye trasèer eller områder som kan benyttes til sykling bør avklares gjennom utarbeiding av sonekart for fjellområdet som vedlegg til besøksstrategi (som regnes som en del av forvaltningsplan).

Hva gjør vi (konkrete tiltak/innsatsfelt strategi 3.1):

3.1.1 Prioritering av tiltak i fokusområdene (avbøtende tiltak)

Det er gjennom NINA-rapport 1331 (og regional plan for villrein i Forollhogna) utpekt 4 fokusområder med behov for styring og tilrettelegging av allmenn ferdsel og trafikk, reparasjons-/skjøtselstiltak og tiltak for overvåking av ferdsel for å ivareta verneverdiene.

Avbøtende tiltak prioriteres derfor i følgende områder;

- Synnerdalen mot Forollhognatoppen (Midtre Gauldal/Budal)
- Vangrøftdalen mot Forollhognatoppen (Os/Dalsbygda)
- Svartsjøen mot Grøntjønnan, Plassetervegen (Tynset/Kvikne)
- Endalen – Finntjønnan (Midtre Gauldal)

Aktuelle tiltak på kort sikt (i samarbeid med lokale aktører):

- Finne løsninger på trafikkproblematikken i Sjøtåhaugen. Etablere P-plass(er) med tilhørende tilrettelegging for informasjon, rast, formidling og styring av trafikk/ferdsel.
- Avklare fremtidig drift og vedlikehold av P-plassene i Sjøtåhaugen setergrend og i Synnerdalen/ Hognaras-ten. Inngå skriftlige avtaler.
- Fullføre igangsatt tilrettelegging og avbøtende tiltak ved Svartsjøen/Plassetervegen på Kvikne.
- Antall turbøker på Forollhogna-toppen må reduseres til 1 (den faste turboka).
- Prioritere tilrettelegging og informasjon av alternative utsiktspunkt i hovedinnfallsportene og nærmere bygda i Budalen/ Synnerdalen og Dalsbygda/Vangrøftdalen for å avlaste Forollhogna-toppen (se strategi 3.3)

3.1.2 Informasjons- og forvaltningstiltak

Det er behov for informasjon til de aktørene som besøker/har tenkt å besøke området og dialog med de som in-formerer om og tilrettelegger for aktiviteter og opplevelser. Dette både for å skjerme sentrale villreinområder mot forstyrrende ferdsel, for å redusere fokus på Forollhogna-toppen som turmål, og for å ivareta hensyn til seterdrift og beitebruk.

- Informasjon ut til mange aktuelle aktører for å forsøke å «dempe trykket» på Forollhogna-toppen og de indre deler av dalførene. Generelt behov for ny «profilering» av området (se strategi 3.4)
- Dialogmøter i bygdene for å drøfte utfordringer knyttet til langsiktig villreinforvaltning og landbruksdrift (oppfølging av NINA-rapport 1331 og besøksstrategi) og tiltak i fokusområdene
- Utarbeide kart og retningslinjer for organisert virksomhet (eks. for utsetting av turbøker, orienterings-poster etc) og dialog med aktørene.
- Formidling av kunnskap om villreinfjellet – om verneverdier og utfordringer i fjell og seterdaler («Forollhogna – det hele fjellet») – (se strategi 3.2).
- Generelt tilrettelegge for alternative turmål i randsona og nærmere bygdene for å skjerme fjellet (se strategi 3.3)
- Gjennomføre årlig møte med rettighetshavere / villrenutvalg for felles forvaltning av området.

3.1.3 Langsiktige tiltak

- Forsøke å få til en *samlet plan for parkering, informasjon* og tilrettelegging i Vangrøftdalen. Informasjon om alternative turmuligheter på info-tavle ved Løvli (infoplakat for landskapsvernområdet – ny merkevare).
- Reparasjons- og skjøtselstiltak på sti til Forollhogna-toppen fra sør og nord. Følge utviklingen.
- Overvåking av ferdsel i de 4 fokusområdene jfr. NINA-rapport 1331.
- Vurdere ny hovedinformasjon ved P-plass til Storbekkøya for Budal landskapsvernområde.

Strategi 3.2: Sikre og formidle kunnskap og kompetanse («å kjenne»)

Vi vil:

- *Formidle kunnskap og øke kompetansen om natur- og kulturarv til alle brukere, forvaltere og besøkende som grunnlag for en «bærekraftig» bruk av området. Kunnskap må til for å forvalte området som helhet. Vi vil ha særskilt fokus på barn og unge som brukergruppe, og skolene, lokalsamfunnet og naturen som arena for læring, forskning og undring. Vi vil skape gode forvaltere, verter og veivisere med rot i egen bygd og med kunnskap om natur- og kulturhistorie.*
- *Prioritere sikring og formidling/videreføring av tradisjonskunnskap og ferdigheter knyttet til ivaretagelse og høsting av utmarksressursene (setring, slått, beite, mosetak, jakt, fiske og fangst mv). De gode fortellingene som beskriver områdets historie og bruk må sikres for framtida som grunnlag for formidling og lokal verdiskaping. Kunnskap om områdets «industrihistorie» (jernutvinning, gruvedrift) og samiske tilstedeværelse er også viktig å ta vare på.*
- *Arbeide for muligheter til opplevelser og læring i naturen (naturveiledning, naturlos). Arbeide for at barn og unge får mulighet til læring om natur- og kulturarv og tradisjonell bruk/høsting. Gode opplevelser i naturen og egne erfaringer gir økt kompetanse, forståelse og stolthet for ivaretagelse av naturverdiene, og økt innsikt i tradisjonell bruk av naturressursene. Arbeide for ressurser til naturveiledning.*
- *Arbeide for at natur- og kulturarv innarbeides i læreplanene på alle trinn. Samarbeid og erfaringsutveksling mellom mange aktører (skoler, grunneiere/rettighetshavere, lokale lag og foreninger, SNO, offentlig forvaltning) for å utvikle/videreutvikle gode uteskoleområder og materiell/undervisningsopplegg om natur- og kulturarv for bruk i skolene.*

Foto: Trond Are Berge

«Bare bok gjør ingen klok - kunnskap er til for å deles»

Hva gjør vi (konkrete tiltak/innsatsfelt strategi 3.2):

3.2.1 Referanse- og uteskoleområde

Etablere og videreutvikle gode referanseområder/opplevelsesområder/uteskoleområder for læring, forskning og undervisning. Ses i sammenheng med prioriterte opplevelsesområder (se strategi 3).
Prioritere Fosskleiva/Fossgruva i Vangrøftdalen som pilot for undervisning og læring.
Samarbeidsprosjekt mellom kommune/skole, nasjonalparkstyre, grunneiere mfl.

3.2.2 Naturveiledning, opplegg og aktiviteter for barn og unge

Stimulere til opplegg og aktiviteter for barn og unge i naturen gjennom skolene eller gjennom frivillige lag og foreninger (eks. 4 H, idrettslag, turforeninger). Årlige aktiviteter i naturen gjerne som en del av sentral satsing for kunnskap om naturen. Stimulere til samarbeid mellom ulike aktører for utvikling av undervisningsopplegg på ulike tema knyttet til natur- og kulturarv («verktøykasse»).

3.2.3 Temamøter, aktiviteter og informasjon om natur- og kulturarv

Gjennomføre, bidra til eller støtte opp om temamøter og aktiviteter i bygdene rundt fjellet som øker kunnskapen om verneverdiene og interesse for natur- og kulturarv. Formidle kunnskap gjennom den årlige *Forollhogna-konferansen* (samarbeid mellom fylkeskommuner, vertskommune og NP-styret)
Støtte opp om utgivelse av *Forollhogna-magasinet – natur, kultur og friluftsliv*. Magasinet utgis av villreinutvalget, i et samarbeid med villreinnemda og nasjonalparkstyret.

3.2.4 Sikring av sårbar og verdifull kunnskap om tradisjonsbruk/høsting av utmarksressursene

Samarbeide med lokale aktører (museum, historielag, grunneierlag mfl) for å sikre sårbar og verdifull dokumentasjon og kunnskap om natur- og kulturarv og spesielt tradisjonsbruk/høsting av utmarksressursene. Verdifull dokumentasjon (eks. foto, film, dagbøker og de gode fortellingene) sikres i sentrale baser (digitalt museum, kulturminnesøk, Nasjonalbiblioteket etc.). Dette er sårbar kunnskap som det er særlig viktig å sikre og videreføre til kommende generasjoner

3.2.5 Digitale fortellinger

Utvikle *digitale fortellinger, film og foto*, informasjon/presentasjoner, temahefter om natur- og kulturarv (verneverdiene) i området som gjøres lett tilgjengelig for bruk (legges på nett). Formidling av verdier i området som helhet: «*Forollhogna- det hele fjellet*»

3.2.6 Videreføre prosjekt «Menneske og naturarven – formidling av tradisjonskunnskap»

Søke å få videreført prosjektet «*Menneske og naturarven: Stå i dal og lier – alle årets tider*» i Dalsbygda med sikring av verdifull kunnskap om tradisjonell utmarksbruk/høsting (setring, slått, beite, mosetak). Etablering av «*digitalt skatoll*» for formidling av kunnskap om natur- og kulturarv (Forollhognahistorie) på en publikumsvennlig måte – for folk flest, og som grunnlag for bruk i skole- og undervisning. Langsiktig mål om å etablere digitale skatoll for Forollhogna området som helhet, og med særskilte skatoll for den enkelte bygd/innfallsport. Gode historier og utfyllende kunnskap kobles fra digitalt skatoll til presentasjon av turmål i Outtt.

3.2.7 Kunnskap og opplevelser i Outtt.com/forollhogna

Knytte kunnskap om natur- og kulturarv opp mot turer/turmål i Outtt.com/forollhogna (nettside og app). Spesiell fokus på de prioriterte opplevelsesområdene i randsona og utvalgte turer som samlet formidler bredden i områdets kvaliteter og verdier.

Strategi 3.3: Tilrettelegging for friluftsliv og opplevelser nært bygdene («å oppleve»)

Vi vil:

- Legge til rette for ferdsel og opplevelser i randsona og nært bygdene. Tilrettelegging med utgangspunkt i eksisterende stier og ferdselsveger.
- Ha fokus på *lettgåtte turer og tilgjengelige opplevelser* for folk flest i hverdagen (med særlig vekt på barn og unge). Vi ønsker flere folk ut på tur og i fysisk aktivitet, og gjennom dette bidra til god helse og gode opplevelser i naturen. Tilretteleggingstiltak skal ha betydning både for bygdefolket selv, for hytteeiere, for turisten og for andre besøkende.
- Vi ønsker å se *natur- og kulturarv* i sammenheng og vil prioritere noen *opplevelsesområder og historiske leder* rundt fjellområdet for formidling av kunnskap om natur- og kulturhistorie.
- Legge til rette for *lokalt engasjement, ansvar og styring* for tilretteleggingstiltak. Tiltak skal «komme nedefra og opp» og være basert på lokalt initiativ, interesse og lokalt eierskap. Vi vil bidra til samarbeid mellom ulike aktører for å kunne realisere de gode idèene.
- At all tilrettelegging skal være naturvennlig og basert på «*føre- var-prinsippet*». Tilretteleggingstiltak for ferdsel og opplevelse må skje i områder som tåler det og må vurderes i forhold til sårbar vegetasjon, sårbart dyre- og planteliv. Enkel og nødvendig tilrettelegging i naturen, og mer informasjon på nett.
- Nasjonalparkstyret vil ha en sentral rolle ved tilrettelegging av turer og opplevelser innenfor verneområdene, men vil også kunne være en medspiller ved tiltak i randsona til verneområdene når dette er viktig for å formidle kunnskap om verneverdiene eller for å styre ferdsel.

Foto: Astrid Alice Haug

«Velkommen ut i naturen»

Hva gjør vi (konkrete tiltak/innsatsfelt strategi 3.3):

3.3.1 Alternative turmål i randsona rundt fjellet (nærmere bygdene)

Bygdene/grunneiere/kommunene i randsona til Forollhogna nasjonalpark er utfordret til å komme med 5-10 gode turalternativ/opplevelser i sitt område som kan tilrettelegges/ synliggjøres for allmennheten både i felt og på nett (synliggjøres i dag via løsningen Outtt.com/forollhogna). Digital formidling av natur- og kulturhistorie i tilknytning til turene.

Det anbefales enkel merking av startpunkt, tilrettelegging for parkering og enkel merking av turen. Prioritet på turer som er egnet for barn og som ikke ligger alt for langt unna bygda. Økt bruk må ikke komme i konflikt med viktige natur- og kulturverdier eller være til ulempe for setring og beitebruk. Forholdet til grunneier/rettighetshaver skal være avklart før turene tilrettelegges og markedsføres for økt bruk. Disse turene bør representere variasjon og gjerne bidra til kunnskap om natur- og kulturhistorie lokalt. Lokalt eierskap til og ansvar for tilretteleggingen.

3.3.2 Utsiktspunkt (turer med utsikt) – nasjonalparktopper i randsona

Bidra til at det i løpet av 5 år er synliggjort turer til 5-10 «utsiktspunkt» der man har god utsikt og «ser inn i randsona rundt nasjonalparken». Prioritere på kort sikt (2018 – 2019) alternative turer og utsiktspunkt i tilknytning til innfallsportene Dalsbygda og Budalen. Dette både for å styre ferdsel til randsona, som grunnlag for gode opplevelser og som grunnlag for lokal verdiskaping og næringsutvikling.

I samarbeid med grunneier/rettighetshaver og Miljødirektoratet vurderer hvilke av disse turen(e) som er egnet for eventuell bruk av ny merkevare (skilting startpunkt og eventuelt tematavle). Alternativt skilting etter merkehåndbok.

3.3.3 Opplevelses- og formidlingsområder

Nasjonalparkstyret vil videreføre skjøtsel og tilrettelegging av tidligere *prioriterte og tilrettelagte opplevelsesområder* (referanse-, formidlings- og opplevelsesområder) rundt Forollhogna. Disse områdene skal til sammen gi et innblikk i /vise bredden av områdets natur- og kulturhistorie, ivareta tradisjonskunnskap og ferdigheter, synliggjøre de ulike verdistatusene som området har, samtidig som man styrer ferdsel til områder som tåler det.

Vurder bruk av tematavler etter ny merkevare. Vurder etablering av U-turn på et utvalg turer og opplevelsesområder for formidling av kunnskap (som alternativ til tavle). Alle områdene/tiltakene er samarbeidstiltak der flere aktører er involvert i planlegging, gjennomføring og finansiering.

3.3.4 Gamle ferdselsveger - historiske leder i randsona rundt fjellet

Vurder mulighetene for *enkel og skånsom tilrettelegging* av historiske leder i randsona rundt fjellet. Prioritering av to trasèer: 1) Kjurrudalsleden (Dalsbygda – Kjurrudalen – Heggsetvollan) med eventuell videreføring via Slettæle – Meiåvollan til Singsås 2) Kvikne – Nåvdalen/Nåverdalen – Soknedal.

Kartlegging av trasè og sårbarhet forutsettes gjennomført før det tas stilling til muligheter og omfang av tilrettelegging (vandring, eventuelt sykling). Tiltakene forutsetter lokal avklaring, engasjement og eierskap. Nasjonalparkstyret bør ta ansvar for kartlegging av sårbarhet og bistå i formidlingstiltak, mens fysiske tiltak (merking og skilting etc.) bør ha lokalt eierskap.

OVERSIKT OVER ETABLERTE OG PRIORITERTE OPPLEVELSES- OG FORMIDLINGSOMRÅDER

Skjøtsel og tilrettelegging skjer i samarbeid mellom flere aktører. *Prioriterte områder for tiltak og tilrettelegging med temaplakater (merkevare eller merkehåndbok), digitale temahefter.

Område		Verneområde, forvaltningsstatus, merkevare
1	*Svartsjøen – Ruv, Plassetervegen, Kvikne (Tynset)	<u>Randsone nasjonalpark og fokusområde.</u> Tema: økosystem i fjellet, villrein, samisk historie, kulturminner. Etablert natursti, sti til utsiktspunkt og gamle. <u>Tiltak:</u> temaplakater, U-turn, eventuell skilting startpunkt, temahefte samisk historie
2	Nylandstjøenna, Vingelen (Tolga)	<u>Vingelen nasjonalparklandsby.</u> Tema: Fugleliv i Forollhogna, etablert fugletårn <u>Tiltak:</u> Formidlingsopplegg/temahefte fugleliv
3	*Såttåhaugen i Vangrøftdalen (Os)	<u>Vangrøftdalen og Kjurrudalen LV, fokusområde,</u> utvalgte kulturlandskap og Pilegrimsled. Tema: setring, slått, kultursti, Pilegrimsled. <u>Tiltak:</u> Temaplakat. Behov for tilretteleggingstiltak (p-plass, do, rast, skilting, rydding). Skjøtsel. Ses i sammenheng med behov for infoplakat ved Løvli (innfallsport).
4	Pilegrimsmyra – Utistuvollen – Kløftåsen (Os)	<u>Vangrøftdalen Kjurrudalen LV, fokusområde,</u> Utvalgte kulturlandskap Pilegrimsled. Tema: botanikk, slått, setring, bebyggelse/freda seter, sentralt infopunkt i seterdalen. <u>Tiltak:</u> Formidlingsopplegg/temahefte, skjøtsel.
5	*Fosskleiva – Fossgruva (Os)	<u>Vangrøftdalen og Kjurrudalen LV</u> Verdensarv/cirkumferens Utvalgte kulturlandskap. Tema: referanse-/uteskoleområde, botanikk, berggrunn, gruve, vassdrag, setring, slått. <u>Tiltak:</u> Tematavler, tilrettelegging for P-plass og rast, formidlingsopplegg, rydding, skilting, skjøtsel
6	*Gruvåsen i Dalsbygda (Os)	<u>Randsone nasjonalpark,</u> sentralt utsiktspunkt. Verdensarv/cirkumferens Tema: verneområder, verdensarv, gruvehistorie, gardshistorie mm <u>Tiltak:</u> Forprosjekt for utvikling av området – forening av ulike statuser. Prioritert Utsiktspunkt. Tematavler, vurdere plakatinformasjon for NP og LV, skilt, tilrettelegging, rast, startpunkt for tur.
7	Slettæle (Holtålen)	<u>Randsone nasjonalpark og randsone ØyungenLV .</u> <u>Tiltak:</u> Startpunkt utsiktspunkt, tematavle el NP/LV-tavle
8	*Storbekkøya museumsseter og kultursti (MG)	<u>Budalen landskapsvernområde, randsone NP.</u> Utvalgte kulturlandskap Pilegrimsled. Tema: setring, slått, jernutvinning,. Etablert kultursti og museumsseter. <u>Tiltak:</u> Startpunkt utsiktspunkt, sentralt info-punkt i seterdalen, merking av sti til utsiktspunkt. Temahefte Storbekkøya – jernfremstilling mm. Behov for infoplakat for seterdalen ved P-plass.
9	*Blåola slåtteeområde (MG)	<u>Endalen landskapsvernområde.</u> Utvalgte kulturlandskap, Tema. Slåtteeområde, botanikk. <u>Tiltak:</u> Bruk av tematavle, etablere enkel slåttesti. Tilrettelegging for rast. Temahefte slått. Skjøtsel.
10	Hognarasten (MG)	<u>Budalen landskapsvernområde.</u> Utvalgte kulturlandskap, Pilegrimsleden, Fokusområde. <u>Tiltak:</u> Vurdere tematavle LV eller NP på sikt, samordning med Pilegrimsled og utvalgte kulturlandskap.
11	*Gjeldalen – Berghammeren, Vingelen (Tolga)	<u>Vingelen nasjonalparklandsby.</u> Tema: Berghammeren, utsiktspunkt, info om botanikk, svartkurle, vårsetring. <u>Tiltak:</u> vurdere temaplakater og startpunkt, utsiktspunkt med sikteskive, tiltak sti.

Strategi 3.4: Helhetlig politikk og profilering for bred lokal verdiskaping (« å leve av»)

Vi vil:

- Arbeide for en helhetlig politikk og profilering av området, der ivaretagelse og formidling av natur- og kulturarv og tilrettelegging for verdiskaping innen landbruk og reiseliv (inkl. jakt og fisk) ses i sammenheng. Synliggjøre beiteressursene og landbrukets betydning for å ivareta beitekvalitet og verneverdier.
- Synliggjøre natur- og kulturarv på tvers av ulike verdistatuser (nasjonalpark, landskapsvern, naturreservat, utvalgte kulturlandskap, verdensarv, nasjonalt villreinområde). Gi både besøkende, forvaltere og politikere mer «innsikt» i områdets samlede kvaliteter og utfordringer.
- Legge til rette for samarbeid mellom ulike forvaltningsaktører; samordning av ressurser, informasjon, tiltak og virkemidler.
- Unngå ensidig profilering av nasjonalparken som besøksmål og hovedattraksjon. Profilere området som et sammenhengende og frodig fjell- og seterlandskap med en spennende kulturhistorie. («Forollhogna – frodige fjell og seterdaler» eller «Forollhogna – den grønne nasjonalparken»). Vi vil fremheve kvaliteter som lettgåtte fjell, stillhet og ro, lokal mat og kulturopplevelser, samt gode forhold for jakt, fiske, sykling og vandring.
- Øke bruken av *digitale medier* for formidling av kunnskap om natur og kulturarv og opplevelser, og for å nå brukeren og den besøkende så tidlig som mulig på «kundereisen». Dette også fordi digital informasjon er et mer fleksibelt redskap der innholdet er lett å endre på.
- Prioritere informasjon og innholdsproduksjon på nett og i app for å *begrense behovet for skilting, merking og plakatinformasjon*. Nødvendig skilting av startpunkt for turer og enkel merking av sti.
- Legge til rette for lokal verdiskaping gjennom å «*bygge digital infrastruktur*» – koble informasjon om og tilrettelegging av opplevelser med lokale tilbydere av overnatting, mat, aktiviteter mv. Synliggjøre bygdene som innfallsporter og nav for formidling av det «totale tilbudet» i bygdene rundt fjellet.

Foto: Torbjørn Liell

Gruvåsen i Dalsbygda med utsikt mot Hognan

Hva gjør vi (konkrete tiltak/innsatsfelt strategi 3.4):

3.4.2 Ny verneområdebrochure – helhetlig profilering

Utarbeide ny verneområdebrochure etter ny merkevare/designmanual som presenterer og profilerer verneområdene som en helhet. De ulike verdistatusene må inngå, og ny profilering må være i tråd med besøksstrategiens anbefalinger.

Vi ønsker ikke fokus på Forollhogna-toppen og villreinen, men på «Forollhogna – frodige fjell og seterdaler» og «Forollhogna - den grønne nasjonalparken».

Forollhogna-området bør ikke profileres som «villmark», men i større grad som et «landskap» der fjell og seterdaler, natur og kultur møtes, med spor etter lang tids bruk av området til jakt, fangst, fiske, slått, setring, mosetak og beiting. Ensidig fokus på nasjonalparken som besøksmål og attraksjon er ikke ønskelig.

Brosjyren må legge til rette for lokal verdiskaping i bygdene rundt fjellet gjennom å vise til digital informasjon om opplevelser, overnatting og aktiviteter (kobling til Outtt og bygdene som innfallspor og nav for formidling, pocketguider). Samme profil ønskes for plakatinformasjon om verneområdene.

3.4.1 Helhetlig politikk

Nasjonalparkstyret vil arbeide politisk for gode rammevilkår for fjell-landbruket, der det legges til rette for beiting i utmark, aktiv seterdrift og skjøtsel av fjellbjørkeskogen. Se landbrukspolitik og miljøpolitikk i sammenheng. Det er også viktig å arbeide politisk for å få ressurser til prioriterte skjøtselstiltak, ivaretagelse av verdifulle bygninger og bygningsmiljø («uthusprosjekt»), naturveiledning for barn og unge, og ressurser til sikring og formidling av tradisjonskunnskap.

3.4.3 Samarbeid om virkemidler

Bidra til samfinansiering av tiltak knyttet til ivaretagelse og opplevelse av natur- og kulturarv gjennom innspill til aktuelle handlings- og tiltaksplaner som berører området. Legge til rette for samarbeid mellom ulike forvaltningsaktører: samordning av ressurser, informasjon, tiltak og virkemidler.

3.4.4 Samordning av fysisk informasjon og merkevarer

Samordne fysisk informasjon på tvers av ulike merkevarer, der brukeren er i sentrum for formidling. Generell plakatinformasjon om nasjonalparken og verneområdene (verneinfo) vurderes fortrinnsvis i tilknytning til besøks-senter/info-punkt i de 4 prioriterte bygdene Kvikne, Vingelen, Dalsbygda og Budalen, og ellers i tilknytning til etablerte besøks-senter/informasjons-senter på Støren og på Røros. Hovedfokus på bruk av temaplakater i tilknytning til prioriterte turer og opplevelsesområder. Synliggjøre og informere om de andre verdistatusene som en del av informasjonen. Se bruk av merkevaren i kap. 4.5.

3.4.5 Videreutvikling av Outtt (nettside og app)

Videreutvikling av Outtt (nettside og app) som forvaltnings- og formidlingsverktøy. Vi vil synliggjøre gode turopplevelser i områder som tåler det og som er avklart lokalt, gjerne turer som er med på å støtte opp om lokal verdiskaping og næringsutvikling. Kunnskap om natur- og kulturarv formidles som en del av turbeskrivelsen. Se info om Outtt i egen faktaboks.

3.4.6 Sosiale medier

Være tilstede/synlig i sosiale medier – eks. Facebook og Instagram. Bruke Facebook for formidling av nyheter og arrangement i samråd med lokale aktører. Dele nyheter og aktiviteter. Samarbeid om fotokonkurranser, temadager o.l.

3.4.7 Nasjonalparkstyrets nettside

Videreføre informasjon på nasjonalparkstyrets nettside. Behov for informasjon på flere språk om verneverdier, regler og retningslinjer.

Outtt – dra på tur med lokalkunnskap!

Outtt er ei nettside og en app som formidler turopplevelser fra mange steder i landet – inklusive Forollhogna-området. De tre t'ene i Outtt står for "trip, trail, track": - plan your trip, find the trail - and track yourself! («Planlegg turen. Finn stien. Og spor deg selv!»).

Kort historie

I juni 2015 lanserte Nasjonalparkstyret for Forollhogna «Turapp Forollhogna» - ei nettside og en mobilapp med forslag til gode turmål og opplevelser i Forollhogna-området. Nettsidene og app'en skiftet i 2016 navn til Outtt og er en felles løsning for mange geografiske områder i Norge. Selve løsningen eies, driftes og utvikles av bedriften Outtt, Vang i Valdres. Innholdet som presenteres for Forollhogna eies og styres av nasjonalparkstyret for Forollhogna – men utvikles i samarbeid med lokale aktører rundt hele Forollhogna-området.

Outtt i Forollhogna – formål og innhold

Nettsiden og app'en skal formidle gode turforslag, opplevelser, kunnskap om natur- og kulturarv og dagens bruk av området. Gjennom løsningen ønsker vi å styre ferdsel dit vi ønsker den for å ivareta hensyn til viktige naturverdier og næringsvirksomhet som seterdrift og beite. For Forollhogna er Outtt derfor å betrakte som både et *forvaltnings- og formidlingsverktøy*.

Vi prioriterer turer som er lett tilgjengelig for alle, fortrinnsvis nært bygdene, i seterdalene og i randsona til nasjonalparken. Barn og ungdom er ei viktig målgruppe! Gjennom løsningen ønsker vi å synliggjøre lokale næringsaktører gjennom å koble opplevelser, turer og turmål med muligheter for overnatting, servering og aktiviteter. På denne måten legger vi også til rette for bred lokal verdiskaping i bygdene rundt fjellet.

Vi ønsker å utvikle turene videre med mer kunnskap om natur- og kulturarv supplert med «den gode fortellingen» om områdets bruk og historie. Vi ønsker å formidle områdets kvaliteter og historie samlet der de ulike verdistatusene området har blir synliggjort og sett i sammenheng. Vi ser det som viktig å ha «*brukeren, den besøkende*» i sentrum (ikke den enkelte status), og der brukeren er både lokalbefolkningen, verten, hytteeieren, turistene og andre besøkende.

Vi ønsker en god prosess rundt utvikling av turer og opplevelser. Utviklingen av innholdet i Outtt skjer derfor i samarbeid med de lokale aktørene (grunneiere, rettighetshavere, lag og foreninger, næringsaktører, skoler, kommuner mfl.). Lokalt eierskap til innholdet i løsningen anses som viktig.

Outtt er dermed et sentralt og konkret virkemiddel for å forene de fire målene for besøksstrategien.

Praktiske opplysninger

Du finner app'en Outtt i App Store og på Google Play. På nett finner du opplevelser i Forollhogna på følgende nettside: Outtt.com/forollhogna eller outtt.com/no/ og søk på Forollhogna. App'en vil automatisk vise fram turene som ligger geografisk nærmest deg (så lenge gps'en i mobilen ikke er avslått). Når du laster ned dine aktuelle turer på forhånd er app'en uavhengig av mobildekning. Noe som er viktig i områder med dårlig mobildekning. Du kan spore turen din når du går og dele opplevelsene dine med venner på Facebook etterpå om du vil.

Strategi 3.5: Lokalt vertskap og lokal styring («å leve med»). Bygdene som «nav» for lokal næringsutvikling og som vertskap for besøkende

Vi vil:

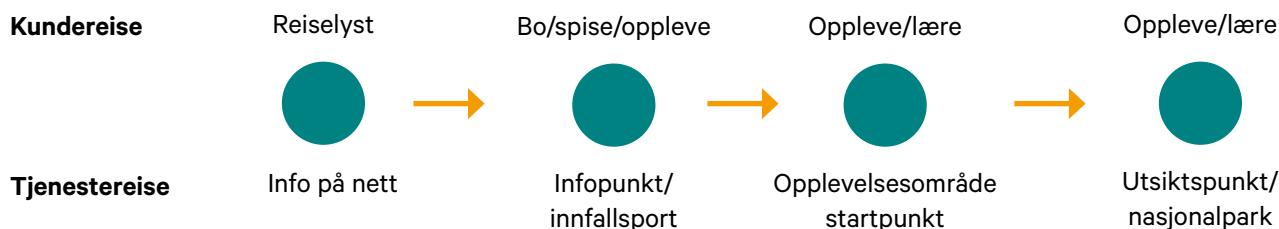
- Ha fokus på bygdene i innfallsportene som selve «navet» for lokal næringsutvikling, tilrettelegging, formidling og informasjon. Optimisme, engasjement, bred medvirkning og samarbeid lokalt er viktig og nødvendig for å bygge levende lokalsamfunn med gode verter, rom for næringsutvikling og rom for nye tanker og idéer. Alle tiltak må komme fra «rota og opp» (forankres lokalt) og samarbeid mellom de ulike aktørene er viktig.
- Prioritere Kvikne, Dalsbygda, Vingelen og Budalen/Enodd som innfallsporter til verneområdene og vertskap for formidling og opplevelser med litt ulikt omfang og ulik profilering, deretter Hessdalen. Lokalt initiativ, eierskap og engasjement er en forutsetning for tiltak.
- Styrke og videreutvikle etablerte informasjonssenter på Kvikne (Vollan Gård/Kvikne nasjonal-park-senter) og i Vingelen (Forollhogna informasjonssenter). Stimulere til etablering/videre-utvikling av informasjonspunkt (ute og/eller inne) i Dalsbygda og i Budalen som hovedinnfalls-porter. Se infosenter/ infopunkt i sammenheng med turistinformasjon, formidling av lokale produkter, egnede steder for rast/ opphold mv.
- Tilrettelegge for erfaringsutveksling, nettverksbygging og økt samarbeid mellom de mange aktørene rundt området for verdiskaping og gjennomføring av tiltak, informasjon, formidling og profilering rundt Forollhogna. Stimulere til samarbeid mellom bygdene rundt fjellet og Gaula natursenter (Støren), Femundsmarka nasjonalparksenter (Røros) og fremtidig verdensarvsenter (Røros) om utarbeiding av informasjonsmateriell, temahefter, temadager, naturveiledning mv.
- Legge til rette for at Vingelen nasjonalparklandsby/Tolga kommune kan ta en sentral rolle i vertskaps-arbeidet for Forollhogna-området, og være et nav mellom bygdene og utviklingsaktørene rundt fjellet.

Hva gjør vi (konkrete tiltak/innsatsfelt strategi 3.5):

3.5.1 Prioriterte innfallspor og beskrivelse av kundereisen/kunnskapsreisein

Vi vil se sammenhengene i kundereisen fra start til mål.

Forollhogna-området passer ikke helt inn i merkevarens definisjoner av innfallspor, utviklingspunkt, informasjonspunkt og startpunkt. Vi forsøker oss likevel på en tilnærming til begrepene og definisjonene.

Besøksstrategien prioriterer følgende innfallspor (digitalt og fysisk) med tilhørende kunde-/kunnskapsreise (bruk av nett, app, skilt og info for å finne frem):

Budalen med Synnerdalen som hovedinnfallsport/fokusområde (Midtre Gauldal)

Outtt.com og budalnet.no -> Gaula natursenter -> skilting til Budalen -> etablering av info-punkt i bygda --> og infopunkt vedstart på seterdalen ved Storbekkeøya museumsseter (opplevelsesområde) -> etablering av utsiktspunkt i nærheten av Storbekkeøya.

I tillegg alternative turer i innfallsporten (merkehåndbok) og Blåola slåtteeområde (opplevelse)

Dalsbygda med Vangrøftdalen som hovedinnfallsport/fokusområde (Os)

Outtt.com og dalsbygda.no -> skilting til Dalsbygda -> Meierigarden/Kølbua kafè/info-punkt i bygda, og infopunkt ved Løvli ved start på seterdalen -> Gruvåsen (opplevelsesområde / formidlingspunkt) -> utsiktspunkt Synnerhogna

I tillegg alternative turer i innfallsporten (merkehåndbok) og Fosskleiva/Fossgruva (opplevelse)

Vingelen som nasjonalparklandsby (Tolga)

Røros Reiseliv - Outtt.com og vingelen.no -> Forollhogna informasjonssenter/Bunåva kafè -> Kultursti i bygda -> Gjeldalen og utsiktspunkt Berghammeren

I tillegg alternative turer i innfallsporten (merkehåndbok) og Nylandstjønnna (opplevelse)

Kvikne ved riksveg 3, mellom Forollhogna og Knutshø (Tynset)

Outtt.com og kvikne.no -> Vollen gård og Kvikne nasjonalparksenter -> Svartsjøen -> utsiktspunkt Ruv

I tillegg alternative turer i innfallsporten (merkehåndbok) og historisk led Nåvdalen - Soknedal

Hessdalen (Holtålen)

Outtt.com og visithessdalen.com -> infopunkt Hessdalskjølen -> Slettæle (opplevelse) -> utsiktspunkt

I tillegg alternative turer i innfallsporten (merkehåndbok) og historisk led Kjurrudalen - Kjølidalen (alternativ Pilegrimsled med videreføring via Meiåvolla - Øyavolla).

3.5.2 Informasjonssenter/info-punkt i de mest sentrale bygdene

Info-punkt	Hovedtema:
Vollan Gård/Kvikne nasjonalparksenter	Nasjonalparken, villrein, kulturminner og samisk historie, svartkurle. Stedegen informasjon om Vollan. Turer ut fra området.
Nasjonalparklandsbyen Vingelen Med Forollhogna informasjonssenter og Vingelen kirke og skolemuseum.	Kulturlandskapet i bygda/nasjonalparklandsbyen. Vertskap for området som helhet. Fugleliv, bygninger og byggeskikk. Pilegrimsled og kirkehistorie (ses i sammenheng med Vingelen kirke- og skolemuseum).
Kølbua kafè/Meierigarden bygdasenter	Landbruket før og nå, fokus på seterdalene med slått- og seterliv. Gruvehistorie, vegetasjon og botanikk. Burde hatt et landbruksmuseum som formidlet kunnskap om tradisjonsbruk før og nå og verdensarv i cirkumferensen.
Budalen/Enodd	Seterdalene Synnerdalen og Endalen med setring, beite og slått. Kulturminner. Jernutvinning. Pilegrimsled.

Det legges link til Outtt fra relevante lokale og eksterne sider.

Info-punkt i bygdene bør på lik linje med opplevelsesområdene – forsterke seg på litt ulike kvaliteter, samtidig som de bidrar med enkel informasjon om verneområdene generelt, og spesifikk informasjon om sitt område. De ulike områdene kan eks forsterke seg på ulike kvaliteter. Fellestema for alle: gruvehistorie, gamle ferdselsveger, lokal matkultur, slåttehistorie.

Info-punktene bør knyttes til steder som folk lokalt bruker og være en blanding av turistinfo, natur- og kulturarvsinformasjon, steder for møter, kafèvirksomhet, aktiviteter ol. Dette må være både et møtepunkt for bygda, men også et punkt der tilreisende kan føle seg hjemme og bli tatt i mot på en «profesjonell måte» (dvs. et godt vertskap). Info-punktene bør være tilgjengelig året rundt. I tillegg til disse info-punktene i bygda vil Storbekkyøa museumsseter og Utistuvollen i Vangrøftdalen være viktige info-punkt i de to mest aktive seterdalene og hovedinnfallsporene til Forollhogna. Her bør det i større grad utvikles aktivitetstilbud, turer og opplevelser som formidler natur- og kulturarv. Disse stedene kan også være utgangspunkt for naturveiledning og guiding.

Tiltak:

- Bistå info-punkt/senter med utvikling av informasjonsmateriell (temahefter, kart, digital info, presentasjoner, bildespill, utstillinger, plakatinformasjon etc.). Legge til rette for samarbeid om informasjonstiltak. Bygge nettverk mellom bygdene og informasjonsaktørene
- Utarbeide ny plakatinformasjon om nasjonalparken og landskapsvernområdene for bruk på info-senter/info-punkt (ute eller inne) og på sentrale innfartspunkt (eks i tilknytning til bomtavler). Prioritet på tematavler i opplevelsesområdene (ikke generell verneområdeinfo).

3.5.3 Etablere lokale «veivisere» (guider/verter) med kunnskap om området

Et godt vertskap handler ikke bare om den verten som tilbyr overnatting, mat eller aktiviteter. På mange måter er hele bygda et vertskap for den besøkende. I stedet for omfattende generell plakatinformasjon prioriterer besøksstrategien i større grad *digital informasjon* og formidling av kunnskap om natur- og kulturarv. Vi vil *fokusere på de gode opplevelsene og formidling av kunnskap via den lokale verten og veiviseren*.

Det bør utvikles et slags «guidekorps» i bygdene rundt Forollhogna som kan være gode verter, og som kan formidle kunnskap både om Forollhogna-området som helhet, men kanskje spesielt om områdene i egen bygd. Guiding bør som utgangspunkt skje i randsona til nasjonalparken, i landskapsvern-områdene og i bygda. Guiding kan også knyttes til godkjente turer i Outtt. Eksterne firma som planlegger aktivitet i området bør om mulig få et krav om bruk av lokal godkjent guide. Formidling av kunnskap om natur- og kulturarv generelt inklusive villreinen bruk av området bør inngå. Guidene bør ha lokal tilknytning, ha god lokalkunnskap, og ikke minst forståelse for at villreinen ikke bør forstyrres. Dersom det er et ønske å formidle/oppleve villrein, bør dette knyttes til gode utkikkspunkt hvor de besøkende kan benytte kikkert for å studere landskapet.

Tiltak:

- Kurs/samling for guider, naturveileder, lærere og aktivitetstilbydere i Forollhogna.

Nasjonalparkstyret for Forollhogna

Formidling av kunnskap og opplevelser

Barn og unge er en viktig gruppe for formidling av kunnskap og opplevelser i Forollhogna. De er de framtidige forvalterne av natur- og kulturarven. Gode opplevelser i naturen og med dyr i barndom og oppvekst gir gode forvaltere i framtida og tilhørighet til området. Lettgåtte fjell, fiske, vandring, sykling, skigåing, ridning, gards- og seteropplevelser mv. gir muligheter for lokal verdiskaping med utgangspunkt i bygdene.

3.5.4 Bygdene som «nav» for lokal verdiskaping og som vertskap for besøkende

Tiltak:

- Synliggjøre bygdene som innfallsporter og vertskap for de besøkende (gjennom bla. løsningen Outtt med tilhørende pocketguider, og gjennom kobling til bygdene i verneområdebrosjyre (plakatinfo) og presentasjoner om området).
- Forsøke å bistå i å hente inn midler til utviklingstiltak for å styrke bygdene i vertskapsrollen og for å etablere og videreutvikle info-punkt i hovedinnfallsportene
- Stimulere og oppfordre til etablering og videreutvikling av «navet» i bygdene (at bygdene har egne bygdesider på nett som formidler det samla tilbudet i bygda, at det finnes lokale utviklingslag og møtepunkt i bygda der man kan treffe «verten»)
- Legge til rette for nettverksbygging, samarbeid og erfaringsutveksling mellom bygdene rundt fjellet. Etablere/videreføre nettverk mellom bygdene/innfallsportene gjennom årlig møte. Dele gode ideer, hjelpe og «frem snakke» hverandre.
- Prioritere etablering av utsiktspunkt og turmuligheter nært bygdene/i innfallsportene («ytte randsone»). Se strategi 3.

«Bygde-hjul» og kjerra som drar lasset sammen – prioritering av 4 innfallsporter

De fire bygdene Kvikne, Dalsbygda, Budalen og Vingelen må ha egne «hjul» som er med på å utvikle bygda. I hjulet trengs et nav – en lokal utviklingsaktør (enten det er et utmarkslag, bygdeutviklingslag, utviklingslag, samarbeidsgruppe, landsbyråd el.) som er pådriver for utvikling av bygda og fellesskapet og som hjelper de som vil noe. Dette navet bør eie og drive ei felles lokal nettside for bygda med god kvalitet der både innbyggere og tilreisende føler seg velkommen. I hver av bygdene bør det også være et info-punkt som man sender besøkende til, samtidig som det er en møteplass i bygda. Uteområdene ved info-punkt er også viktige, gode planer for uteområder og uteinformasjon som er uavhengig av åpningstider er viktig for tilreisende.

- Navet i midten – selve bygda, initiativ må komme lokalt
- Eikene – turer med base i bygda, eller med utgangspunkt fra overnattingssteder i seterdalene
- Ramma/selve hjulet symboliserer – lokalsamfunnet som «heier fram» enkeltaktører som vil noe, og «slår ring om» gode fellestiltak.

Disse «bygde-hjulene» må dra veksler på hverandres kompetanse og kunnskap, der nasjonal-parklandsbyen Vingelen kan være et nav og en pådriver til verdiskaping, erfaringsutveksling og formidling i og mellom disse bygdene.

Vingelen nasjonalparklandsby som nav og vertskap for besøkende

Vurderer Vingelen nasjonalparklandsby/Tolga kommune som nav mellom bygdene i randsona. Styrke samarbeidet mellom aktørene og bygdene rundt Forollhogna i forhold til verdiskaping, informasjon og formidling. Samarbeid om verdiskapingstiltak/ utviklingstiltak rundt fjellet. Det er behov for et nav mellom bygdene for formidling av tilbyderne. Samt for erfaringsutveksling. Noen må jobbe med formidling av overnattingsmuligheter, sykkelkart, formidling av jaktpakker osv. Kurs, møter, info på nett.

Enkelttiltak:

- Etablere felles inngangssnettside/inngangsdør til Forollhogna som viser den besøkende videre til aktuelle nettsider. Etablere å etablere en felles «digital svarer» som kan løse den besøkende til rett sted
- Etablere ei nettverksgruppe/utviklingsgruppe mellom bygdene/næringsaktørene i randsona for kontakt, erfaringsutveksling, nettverksbygging og idemyldring
- Bistå nasjonalparkstyret med utvikling av nettsidene og app'en Outtt og bistå i formidling av turer og aktiviteter på nasjonalparkstyrets Facebook-side
- Være en samarbeidspartner for bygdene rundt i utvikling av informasjonsmateriell
- Etablere et *årlig fast møtepunkt* mellom utviklingsaktørene rundt Forollhogna.
- Bistå i utviklingen av kursopplegg eller temakvelder som grunnlag for lokale guider og veivisere

Nasjonalparkstyret for Forollhogna

Identitet og tilhørighet

Kjerrehjulet kan symbolisere både landbrukets betydning for ivaretagelse av kulturlandskapet, og betydningen av at de som bor og virker i bygda er opptatt av å ta vare på natur- og kulturarv. Turer og opplevelser bør ta utgangspunkt i bygda og de som bor der. Lokale forvaltere med god kunnskap er en forutsetning for å ta i mot besøkende.

4. Merking, skilting og plakatinformasjon

– til og i verneområdene rundt Forollhogna, samt bruk av Miljødirektoratets merkevare og designprofil for norske verneområder

4.1. Generelle råd

Enkel tilrettelegging i naturen er ofte det beste med enkel, ryddig merking av startpunkt/parkering og enkel merking av sti underveis. Det bør være tilrettelagt for parkering ved startpunkt for turen i samråd med grunneier/rettighetshaver og vegstyrer.

Mer informasjon på nett, gjør at vi kan nå den besøkende med mer informasjon og kunnskap både før turen og etter turen, og gjør oss også mer fleksible i forhold til å endre på turvalg, når det er lagt mindre ressurser i tilrettelegging av plakatinfo i felt.

Plakatinformasjon bør fortrinnsvis etableres i tilknytning til starten på tilrettelagte turer i og nært bygdene, og til prioriterte opplevelsesområder med natursti eller kultursti. Plakatinformasjon ute i naturen ellers bør nedtones. Plakatinfo bør begrenses til det man greier å handtere på lang sikt i form av oppfølging og vedlikehold. Ansvar for eierskap og vedlikehold må være avklart før tiltak settes i verk.

Jo nærmere fjellet og jo mer uberørte områder man er i, jo enklere informasjon og tilrettelegging i felt. I slike områder kan informasjon om natur og kulturhistorie isteden vurderes på nett, muntlig med guide, eller settes opp inne i gapahuker, buer, løer o.l.

I fjellet bør det ikke settes opp skilt, men enkel merking nærmest mulig bakken (merkepinner, eller steiner).

4.2. Skilting fra hovedvegnett

Generelt er det ikke ønskelig å skilte direkte til nasjonalparken eller til Forollhogna-toppen, men skilte til gode info-punkt i bygdene som utgangspunkt for informasjon om lokale turmål og lokale opplevelser. Vi ønsker ikke direkte skilting til nasjonalpark fra riksveg/fylkesveg og spesielt ikke skilt som leder direkte til endepunktet innerst i seterdalene. Eventuell bruk av vernelogo og navnet Forollhogna bør lede til et info-punkt i bygda/innfallsporten.

Skilting fra hovedveg med bruk av symbol og/eller navn Forollhogna nasjonalpark bør derfor ikke gjøres før den enkelte bygd eller innfallsport har et tilfredsstillende infopunkt/turistinfo, besøkssenter el. (enten fysisk ute-info eller informasjonspunkt inne sentralt i bygda) i tilknytning til butikk, kafé, turistinfo el.

I info-punktet bør den besøkende få informasjon om natur- og kulturarv, turer og opplevelser med utgangspunkt i innfallsporten, informasjon om lokale tilbydere av overnatting, mat, opplevelser og aktiviteter, muligheter for kjøp av kart, fiskekort mv.

Ansvar:

Ansvar for skilting fra hovedveg/offentlige (riksveg, fylkesvei) tilligger kommunene og Statens vegvesen.

Eksempel på skilt til Forollhogna informasjonscenter i Vingelen.

4.3. Skilting i bygdene – finne frem

Et omfattende vegnett i området gjør det vanskelig i finne frem. Skilting for å finne fram til bygdene, og rundt i bygder og seterdaler (vegnavn, stedsnavn og seternavn) ble fremhevet som viktig i bygdemøtene rundt Forollhogna. Ansvar for stedsnavn og vegnavn tilligger i utgangspunktet kommunene, i hvert fall langs kommunal veg og helårsveg, mens navnssetting av den enkelte seter tilligger setereieren. All skilting må avklares med grunneier.

I mange av seterdalene rundt Forollhogna er det lokal skilting i regi av egne veglag/vegstyrever. Veglagene må avklare med den enkelte kommune hvem som skal ha ansvar for vegskilting i seterdaler uten helårsveg. I spesielle natur- og kulturområder er det anledning til å fravike standard-malen for vegskilting som brukes ellers. God skilting er viktig for å finne fram. Samtidig er det viktig at skiltingen tilpasses det området det er i, både mht. utforming, størrelse/omfang og plassering.

4.4. Anbefaling om felles skilting til turmål

Det anbefales lik skilting av turmål både innenfor og utenfor verneområdene rundt Forollhogna. Nasjonalparkstyret anbefaler bruk av Merkehåndboka for merking, skilting og gradering av turruter rundt Forollhogna.

«Merkehåndboka - håndbok for tilrettelegging, merking, skilting og gradering av turruter i fjellet, i skogen og langs kysten.» (nasjonal skiltstandard). Merkehåndboka ble utgitt i 2013 i et samarbeid mellom Den norske turistforening, Innovasjon Norge og Friluftsrådernes landsforbund.

Det er svært viktig at også merkehåndboka brukes ved montering og oppsetting av skilt og tavler. Erfaringer viser at dersom denne ikke følges, vil skilt og tavler etter kort tid ha et større behov for vedlikehold. Merkehåndboka er brukt både i Vingelen nasjonalparklandsby (kultursti og utvalgte turmål), ved tilrettelegging på Storbekkkøya i Synnerdalen med startpunkt for kultursti, og for natursti ved Svartsjøen på Kvikne mm.

Ansvar:

Ansvar for skilting av til turmål utenfor verneområdene ligger til den enkelte bygd. Mange ulike aktører kan ta initiativ til skilting av turmål, men all skilting må avklares med berørt grunneier/rettighetshaver og kommunen. Det er viktig at eierskapet til tiltakene er avklart før de igangsettes, slik at det ikke er noen tvil om hvem som har ansvar for oppfølging og vedlikehold i etterkant.

Innenfor verneområdene må all skilting, merking og fysisk tilrettelegging som utgangspunkt meldes til nasjonalparkstyret som vurderer om tiltaket utløser søknadsplikt eller ikke. Rydding av eldre stier og ferdselsveger i landskapsvernområdene trenger ingen avklaring i forhold til verneforskriften. Enkel skilting av turmål i landskapsvernområdene i tråd med merkehåndboka vil normalt ikke kreve søknadsbehandling så lenge tiltakene ikke kommer i konflikt med særskilte natur- eller kulturverdier. Tiltak innenfor nasjonalparken krever særskilt avklaring i forhold til verneforskriften og besøksstrategiens prinsipper.

4.5 Bruk av Miljødirektoratets merkevare og designprofil for verneområdene

Merkevaren prioriteres benyttet på fysisk plakatinformasjon på følgende steder:

1. Informasjonssenter/sentrale informasjonspunkt i de fire prioriterte bygdene/innfallsportene:

- Kvikne (Vollan Gård/Kvikne nasjonalparksenter)
- Vingelen (Forollhogna informasjonssenter)
- Dalsbygda (Kølbua/Meierigarden eller annet sentralt info-punkt i bygda/innfallsporten)
- Budalen (Enodd eller annet sentralt info-punkt i bygda/innfallsporten)

Mal for plakatinformasjon (tekstinnhold og foto) om Forollhogna nasjonalpark med landskapvernområder (plakat og omramming) utarbeides med utgangspunkt/prioritet i Vollan Gård/Kvikne nasjonalparksenter som pilot – som mal/standard for informasjon om verneområdene i Forollhogna. Innhold utarbeides i tråd med merkevare/designprofil og besøksstrategi for Forollhogna. Må ses i sammenheng med informasjon om Knutshø landskapsvernområde. I disse info-punktene bør man få informasjon om hele nasjonalparken med tilliggende verneområder (info-plakat for hele området), samt verneområdeinformasjon/temaplakater tilpasset den enkelte innfallsport.

2. Fokusområdene og hovedinnfallsportene prioriteres mht. behov for tilretteleggingstiltak (P-plass, rast, do), verneområdeinfo og tematavler på naturlige info-punkt i starten av dalene, og i prioriterte infopunkt/opplevelsesområder i dalførene jfr. egen tabell.

Svartsjøen, Kvikne - Plassetervegen (fokusområde): fullføring av informasjon knyttet til etablert tilrettelegging ved Svartsjøen. Brukes som pilot for utforming av temaplakat med valg av type omramming (materialvalg) for opplevelsesområder rundt Forollhogna.

Vangrøftdalen (fokusområde): Informasjonspunkt for seterdalen ved Løvli (innfallsport) og prioriterte opplevelsesområder/info-punkt i seterdalen jfr. egen tabell (Foskleiva/Fossgruva, Utistuvollen/»Pilegrimsmyra» og Såttåhaugen). Samordning av info om utvalgte kulturlandskap og landskapsvern (eventuelt Pilegrimsled) under Merkevaren for Norges nasjonalparker.

Synnerdalen (fokusområde): Informasjonspunkt for seterdalen ved parkering ved Storbekkøya (innfallsport) og ved Hognarasten innerst i Synnerdalen. Samordning av info om utvalgte kulturlandskap og landskapsvern (eventuel Pilegrimsled) under Merkevaren for Norges nasjonalparker.

Gruvåsen i Dalsbygda (prioritert utsikts- og informasjonspunkt): Valg av merkevare avklares i forhold til grunneier/rettighetshavers ønsker om tilretteleggingstiltak, og områdets status i forhold til verdensarven Røros og cirkumferensen.

3. Prioriterte opplevelsesområder og historiske ferdselsveger (tematavler)

- Prioritet: Blåola i Endalen landskapsvernområde (tematavle og tilrettelegging for rast, do)
- Formidling knyttet til historiske ferdselsveger i randsona rundt nasjonalparken

4. Turer opplevelser i og rundt Vingelen nasjonalparklandsby

Merkevaren bør synliggjøres på et utvalg opplevelser knyttet til Vingelen nasjonalparklandsby. eks. prioritert opplevelsesområde og utsiktspunkt Gjeldalen – Berghammeren (tematavler) Nylandstjønnna (temaplakater/undervisningsopplegg knyttet til fugletårn)

5. Utskifting av eksisterende plakatinformasjon

Eksisterende verneinformasjon/plakattavler skiftes ut på sikt, men reduseres betydelig i antall. Samarbeid med lokale aktører om kart på sentrale innfartspunkt. Egen verneområdeinfo/tematavler prioriteres kun på steder som er tilrettelagt for parkering, rast og opphold. Bør suppleres med informasjon om de mange naturreservatene rundt nasjonalparken.

Nasjonalparkstyret for Forollhogna

Mange spor fra tidligere tiders bruk

Mange ulike kulturminner vitner om bruk gjennom lang tid. Her er det spor av fangstgravanlegg, anlegg for jernutvinning, samiske kulturminner, spor fra gruvedrift, seterdrift, slått, jakt, fangst og fiske. Et nett av gamle stier og ferdselsveger finnes i området, i seterdaler og fjell. Kunnskap om tradisjonsbruk og høstingsteknikker er særlig viktig å videreføre til kommende generasjoner.

Utfyllende informasjon

NINA-rapport 1331

Gjennom prosjektet «*Ferdsel og bruk av Forollhogna villreinområde*» er det innhentet ny kunnskap om både de besøkende, om lokalsamfunnene og om utfordringer i forvaltningen av fjellområdet og spesielt villreinen. Resultatene av prosjektet er oppsummert i NINA Rapport 1331, utgitt 2017. Rapporten gir klare råd om hvilke strategier og tiltak som er viktig å prioritere for å balansere bruk og vern. Oppsummeringer og anbefalinger fremgår av kapittel 5 i rapporten.

Følgende planer, satsinger og prosjekter danner et viktig kunnskapsgrunnlag for besøksstrategien:

- Gjeldende forvaltningsplaner (7 stk.) for verneområdene i Forollhogna med grunnlagsrapporter
- Regional plan for villrein i Forollhogna med tilhørende handlingsprogram, delrapport (kunnskapsgrunnlaget) og 10 temakart (friluftsliv kulturminner, bygninger, villreinkart mm)
- Regional plan for Røros bergstad og Cirkumferensen med tilhørende handlingsprogram
- Vern og bruk i Forollhogna – utvikling og utfordringer, Østlandsforskning 2013
- DYLAN-prosjektet (dynamiske landskap) i Budalen
- Registrering av samiske kulturminner i Forollhogna, med tilhørende rapport
- MYE lokalt stoff og lokal kunnskap om naturarv og kulturarv i bygdebøker, bygdeblad, lokale tidsskrift
- Vegetasjonskartlegging i store deler av området med tilhørende rapporter, beitekart og naturtypekart
- Generelt omfattende kartlegging av naturtyper, arter, sårbare lokaliteter, kulturminner mv – lagt inn i sentrale baser, samt lokalkunnskap (oppsyn, rettighetshavere, SNO, lokale ressurspersoner)

Kunnskap fra ulike verdiskapings-/reiselivsprosjekt

- Naturarven som verdiskaper – kunnskap fra nasjonalparklandsbyene (herunder kunnskap om nasjonalparklandsbyen Vingelen)
- Forollhogna-prosjektet, verdiskaping og næringsutvikling i tilknytning til verneområdene og satsingen Bli-Lyst i Trøndelag (næringsutvikling i tilknytning til verneområdene)
- Seterlandet (Nord-Østerdalen)
- Lokalmatsafari i Rørosregionen
- Alltid ei åpen seter (Vingelen – Tolga – Dalsbygda)
- «På ville veier» - satsing i Midtre Gauldal

Kunnskap fra lokale spørreundersøkelser:

- Brukerundersøkelse i Vingelen nasjonalparklandsby
- Gjesteundersøkelse i regi av Destinasjon Røros
- Hytteundersøkelsen i Nord-Østerdal/Røros-regionen

Annet:

«Nasjonalparkutstillinger – hvordan og hvorfor?», master ved kulturminneforvaltning NTNU, Anne Marit Slette

Opplevelsesområder i Forollhogna med tilleggende landskapsvernområder

Fra øverst til venstre:

- Nylandstønna
- Blåola
- Svartsjøen, Kvikne
- Såttåhaugen kultursti
Storbekkeøya

